

Drie Brusselsche kluchten uit de zeventiende eeuw

Joan de Grieck

editie Paul de Keyser

bron

Joan de Grieck, *Drie Brusselsche kluchten uit de zeventiende eeuw* (ed. Paul de Keyser). De Sikkel, Antwerpen 1925

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/grie002pkey01_01/colofon.htm

© 2007 dbnl / erven Paul de Keyser

Voor mijn dochtertje Lina.

*‘Die somtijts sijn vermaeck en tijdtverdrijffs ghenuchten
Vindi in de spreuken van ghenoeghelijcke kluchten,
Versoet den arrebeijdt en sterckt verstant en sin:
't Vermaeck de hersens laeft en dringhter voetsel in’.*

Cornelis de Bie

Inleiding

I Een blik op land en volk in de Spaansche Nederlanden, in 't bijzonder te Brussel

*‘Ick hope noch te sien dat eens ons Vlaemsche mannen
't Juk sullen moede sijn, verdrijven de tyrannen’*

Jacob Van Zevecote (*Aen Daniël Heinsius*).

De Spaansche *terços*, dronken van krijgsroem en verbitterd door den hardnekkigen tegenstand van Zeeuwsche en Hollandsche Geuzen, traptten lood-zwaar op het hart van Zuid-Nederland.

Diep en grievend was de vernedering van de massa onzer voorouders, die den vadergrond niet hadden verlaten. Ze droegen evenwel kloekmoedig hun lot, en, al mocht de asch van Claes nog meermalen kloppen op de borst van den Vlaamschen Tijl, tot een opstand om het vreemde juk af te werpen kwam het nauwelijks. De maag van Lamme Goedzak won het op den geest, die lang slapen kan, maar sterven nooit.

De Spaansche legeraanvoerder uit het Oostenrijksche huis, Albertus van Habsburg, Aartshertog en Kardinaal, werd alhier op den drempel van de 17^e eeuw als een bloedeigen vorst triomfantelijk ingehaald.

De Spaansche Perseus had de Belgische Andromeda verlost, aldus oordeelde ten minste de hooggeleerde Leuvensche hoogleeraar en tijdgenoot Gramaye.

Brussel, de prinselijke hofstad, thans volkomen verzoend met de Spaansche Monarchie en het Catholicisme, bereidde hem een schitterende ontvangst voor en begroette in hem en in zijn gade, de Infante Isabella, de authentieke erfgenamen van den volksvergoden Keizer Karel.

Zulks werd hun trouwens met de gewone plichtple-

gingen bij hun ‘Blijde Incomste’ te Brussel op 5 September 1599 in hoogdravende latijnsche volzinnen verzekerd door den Raadpensionaris van de Staten van Brabant, den welsprekenden, maar plooibaren Philippus Maes.

Maar ook de meer dan onderdanige houding van den Brusselschen Magistraat in plechtig ornaat van rood satijn, van de traditioneele schilderachtige gilden, voor de gelegenheid in de kleuren gestoken van de Infante: witte jas, blauwe broek en roode kousen, van de vroeger steeds zoo rumoerige en onafhankelijkgezinde dekenen en gezworven van ambachten en neringen, en eindelijk van de maar aldoor geestdriftig toejuichende volksmenigte langs hun doortocht, moest den laatsten twijfel van vijandelijke gezindheid tegenover de Spaansche Meesters wegnemen: het Brabantsche volk scheen rijp voor vreemde overheersching.

En nochtans, wat onze zwaarbeproefde voorvaders met zulk een uitbundige vreugde vervulde gold wellicht minder de nieuwe heerschers dan den boven alles vurig gewenschten ‘Peys’. Mars had het hier immers reeds al te bont gemaakt, opdat vrede te allen prijze geen uitkomst hadde geschieden aan een oorlogsmoede bevolking.

De gedenkpenning te dier gelegenheid geslagen heeft ons dan ook die volksverzuchting plastisch bewaard: hij stelt ons de prinsen voor zittende op een triomfwagen getrokken door vier paarden. Een rijzende gloriezon beschijnt de Aartshertogen, die met edele overtuiging olijftakken zwaaien.

De verhoopde vrede bleef echter uit, tot eindelijk, na vruchteloze pogingen van Albertus om de Vereenigde-Provinciën door de wapenen tot onderdanigheid te dwingen, het Twaalfjarig Bestand (1609) werd gesloten.

Twaalf jaren bleken voldoende om de geslagen wonden te heelen. In het Noorden als in het Zuiden kwam er alras een betrekkelijk groote stoffelijke welvaart en een evenwijdig-loopende geestelijke bedrijvigheid, die aan kunsten en litteratuur bevorderlijk was.

In de Vereenigde-Provinciën was het Amsterdam, dat den toon aangaf, in de Spaansche Nederlanden Antwerpen, beide keizerlijke havensteden met een vrijheidminnende, cosmopolitische bevolking van handelaars, reeders, zeelieden en bankiers, die goeden sier maakten, schier vorstelijk leefden en lieten leven als het hen voor den wind ging, en vooral

uit den grond van hun hart den hinderlijken oorlogsgod haatten. Dit was zoo zeer het geval dat de Burgemeesteren van Amsterdam, in 1638 door den Stadhouder Frederik-Hendrik ondervraagd over contrabande-handel op Antwerpen van den Amsterdamschen koopman Bijland hem tot groote woede van den Prins onschuldig verklaarden, omdat zij vrede hadden met zijne verklaring ‘dat de Burgers van Amsterdam vrijheid hadden om overal te handelen, dat hij er honderd noemen kon, die de Antwerpenaars bedienden; dat hij 't ook deedt; dat de koophandel niet kon gestremd worden, en dat hij hun wel betuigen wilde, dat, zoo men om winst te doen door de hel varen moest, hij er 't zengen zijner zeilen aan wagen zou’.

Terecht werd op de titelplaat van het groot herinneringsalbum van het Landjuweel van 1620, uitgeschreven door de Mechelsche Kamer van ‘de Peoene’: ‘De Schadtkiste der filosofhen ende poëten’, Mercurius, die immers ook God van den Handel is, afgebeeld als waardige tegenhanger van Rhetorica.

Dit laatste Monument der Nederlandsche ‘Const van Rhetorycke’, waarin Noord- en Zuid-Nederlandsche Kamers verbroederden in den dienst van ‘Vrou Rhetorica’, verscheen te Mechelen in hetzelfde jaar dat het Bestand een einde nam, in 1621.

Aartshertog Albertus zou echter zijn schitterende wapenrusting niet meer behoeven te omgorden.

'n Paar maanden slechts vóór het heropenen der vijandelijkheden overleed hij, plotseling weer getrouw aan zijn godsdienstig jongelingsideaal.

Op een prachtig praalbed in de groote kapel van het Hof werd zijn stoffelijk overschot ten toon gesteld, gehuld in de schamele pij van de Minderbroedersorde.

Gedurende zes weken en drie uren per dag klepten al de klokken van de Brusselsche kerken te zijner nagedachtenis. Vijf-en-twintig duizend missen, bij laatste wilsbeschikking voorgeschreven, werden in de Belgische steden gelezen voor de rust van zijne ziel.

Slechts een vol jaar nadien werd zijn uitvaart gehouden, die in pracht van ceremonieel en versiering alles overtrof wat tot dusver in de Nederlanden als oogengeest te aanschouwen was geweest. De zes-en-zestig figuren, groepen en

zinnebeeldige voorstellingen bleven ons als een eeuwigdurende getuigenis bewaard in de door bibliophilen zeer gezochte '*Pompe funèbre du prince Albert, représentée au naturel en taille douce, dessinée par Francquart et gravée par C. Galle. Bruxelles, 1629*'.

Een sombere tijd brak aan voor de Zuidelijke Nederlanden. Oorlogen en pestziekten dreven als dreigende onweerswolken over de eens zoo bloeiende steden en landouwen.

Spinola, de Italiaansche opperbevelhebber der Spaansche troepen in de Nederlanden, behaalde wel af en toe 'n tijdelijke overwinning om een feestviering of een intrede van de treurende kinderlooze weduwe, Aartshertogin Isabella, te verrechtvaardigen, maar het volk leed bitter onder de oorlogsschattingen en de Belgische adel werd stilaan ontevreden wegens de talrijke eereambten die aan de Spanjaarden hier te lande werden voorbehouden.

Een nationale partij scheen van lieverlede te zullen ontstaan.

Eenerzijds de Belgische adel, die in den legeraanvoerder Hendrik van Berg een bekwamen leider vond, die echter al zeer spoedig onmogelijk werd gemaakt door den val van Bergen-op-Zoom (1629), dat hij, niettegenstaande voorspoedige invallen in Gelderland en in de Sticht tot onder de muren van Amersfoort, niet had weten te vrijwaren tegen de verwoede aanvallen van den stadhouder Frederik-Hendrik.

Anderzijds de Belgische geestelijkheid, op dewelke de Aartsbisschop van Mechelen, Jacobus Boonen, een grooten invloed uitoefende. Dit bleek uit zijn bescherming van den bisschop van Ieperen, Jansenius, spijs de banbliksems van het Vaticaan tegen den ketterschen 'Augustinus' en ook uit zijn lijdzaam verzet tegen de almachtige Jezuiëten. Maar weldra moest hij insgelijks, strijdensmoede, het grijze hoofd in den schoot leggen en in 1653 aanschouwde men het pijnlijk tafereel van een tachtigjarigen primaat, die in de kapel van den Internuntius te Brussel, op z'n knieën, vergiffenis moest afsmeeken om zijn dwalingen in het verleden, en voor de toekomst volkomen onderwerping beloofde aan al de verordeningen zonder onderscheid van Onze Moeder de Heilige Roomsche Kerk.

Het nationaal verzet, dat onder de leidende standen:

adel en geestelijkheid, een oogenblik had opgelaaid, verstikte.

Is het dan te verwonderen dat in deze beroerlijke tijden van oorlog en plundering, van brandschatting en uitbuiting, van onrechtvaardigheid, dwang en overheersching het godsdienstig mysticisme aan de hopelooze en stuurlooze harten troost en uitkomst bood? Hier, meer nog dan in de van nature heftiger beweegbare bevolkingen van Italië, van Spanje, van Frankrijk was de bodem voldoende voorbereid om het zaad te doen gedijen van een gevoelsoverdrijving, die naar Italiaansche voorbeelden - 'Vita barocca' van Corrado Ricci en 'Barocchismo' van Enrico Nencioni - het gevoeligst 'barok' wordt betiteld. Het godsdienstig, verstandelijk en maatschappelijk leven van den tijd was doortrokken van barokke sentimenten, van uitersten in voelen, denken en handelen, van zinnelijk gestreel en extatische vervoering, van hoofsche manieren en brute oorlogsgeweld, van wereldsch-theatraal prachtvertoon en eng-fanatische kwezelarij.

Het mooie evenwicht, de volkomen proportie van den Renaissance-mensch was verbroken. De idealen van den geest, van het zoekend en vorschend verstand werden door de menschen, die van hun eeuw waren of wilden zijn, verworpen om plaats te maken voor mysterie en hartstochtelijk gevoel. Klassieke helderheid zou slechts na langen strijd in Frankrijk overwinnen met Corneille en Racine. De nochtans gevoelvolle 'Phèdre' van Racine werd door de modieuze hofkringen van een Hertogin van Bouillon en een Hertog van Nevers nog uitgefloten in 1677 en de 'barokke' 'Phèdre et Hippolyte' van Pradon toegejuicht.

Dank zij die mystieke strooming in de West-Europeesche landen plukte het Spaansch Catholicisme gemakkelijk de vruchten van de moeizame propaganda door de Contrareformatie alhier gevoerd.

De koele, aan hof-etiquette verslaafde, Aartshertog Albertus stierf in het gewaad van een armen volgeling van St-Franciscus van Assisi. Zijn vrouw, daags na den dood van haar gemaal, liet zich de haren afsnijden en kleeedde zich met voorliefde in het grijze kleed van de godvruchtige dochters van de Heilige Clara. In dat gewaad werd zij door Antoni Van Dijck geconterfeit.

De Capucijn, Hyacinth Casali, door het Vaticaan naar Brussel gestuurd, leidde in 1623 een retraite, waarop al de burgerlijke en geestelijke overheden van Brussel werden uitgenoodigd. Stoetsgewijs begaven zij zich naar de koninklijke kapel. Onderweg sloten zich edellieden van het hof bij den optocht aan. Sommigen droegen een balk, anderen liepen barrevoets, allen droegen de kap van de derde orde van St-Franciscus en telkens Hyacinth Casali zich geeselde riepen allen: 'Isabella! Isabella!'. Gedurende het sermoen drukte Pater Hyacinth zich een doornenkroon op het voorhoofd, zoodat het bloed in dikke druppelen van zijn aangezicht sijpelde.

Ondertusschen duurde de oorlog voort. Hollandsche benden waagden zich soms tot in de omstreken van Brussel en plunderden het platteland, wat niet belette dat te Brussel zelf schitterende ontvangsten van vreemde vorsten plaats hadden. In 1624 de ontvangst van den koning van Polen; in 1631 de ontvangsten van de 'frondeurs', de Fransche vijanden van Richelieu: den hertog van Vendôme, den hertog van Bouillon, de koningin-moeder Marie van Médicis; in 1632 den broeder van Lodewijk XIII, Gaston d'Orléans; in 1633 de prinses Margaretha van Lotharingen, doorluchtige ballingen, die aan het gastvrije Brussel der 17e eeuw den historischen naam hebben bezorgd van 'l'auberge des princes en exil'. Bij elk dier prinselijke bezoeken vloog de burgerij in 't geweer, werd de eerewijn op 't Stadhuis geschonken, werden met bombarden vreugdeschoten gelost en werden de klokken van al de kerken geluid, hadden ommegangen en bezoeken aan kapellen of miraculeuze beelden plaats, en onveranderlijk duurden de feestelijkheden drie volle dagen.

De weergalm van de ontvangst van Margaretha van Lotharingen was nauwelijks uitgestorven toen de Landvoogdes op zeven-en-zestigjarigen leeftijd, den 30^{en} November 1633, door den dood van de plichten van het hofleven werd verlost.

Zij ook had den wensch uitgedrukt gelijk haar echtgenoot in een nederig geestelijk gewaad te worden gehuld. Dit gebeurde in de met talloze waskaarsen verlichte koninklijke kapel. Zij ook had, in tegenspraak met haar laatste dracht een schitterende lijkplechtigheid verlangd, maar de Staten oordeelden, om reden dat de onkosten van de 'pompe funèbre du prince Albert' nog lang niet waren gedelgd, dat

op haar doorluchtigen wensch niet kon worden ingegaan.

Haar dood zonder rechtstreeksche erfgenamen beteekende voor de Belgische Staten den terugkeer tot de Spaansche kroon en Philips IV duidde zijn jongsten broeder, don Ferdinand, aan, die, reeds Aartsbisschop van Toledo zijnde, gewillig aanvaardde de teugels van het bewind en van de legerleiding in de Nederlanden in handen te nemen.

De nieuwe prins-kardinaal bleek als zijn voorganger een bekwaam veldheer. Hij overrompelde in 1635 de vesting Trier, die een Fransch garnizoen bezat, en dit had voor romantisch gevolg dat op een mooien morgen de Wapenheraut van Frankrijk, Jean Gratiolet, vóór een der poorten van Brussel verscheen in zijn prachtigen violetkleurigen maliënkolder, bezaaid met gouden lelies en op borst en rug de gekoppelde wapenschilden van Frankrijk en van Navarra,

Na het gebruikelijk trompetgeschal werd Gulden-Vlies, de Wapenheraut van het Hof te Brussel, bij geroepen, die weigerde Jean Gratiolet te ontvangen, omdat hij hiertoe geen opdracht had van zijn afwezigen Meester. Tot verwondering van de wacht wierp alsdan Jean Gratiolet de geschreven oorlogsverklaring van de Franschen koning vóór de voeten van Gulden-Vlies en, zijn paard de sporen gevend, vertrok hij met zijn gevolg in vollen galop naar de grens.

Op zulk een middeleeuwsche oorlogsverklaring volgden de gruwelen van een wisselvalligen oorlog, die vergezeld van plundering en pest, na lange jaren eindigde met den Vrede van Munster (30 Januari 1648).

Het was een vreugdevolle dag voor Noord- en Zuid-Nederlanders en niet het minst voor de 70,000 Brusselaren, die de hoofstad omtrent dien tijd telde, toen de eerste Wapenkoning, Adriaan Colbrant, den 11^{en} Juni van dat jaar een stellage besteeg, dat opzettelijk voor hem was opgetimmerd vóór het Stadhuis, om den Vrede officieel kenbaar te maken. De toehoorders dachten enkel aan de weldaden, die het woordje Vrede voor hen beteekende, dansten, sprongen, ontstaken vreugdevuren, maar de prachtigste vuren, die door de wedijverende neringen in verschillende wijken van Brussel werden vertoond, waren nog niet gansch uit het geheugen of de overwinning van de Franschen op de Spanjaarden te Lens (20 Augustus 1648) tijdens de regeering van Aartshertog Leopold, die in 1646 don Ferdinand had opgevolgd,

huldigde de reeks Fransche invallen in, die in 1695 hun toppunt bereikten met het berucht bombardement van Brussel door Villeroy, waarbij de halve stad, o.a. de Grootte Markt, tot eene woestenij van puinen werd herschapen. Een wandaad, die een onuitwischbare smet doet kleven aan het schild van den Zonnekoning.

De Rijswijksche Vrede (1697) bracht evenwel eenige verademing.

Het Volk, dat, luidruchtig-gemeend, toejuichte bij blijde inkomsten, ommevangen, koningschieten en allerhande ‘eertriumfen’, met dweepzuchtige godvrucht meeliep in processiën en bedevaarten, rotsvast geloofde in heksen, wonderen en miraculeuze genezingen, werd toch ook soms aangegrepen door de tragiek der tijden.

Pestziekten en hongersnood zweepten alsdan de gemoederen op en wat de vaderlandsliefde niet meer vermocht, sloeg uit in onmachtige, maar bloedige stuiptrekkingen van een oproer om den broode van de ‘cleyne gemeente’.

In de tweede helft van de 17^e eeuw bestond de Magistraat van Brussel nog enkel uit creaturen van het Hof en de verpachtingen van de belastingen gaven aanleiding tot de schandelijkste omkooprijen, die men maar denken kan.

In 1657 was de pachter van de belasting op de tarwe een zekere Jasper Thonis, een echte ‘Shylock’, onverbiddelijk bij het innen der verschuldigde taksen en, naar het heette, schatrijk. De neringen kwamen in verzet tegen de betaling van de belasting op de rogge, die Thonis opeischte als hem insgelijks toekomende.

De woede van het volk, aangevuurd door de houding van sommige dekens, sloeg tot daden over. De woning van Thonis, gelegen op de Papenvest werd geplunderd en verwoest, zijne meubels werden op straat verbrand en hijzelf ontsnapte slechts aan een smadelijke dood door ijlings een schuilplaats te zoeken in het klooster van Jericho. Toen de Amman met zijn helpers verscheen had een botsing plaats, waarbij bloed vloeyde. Twee belhamels werden aangehouden en kort nadien aan de galg opgeknoopt.

Zoo eindigden de troebelen door de gewone 17^e eeuwse scherprechterlijke middelen: het zwaard of de strop! De mutsaards behoorden gelukkig reeds tot het verleden.

Reeds een eind in de 18^e eeuw, in 1719, viel een deken,

een man uit het volk, ofschoon in gewijzigde tijden en omstandigheden, als slachtoffer van de Volkszaak.

Zijn naam is bij uitzondering boven dien van andere martelaars van het uit-den-tijd-zijnde zelfbeschikkingsrecht der neringen in het volksgeheugen bewaard gebleven en door het nageslacht vereeuwigd geworden bij middel van een standbeeld.

Frans Anneessens!

De heldhaftige houding van dien 70-jarigen grijsaard, onschuldig ter dood gebracht op het schavot van Egmont en Hoorne door een al te ijverigen dienaar van het Oostenrijksche Huis, den Markies de Prié, herinnert aan de grootsche middeleeuwsche figuren van een Breydel, een de Coninc, een Artevelde.

Door hem wordt de verknechting van ons volk in de 17e eeuw gewroken.

Het lichaam was geboeid, de geest zelfs werd verbasterd, maar de fiere volksziel der gemeentenaren was ongedeerd gebleven.

Tijl had nogmaals zijn liedeken gezongen, maar zijn laatste was het niet.

II. Zuid-Nederlandsche rederijkerij in de XVIIe eeuw en de beteekenis van de Brusselsche ‘Vrije liefhebbers der rijmerkonste’

'T GHEMEYN ONVERSTANT

*En hoe comt dan dat mense so cleyn siet achten
Rhetorijckers geslachten, ick vraecht u opt ronst?*

'T CONTMINNENDE HERT

*Omdat den smaeck vergaen is van de const
Deur Mars gebroet, die bet dan viertich jaeren
Onder den voet des const hiel in beswaeren.*

(1620)

Op die wijze spreekt *'t Constminnende Hert* van den Rederijker Jan Thieullier, zilversmid en deken der Peoene binnen Mechelen, in den ‘Prologhe van twee Personagiën’,

die zijn droef-eindend herdersspel ‘*Porphyre en Cyprine*’ voorafging en mede afgedrukt werd in ‘De Schadt-kiste der filosofhen ende poëten’.

‘*Mars gebroet*’ krijgt de schuld dat de vaderlandsche Rederijkerij er op achteruit is gegaan. De Spanjaards hebben ‘*den schat der cameren in elcken stat berooft*’, dat is de ware reden waarom de ‘*Rhetorijckers*’ minder geacht worden dan vroeger, want ‘*den armen wort versteken*’. Evenwel is ‘*t Ghemeyn Onverstant*’ geenszins overtuigd:

*'k En geloofs niet, souder anders niet gebreken?
Sij worden weerkeken, soo men siet int gemeen,
Omdat se de menschen altijd treen op den teen,
Dus worden sij den steen daer elck aen stoot.
De waerheyt en mach soo claerlijck niet worden gebloot,
Sij waeren bet gedoot die alle dinck openbaeren.*

De ‘moraliteit’, het geliefkoosd ‘Sinne-spel’ der Rhetrosijnen heeft het verkorven, zoo luidt de opvatting van het ‘botte’ *Ghemeyn Onverstant*.

Maar de geschiedenis der letterkunde oordeelt er toch nog anders over: de Rederijkerij als sociale litteraire inrichting overleeft zich in de 17^e eeuw. In de nieuwe maatschappij, die de vorstelijke centralisatie uit de gemeentelijke autonomie heeft heringericht, is er minder en minder plaats voor neringen en gilden, ook op letterkundig gebied.

Humanisme en Renaissance hebben een letterkunde van geleerden en hovelingen, van sterke of scherpafgeteekende persoonlijkheden bevordert, die het quasi geleerd- en hoofsch-doende handwerk der ‘factors’ ver overschaduwet.

Buiten het zuiver rhetorische om bloeit de half mystieke, half proselitische letterkunde van een Pater Poirters en een Boëtius a Bolswert, in volle 17e eeuw een eigenaardige Middeleeuwsche herleving.

In het eerste kwart der eeuw zijn Daniël Heins, Jacob Van Zevécote, Jacob Cats, Jacob Ymmeloot, Justus de Harduyn, reeds letterkundige reuzen, tegen dewelke de Vlaamsche Rederijkers van Vlaanderen en Brabant eerbiedig opblikken.

Jan Theuillier zal wel dood-gelukkig zijn geweest dat Justus de Harduyn zijn ‘*Porphyre en Cyprine*’ wou inleiden met een sonnet en de Aalstersche Catharinist Willem Caudron

zal het zich eveneens tot een groote eer hebben gerekend dat Jacob Van Zevecote in een Latijnsch gedicht nogal zijne vertaling van Zevecote's latijnsche '*Rosimunda*' wel heeft willen loven. En het vereerend, maar waarschijnlijk verzonnen bezoek van Jacob Cats aan den Ieperschen bierverkoper en rederijker Claude de Clerck is kenschetsend in dat opzicht.

Ondanks het ontegenzeggelijk verval der Rederijkerij blijven de Rederijkers menschen van hun tijd. Blijkens den titel van den feestbundel van de Peoene beschouwden ze zich niet langer als Rhetrosijnen, maar als 'Philosophen' en 'Poëten'. Zij vertegenwoordigen zelfs eenigszins tegenover de Classicisten, de makers van antiek-geleerde schooldrama's, die de studenten van Jezuïeten, Augustijnen, Recolletten en andere geestelijke orden, die zich met onderwijs bezig hielden, - te Gent bouwden de Jezuïeten een eigen schouwburg, ook toegankelijk voor het gewoon publiek, in 1649 - naast de geestelijke drama's opvoerden, de partij der modernisten, de verdietschers van romantische mode-stukken naar het barok model van Italianen en Spanjaards.

Van dat standpunt bezien is het herders-spel van Jan Theuillier '*Porphyre en Cyprine*' van 1620 lang niet onverdienstelijk, evenmin als zoo menig ander barok drama van rederijkers uit dien tijd.

'*Rosalinde*' (1641) van den Antwerpschen Rederijker Geeraert Vanden Brande mag zelfs meer geslaagd heeten dan '*Livia*' of '*Sophonisba*' van den klassiek-doenden schilder-dichter Willem Van Nieuwelandt.

In de kringen der Rederijkers was 'antiek' niet meer, als in de 16^e-eeuwsche Renaissance, het uitsluitend ideaal en in de 2^e helft der eeuw zijn het Antwerpsche Rederijkers, die, waarschijnlijk in navolging van het Hollandsche gezelschap '*Nil Volentibus arduum*' alhier het 'konstgenootschap': '*Acta Viros probant*' oprichtten. Jonker Hermannus-Franciscus Van den Brandt noemt zich in de titelopgave van zijn klucht: *Eertijds, Maer en Tegenwoordig* (1684) 'eenen van het konstgenootschap *Acta viros probant*'. Aan een 'franscher' versvorm hebben de mannen van 'Nil' Dr Lodewijk Meyer of Mr Andries Pels, zich nimmer bezondigd.

Dichter dan de kamergeleerden en de ordesgeestelijken

bij en onder het volk levend, de smaak van het volk kennend en trouwens, als Jan Vos te Amsterdam, deeld, zijn de werken der 17^e-eeuwsche Rederijkers kostbare documenten: hoogdravende, echt barokke ‘comedias de capa y espada’ en sentimenteele pastoralen evenzeer als volksche kluchten, die wij, kultureel en taalkundig gesproken, noode zouden missen, de kluchten zeker het minst.

Van Willem Ogier, onzen grootsten Vlaamschen kluchtspeldichter, zijn geen ‘konst- en vliegwerk’-drama's bekend, maar bekoren zijne ‘*Seven Hoofsonden*’, met hun levendigen, natuurlijken dialoog, hun verbluffend rijken woordenschat en hun ‘grofkorrelig vernuft’ (Kalff) niet meer dan de talrijke moord- en gruweltooneelen, die in zijn tijd als de groote kunstprestaties werden beschouwd door zijne kunstbroeders?

Evenwel heeft het niemand tot nog toe aangepakt (wijlen Dichter Victor de la Montagne, naar de getuigenis van Dr R. Foncke, liep met zulk een plan rond), naar het voorbeeld van P.H. Van Moerkerken in zijn bloemlezing: *Het Nederlandsch kluchtspel in de 17^e eeuw* (Sneek, J.F. Van Druten), 1899, in twee deelen, de Zuid-Nederlandsche kluchtspel-litteratuur van de 17^e eeuw meer algemeen toegankelijk te maken.

Het is nochtans zeker dat de oogst verrassend rijk zou uitvallen en slechts in geringen deele zou behoeven onder te doen voor de gelijktijdige kluchtspel-litteratuur in het Noorden. Ook daar zijn het niet alle meesterstukken, al werden ze op dezelfde planken als ‘Lucifer’ van Vondel vertoond; wellicht hebben ze meer bijgedragen tot de stijving van de kas van ‘d'ouden stock’ dan de verheven spelen van onzen éénigen Vondel. Want, zooals Willem Ogier snedig opmerkt in zijn minder gelezen ‘Boeregeck’:

*‘Het meestendeel des Volckx, die nemen hun genucht
Niet in een heerlijk spel, maer in een sotte klucht’*

en hij voegt er schalks aan toe:

‘Soo sietmen dat de Mensch de klucht is ingeboren’

In Noord-Nederland was er als centrum Amsterdam, dat een rijke kluchtspel-litteratuur kan aanwijzen: ‘*De Spaansche Brabander*’ van Bredero is Amsterdamsch evenzeer als de ‘*Warenar*’ van Hooft; Rotterdam, Den Haag en Utrecht hadden veel minder deel in dien bloei, die weleens vooze

vruchten afwierp. De kluchten van Matheus Tengnagel, den liederlijken jonker, zijn er voorbeelden van.

In Zuid-Nederland had men het Rubensiaansche en Jordaeneske Antwerpen, maar naast Antwerpen ook Gent, Brugge en Brussel en tal van kleinere of economisch vervallen plaatsen: Ieperen, Nieupoort, Thielt, Oudenaarde, Aalst, Lier, die rederijkers-gezelschappen bezaten, ijverig het tooneel beoefenden en soms een Michiel de Swaen als ‘factor’ telden, gelijk het geval was met de ‘Carssouwieren’ van Duinkerken. Zijn ‘*Verheerlijckte Schoenlappers of de Gecroonde Leerse*’ (1688) vindt immers nog heden bijval op het tooneel in Noord en Zuid.

De spelen van Ogier, naar rederijkersarchieven uit kleinere Vlaamsche gemeenten te oordeelen, werden niet alleen te Antwerpen opgevoerd, maar, soms onder een anderen titel, te Gent, te St-Nicolaas en elders.

‘Den groeyende Boom’ van Lier kreeg beteekenis door den veelschrijvenden, maar begaafden Rederijker Cornelis de Bie.

De hofstad Brussel, Spaansch door zijn hofkringen, maar Vlaamsch door zijne bevolking, zou niet achterwege blijven.

Het laatste luisterrijke Landjuweel dat te Brussel plaats had, werd gehouden in het jaar 1565. Datgene van 1601 was vrijwel onopgemerkt voorbijgegaan.

Sedert de 16^e eeuw was van de Brusselsche Rederijkerskamers het ‘Mariacranske’ met de kenspreuk ‘Minnelijk accoort’ de voornaamste. Nog in de 15^e eeuw was ze ontstaan uit de samensmelting van de ‘Lelie’ en het ‘Viooltje’ blijkens het ‘Memorieboek van de Broederschap van O.L.V. der VII weeën’ (Archief te Brussel) en haar kenspreuk zal wel op die minnelijke schikking betrekking hebben gehad. Naast haar bestonden evenwel nog twee oude kamers, die ook in de 17^e eeuw nog blijken van ‘rhetoricaal’ leven gaven: ‘Den Boeck’ en de ‘Corenbloem’, die beide glansrijk deelnamen aan het Peoen-feest van Mechelen (1620).

Behalve ‘Maricrans tot Brussel, die schrijft *Minnelijk accoort*’ aldaar ‘den tweeden prijs van de beste schilderconst en den hoochsten vant triomphante ter Cameren bringhen lanx de straeten’, ‘Corenbloem’ ging strijken

met ‘den derden van tbeste singen’, zoodat het bezoek van de Mechelsche St-Janskamer, de ‘Peoene’ genaamd, aan Brussel, weliswaar na Antwerpen, waarvan ‘Violieren’ en ‘Olijftack’ de talrijkste lauweren hadden geplukt, toch meer dan één Brusselsche kamer gold. Te dier gelegenheid werd door Jan Thieullier een toepasselijk ‘Present-Spel’ gedicht, ‘waarmede de prijzen tot Antwerpen ende Brussel gedraeghen sijn’ en in hetwelk Peoene, Rhetorica, Mars, Mercuri en Nijdt in edelen wedijver van rhetorische welsprekendheid de kothurnen schoeiden:

*‘En mids den Maricrans uit Brussels pleyn verheven
En Antwerpen gulden drij door constliefde verknocht
Ons feest soo heerelijck met Staet hadden besocht,
Soo heeft ons Reden oock naer ons cleyn macht gedreven
Om speelwijs hennen loon elck in hen stadt te geven’*

Alleen de factor van ‘Den Boeck’ teekent in de ‘Schadtkiste’ met zijn naam: Niclaes Perclaes; te oordeelen naar de spreuken: ‘*Laet Lauwers groeyen*’ en ‘*Ontsluyt den geest*’ onder de refereinen van ‘Mariacrans’ en ‘Corenbloem’, luidde de naam van den factor der eerste: Lauwers, van den factor der tweede: De Geest. Over hun verdere ‘philosophische’ en ‘poëtische’ werkzaamheid is evenwel tot nog toe niets aan 't licht gekomen. De geschiedenis der Brusselsche ‘Camers’ is trouwens nog te schrijven.

Algemeen is echter bekend dat ‘Mariacrans’ in 1650 nog teeken van leven gaf. In dat jaar zond zij een prijsvraag uit: Wat beter is: oorlog of vrede?

Wij bezitten het antwoord van een Brusselschen dichter van dien tijd, die door het karakter van zijn overig letterkundig werk niet meer behoort tot de eigenlijke Rederijkers.

Willem Vander Borch, naar het geleerd gebruik van zijn eeuw meestal Guilhelm a Castro herdoopt, is inderdaad een figuur van beteekenis.

Het best kan zijn bedrijvigheid te Brussel vergeleken worden met deze van Dr Samuel Coster, den stichter der ‘Nederduytsche Academie’ te Amsterdam.

Als dichter nochtans heeft hij meer gemeens met Constantijn Huyghens, wiens kernachtige poëतिक hij zeer bewonderde en blijkbaar navolgde.

Vander Borcht werd als wonderkind begroet - op nauwelijks twintigjarigen leeftijd gaf hij den 'Brusselsen Blomhof van Cupido' (1641) uit met o.a. een merkwaardige reeks liefde-sonnetten -; niet te verwonderen is het dat hij weldra de ziel werd van een gezelschap van uitstekende geesten, die zich 'Vrije liefhebbers der Rijmerconste' betitelden.

In tegenstelling met de Rederijkerskamers vormden de 'Liefhebbers der Rijmerconste' een soort van 'Academie' die zich als de Amsterdamsche 'Academie' van Dr Coster hoofdzakelijk met tooneel bezig hield. De stichting van zulke 'Academie's' hing toentertijd als het ware in de lucht. Jammer genoeg ontvaardden ze weldra in de 'konstgenootschappen', die een verlammen en verduffenden invloed op de nationale letteren uitoefenden.

In 1643 verscheen van de hand van den 22-jarigen a Castro een zedengispensend werk in den aard van Huyghens' 'Costelick Mal': den 'Spiegel der eygen kennisse', Hij zelf treedt daarin op als Arasto.

Bezaten wij den sleutel der overige namen, die in den 'Spiegel' voorkomen, dan konden we zonder twijfel de 'Vrije Liefhebbers' redeneerend en handelend te voorschijn zien treden?

Claudius de Grieck, de boekhandelaar, de latere procurator en treurspeldichter, zijn broeder Joan de Grieck, de boekhandelaar, historiën-verzamelaar en kluchtspelschrijver, Johan a Castro, de graveur, broeder van Willem, Leo van Heil, de schilder, Jan Mommaert J^r, de stadsboekdrukker, Guilliam Scheybels, een ander drukker, I. en X. Van Caverson, L. van Bont, N. Meert, Schouwenbergh, J. de Conde en meer anderen hebben waarschijnlijk van dien geleerden vriendenkring deel uitgemaakt.

Uit de opdracht van het treurspel '*Rosimunda*' (1651) van Willem Vander Borcht vernemen wij dat het doel van de 'Liefhebbers' en voornamelijk van hem zelf was het stichten van een bestendigen Vlaamschen Schouwburg te Brussel, in den aard van dengene, die sedert 1637 te Amsterdam bestond.

Zijn taal is duidelijk: 'U.E. is versekert' schrijft Vander Borcht aan Henrick Bodri, koopman binnen Brussel aan wien hij als 'nieuwjaarsgroet' zijn treurspel opdraagt,

dat ick eenighe jaren geleden (ende als mijnen jongen drift sulcks noch toeliet) hebbe voorgehadt alhier binnen Brussel op te stichten een eeuwigh Schouborch tot behoef van d'arme Vondel-kinderen, dan alsoo hetselve door mijn toedoen in sijn saet niet en is verstickt, ende van sijne vruchten berooft gheweest, maer dat het misverstandt dat sulcks veroorsaekt heeft, reden ghegheven heeft aen onse liefhebbers bij hunnen afscheijt wel tastelijck te bethoonen hetgene in toekomende tijden van dusdanighe oeffeninghe soude mogen ghehoopt, ja versekert gheweest zijn' (10 Januarii 1651).

'*Rosimunda*' werd door de 'Vrije liefhebbers' 'opt Stadhuys', gespeeld.

Wij weten door stedelijke ordonnanciën dat zulke vertooningen in de zaal van de zoogenaamde 'Schermsschole', vergaderzaal van de St-Michielsgilde, plaats vonden. Aldaar speelden ook de talrijke reizende komedianten, die in de 17^e eeuw, de Nederlanden afliepen. De Magistraat vaardigde echter reeds in 1627 een ordonnancie uit, waarbij het aan reizende troepen verboden werd over de 'schermersschole' te beschikken. Hollandsche, Fransche, Engelsche troepen waren alzoo genoodzaakt na 1627 een kaatsbaan voor lief te nemen. Dit was het geval voor den Engelschen troep van John Wayt (1648-50), voor den Hollandschen troep van Jan-Baptist van Fornenbergh en Peter Triael Parkar (1648-49), voor den Franschen troep van Philandre (1651-52).

De Spaansche stukken in het Spaansch werden meestal aan het Hof gespeeld. Reeds in 1615-16 trad vóór de Aartshertogen de troep van Francisco Lopez op. Bij intochten en feestelijke gelegenheden evenwel waren het de Rederijkers, die voor 'Sinnekens' en 'levende beelden' zorgden.

Wij mogen gerust aannemen dat de Ordonnancie van 1627 niet gold voor de Brusselsche Rederijkers, al zullen zij ook wel gebruik hebben gemaakt van de twee 'Comediehuizen', die Brussel telde omstreeks 1650, het oudste: het 'Caetsspel' (1649) op den Wolvengracht en het jongste: het 'Comediehuys' (1652) op den Warmoesberg.

Wat er ook van zij de 'Vrije liefhebbers der Rijmerconste' hadden omstreeks 1650 hunne vertooningen op het stadhuis, wat kan verklaard worden door het liefdadig doel dat zij nastreefden, maar ook door machtige beschermheeren uit den stedelijken Magistraat, die naar de namen te oor-

deelen wel zullen vermaagschapt zijn geweest met sommige ‘Liefhebbers’ en ‘Mecenen’ hunner kennissen.

Een rekwest van de ‘Liefhebbers der Rijmerconste’ aan den Magistraat om gebruik te mogen maken van de ‘Schermscholen’ op Vastenavond voor de opvoering van ‘*Livia*’ werd ingeschreven op 13 Februari 1649 door den stadsgriffier Jacob de Conde en door den Magistraat toegestaan op 19 Februari (thesaurie 1295 fol. 68). De supplianten waren Peter Cromphoudt, Lauwereys van Bever en Hendrick de Neck.

Het misverstand, waarvan sprake in de opdracht van ‘*Rosimunda*’ kon tot nog toe niet opgehelderd worden. Het is mogelijk dat de Brusselsche geestelijkheid het plan van een bestendigen schouwburg met leede oogen heeft zien ontluiken en wat de Amsterdamsche Kerkeraad tegenover de ‘Academie’ niet vermocht ‘eenighe Nachtschimmen’ zooals Joan de Grieck zich uitdrukt in zijn ‘Opdraght’ van het Brussels Kluchttooneel ‘het eerlijck-Rijmtooneel’ te Brussel als vijand der goede zeden hebben doen verbieden.

Slechts in 1682 zou een vreemdeling, Petrucchi, erin slagen met behulp van Brusselsch kapitaal en met bijstand van den ingenieur Willem Van Heil en van den schilder Jan Baptist Van Heil, den eersten vasten Schouwburg te Brussel op te richten. Hij was gelegen langs den Hooigracht, thans Steenhouwerskaai, n° 28, op de gronden van het Groot Begijnhof en had van binnen ongeveer het uitzicht van den Amsterdamschen Schouwburg. Maar toen hij plechtig werd ingewijd, weerklonk er geen Vlaamsch, maar Italiaansch. De Italiaansche opera had haar zegetocht door Europa begonnen en ‘*Medea in Atene*’ van Aureli, muziek van Gianettini, bracht het Venetiaansch repertorium op de planken van de eerste Brusselsche Opera, de nederige voorloopster van den 18e-eeuwschen Muntschouwburg van Bombarda. Dat de Opera ook werd gebruikt door de Vlaamsche Rederijkers bewijzen de volgende uittreksels uit het ‘Memorieboek van de de Materbloem’ (Archief te Brussel):

1686. Het Spel van den Onversaeghden Josué, van D. Dannoot, is ghespelt in het opera, alwaer present is gheweest Don Anthonio de Augurto, marquis de Castanaga, gouverneur deser Nederlanden.

1690. De droeve Tragedie van den Lijdenden Crustus (*sic*) ghespelt in het Opera.

Evenwel heeft het tooneelwerk der ‘Vrije Liefhebbers der Rijmerconste’ sporen nagelaten uit het midden der eeuw.

Het oudste spoor van hunne tooneel-bedrijvigheid is de druk, bezorgd door Jan Mommaert, den stadsdrukker, van ‘Het Leven is maer droom, blij-eyndich Treurspel, vertoont in de wonderlijcke Opvoedinghe van Sigismundus, prince van Polen, *door de Vrije Liefhebbers ende der Rijmerconste binnen Brussel*, met een bevallige kluchte van Gilde-broeders van Koeckelbergh, daer op passende’ (Uyt onse Druckerije, in Brussel, den 12. Januarii 1647, Joan Mommaert).

Deze zeer letterkundige en getrouwe vertaling van ‘La vida es sueño’ van Calderon door een ongenoemden, maar door de oplossing van woordspelingen in de huldigingsgedichten bekend geworden auteur: Schouwenbergh, werd buiten weten van den kundigen vertaler door Jan Mommaert gedrukt en door hem opgedragen ‘aen de doorluchtighe ende hooghebornen Vrouwe Elisabeth, bij der gratien Godts Princesse ende Gravinne tot Hooghenzolare’.

Jan Mommaert vertrouwt ‘vastelijk dat de geneghentheydt ende eerbiedinghe, die den Rijmer (wiens penne noyt voor desen tot Nederlandtschen Rijm gescherpt) altijd heeft bewesen aen de aanghename ende uytstekende heuscheydt, deughden ende volmaecktheden van soo een Doorluchtighe Princesse, hem sullen wederhouden [hem] te beschuldigen, onder soodanighe bescherminghe, tot de welcke ick bovendien mijnen toevlucht hebbe ghenomen: vermits hare ervarentheydt in meer andere talen, de Nederlandtsche oock altijd bemindt, ende gheacht heeft; verre buyten de ghewoonte van vele gheboortighe Brabanders, die sich quansuys vermijden deselve te spreken, hoe wel sij dickwils nauws eenighe andere grondelijck en verstaen: te meer oock omdat mij ghewaerschouwt is, dat het vermelde Spel U Vorst. Ghen. seer wel bevallen is’.

De prinses, aan wier doorluchtigheid bovenstaande vleijende woorden zijn opgedragen, is niemand anders dan

een dochter van Hendrik van Berg, die eenmaal met den graaf van Warfuzé de hoop was geweest van den naar ontvoogding strevendenden Belgischen adel. Vrouwe Elisabeth steunde dus blijkbaar het nationaal tooneel. Haar doopnaam was Maria Isabella, maar die naam werd later gewijzigd in Elisabeth, hetzij uit nationale beweegredenen: Elisabeth is de nationale vorm van den Spaanschen naam Isabella, hetzij, wat meer waarschijnlijk is, door familieomstandigheden. Zij werd namelijk de erfgename van de moederlijke bezittingen van Maria Elisabeth, markiezin van Bergen-op-Zoom, op 15-jarigen leeftijd getrouwd met haar vollen neef Albert, aan wien zij als eenige erfgename van Herman, graaf van Berg, stadhouder van Spaansch Gelderland, haar vaderlijke bezittingen als bruidschat medebracht. Zij stierf vroegtijdig zonder kinderen na te laten en daardoor gingen haar moederlijke bezittingen over aan de oudste dochter uit het eerste huwelijk van Hendrik van Berg, Maria Isabella, die gehuwd was met Eytel Frederik, Prins van Hohenzollern Hechingen.

‘Het Leven is maer droom’, in de vertaling van Schouwenbergh, heeft meer dan een eeuw tot het repertorium van den Amsterdamschen Schouwburg behoord. J.A. Worp in zijn standaardwerk: ‘Geschiedenis van het Drama en van het Tooneel in Nederland’ heeft de uitgave van Jan Mommaert niet gekend. Het vermeldt dat het jaartal van den 1^{en} druk van dit succes-stuk der XVIIe eeuw onbekend is, maar dat herdrukken te Amsterdam verschenen in 1662, 1668, 1695 (7^e druk), 1705, 1738, 1767; de twee laatste drukken werden naar de gladde rhetoriek van de XVIIIe eeuw ‘verandert en herrijmt’ *au goût du jour*, maar zeker niet verbeterd door den pruikerigen N.W. Op den Hooff (bij Izaak Duim). De Hollandsche titel van Calderon's boeiend drama was sedert 1662 ‘Het Leven is een droom’, maar in de tooneel-litteratuur van de XVIIe eeuw in het Noorden komen vaak toespelingen op dit volksgeliefd stuk voor onder de benaming van ‘Sigismundis’, naar den naam van den ‘droomenden’ prins.

De ‘bevallige Kluchte van de Gilde-broeders van Koeckelbergh’, die volgens het gebruik van den tijd als komisch ‘nastuk’, vaak ook als intermezzo of ‘tusschenspel’, aan het tragisch hoofddeel werd gelijmd, soms ook

afzonderlijk bij gebrek aan beters in kleine lokalen werd opgevoerd, is niets anders dan het kluchtspel van Meester Coenraedt Bierborst, Heer van Kannen en Pinten. J.A. Worp, die deze uitgave niet onder de oogen heeft gehad, schrijft deze klucht zonder schijn van bewijs toe aan Claudius de Grieck, o.i. ten onrechte.

Claudius de Grieck was een treurspeldichter, die ook wel als offerande aan de mode van zijn eeuw een paar herdersspelen heeft gedicht, maar, evenals Vondel, zich verlaagd zou hebben geacht indien zijn Muze den kluchtspel toon had aangeslagen. Uit het Voorbericht tot de ‘Heerlijcke en Vrolijcke Daeden van Keyser Carel V’ (1675) van zijn broeder Joan, leeren wij in welk een achting Joan zijn broeder Claudius hield. Indien wij Joan moeten gelooven werd verdriet hem niet gespaard, maar steeds bleef hij wilskrachtig als de helden, die hij op het treurtooneel deed verschijnen. Is het onwaarschijnlijk te denken dat Claudius de Grieck zijn dramatische werken in de eerste plaats bestemde voor den Brusselschen Schouwburg?

Zijn herdersspel: *Hylas*, zijn hofspel: *Ulysses in 't eylant van Girce*, zijn treurspelen: *Heraklius* en *Samson*, zijn blijspel: *Liefde zonder sien verwekt*, zijne zinnspelen: *Den betooverden Mensch*, *Den Boom des Levens*, *Den Pelgrim*, werden te Brussel gedrukt, evenwel bleven verscheidene van zijne treurspelen ons in Hollandsche drukken bewaard.

Dit laatste is te verklaren door het feit dat zijne treurspelen, o.a. ‘*Den doorluchtigen Bellizarius*’ herhaalde malen op den Amsterdamschen Schouwburg werden opgevoerd.

De kluchten van zijn broeder Joan, waarvan ons geen afzonderlijke drukken bekend zijn, behalve de ‘bevallige Kluchte van de Gildebroeders van Koeckelbergh’ in de uitgave van Jan Mommaert (1647) en deeltjes van zijn ‘Brussels Klucht-tooneel’ (1700), hebben wellicht dienst gedaan als ‘nastukken’ bij de tragedies van Claudius. Dit zou dan het geval zijn voor de drie kluchten, die hierna van Joan de Grieck verschijnen: De klucht van de ghedwonghe Griet, de klucht van Lemmen met sijn neus (de minst oorspronkelijke van de drie, zooals wij in de Aanteekeningen zullen aantoonen) en de klucht van Meester Coenraedt Bierborst. Tot die reeks zou dan ook nog kunnen

behooren: *‘Den Uytghetapten Koopman ofte misluckten Dragonder’*, het avontuur van een geruïneerden koopman, die soldaat wordt om van zijn schuldeischers af te geraken, *‘klucht-wijs vertoont op de Brusselsche Tooneelburg’*.

Daar de *‘Rosimunda’* van Willem Vander Borch *‘tot eene afscheydt’* werd gespeeld en, *‘mitsgaders eene Antwoorde op de Vrage (wat oft beter is peys of oorloge?) uytghesonden van weghen den Hooftman van Onse L. Vrouwe Krans-kamer binnen Brussel, in 't jaar 1650’*, te Brussel werd gedrukt bij een mede-lid der *‘Vrije Liefhebbers’*, Guilliam Scheybels, in het jaar 1651, mag men aannemen dat om een onbekende reden, misschien wel het *‘misverstand’* waarover Vander Borch het heeft in zijn reeds hierboven besproken *‘Opdracht aan Hendrik Bodri’*, het gezelschap, dat zulk een frisschen wind had doen waaien op het Brusselsch Rederijkerstooneel, uiteen ging.

Wij hebben echter redenen om aan te nemen dat dit afscheid slechts tijdelijk was en dat wij in de later optredende *‘Rijmminnaars van Gedeon-vlies’* een gedeeltelijke heropbeuring van de *‘Vrije Liefhebbers’* hebben te begroeten.

Dat anderzijds de Rederijkerij te Brussel niet dood was bewijst een ordonnancie van den 20^{en} December 1657, bepalende dat het aantal leden van een Rederijkerskamer 60 leden niet mocht overtreffen.

De praktische kant van dit stedelijk besluit was dat hierdoor een einde werd gesteld aan de talrijke vrijstellingen van burgerwacht wegens rederijkerij. De Rederijkers werden inderdaad vrijgesteld van wachtdienst mits een jaarlijksche betaling van 12 gulden.

Een gevolg van die ordonnancie was dat in hetzelfde jaar 1657 een nieuwe kamer werd gesticht: *‘De Wijngaerd’*, die nog steeds bestaat als tooneelmaatschappij. Een oude traditie doet het voorkomen alsof *‘de Wijngaerd’* een voortzetting is van de beroemde *‘Mariacrans’*. Dit scheen niet onmogelijk vermits *‘de Wijngaerd’* vrij spoedig in aanzien wint en in de achttiende eeuw zelfs een eereplaats inneemt onder de Brusselsche Rederijkersmaatschappijen. De vertooningen van de *‘Wijngaerdisten’* in den toenmaligen stedelijken schouwburg - de Munt - werden bijgewoond door de Aartshertogin Maria-Elizabeth van Oostenrijk in 1733, door Lodewijk XV, koning van Frankrijk, in 1747.

Wij zijn thans echter van oordeel dat in de 17^e eeuw de ‘Materbloem’, in 1661 gesticht, de verspreide liefhebbers heeft weten tot zich te trekken. Weliswaar speelde de tooneelschrijver Daniël Dannoot hier de hoofdrol, maar bij herhaling werd door hen een ons onbekend stuk van Willem Vander Borch opgevoerd: *Paulinus ende Atanasia* ofte *Den Appel* (soms Het Spel van den Appel door d'heer Acastro), een 1^e maal in 1663, maar nog in 1703. Hun ‘Memorieboek’ (Archief te Brussel) spreekt trouwens van ‘de namen der Princen ende *vrije Liefhebbers der Rijmconst*, schuylende onder den sedighrijcken tittel der *MaterBloeme*’. De ‘Materbloem’ verwelkte in het eerste kwart der 18^e eeuw.

O. Van Hauwaert stelt het in zijn ‘Historisch en Critisch Overzicht van het Vlaamsch Tooneel in de XVIIe eeuw’ voor alsof ‘*Rosimunda*’ het toppunt van het ‘onkiesche’ vertegenwoordigt in het Vlaamsch tooneel van de XVIIe eeuw. Zulk een uitspraak lijkt wel zeer overdreven als men het stuk van Vander Borch plaatst naast stukken van dien aard van tijdgenooten.

Koningin Rosimunda wil zich wreken op den haar opgedrongen, barbaarschen echtgenoot, Alboïnus, den overwinnaar van haar vader en den veroveraar van haar land. Ze wordt buitengewoon onheusch behandeld: zoo wil de koning haar dwingen op een banket te drinken uit een schaal vervaardigd uit den schedel van haar gesneuvelden vader. Ze zoekt naar bondgenooten om haar wraakplannen uit te voeren. De hofmeester Helmiges, die haar een goed hart toedraagt, wil zij bewegen den koning te dooden. Daar hij aarzelt, tracht zij Perideus, een veldheer, den minnaar van haar staatsjuffer Diletta, die zij door overreding op een nachtelijke samenkomst met Perideus vervangt, insgelijks voor haar zaak te winnen. Als Helmiges daarvan hoort doodt hij, gesteund door Perideus, den koning der Langobarden. Maar het volk komt in opstand bij het vernemen van den koningsmoord.

Rosimunda vlucht met Helmiges, maar draagt zorg den schat der Langobarden mede te nemen. Ze zoekt een toevlucht te Ravenna aan het hof van Longinus, stadhouder van den Romeinschen keizer. Longinus wordt deels uit heerschezucht verliefd op Rosimunda, die ondertusschen getrouwd is met Helmiges. Diletta, die op wraak zint wegens de

tijdelijke ontrouw van Perideus, moedigt Longinus aan en brengt Rosimunda op de hoogte van zijn liefde. Rosimunda, denkende door Longinus haar verloren troon terug te krijgen, dient haar echtgenoot Helmiges vergift toe. Maar Helmiges wordt dit bij het drinken gewaar en verplicht Rosimunda het overschot van zijn beker te ledigen. Beide sterven, Longinus, ‘missende in zijn hope’ stuurt den schat der Langobarden onder geleide van den Langobardischen veldheer Perideus naar keizer Tiberius om zijn onschuld te bewijzen.

‘*Rosimunda*’ is dus naar den inhoud te oordeelen een ‘barok’ treurspel, d.i. romantisch ‘*avant la lettre*’ zooals de onsterfelijke treurspelen van Shakespeare, Lopez de Vega en Calderon dit in de mode hadden gebracht. Het mist nog teenemaal den invloed van het Fransch Classicisme, dat reeds zeer merkbaar is in de treurspelen van Claudius de Grieck. Al komen er afschuwelijke daden in voor, toch is het niet opzettelijk gruwspel. Er is motiveering in de handelingen der personen en dramatische spanning evenzeer als in het gewoonlijk geloofde tooneelstuk: ‘*Rosalinde*’ van den Antwerpschen dichter en tijdgenoot van Willem Vander Borcht: Geeraert Van den Brande. De taal is in het geheel niet kwaad en de dialoog is betrekkelijk natuurlijk, wanneer men rekening houdt met den rhetoricalen bombast van den tijd. Shakespeare ook vertoont in zijn stijlfiguren en zinswendingen sporen van ‘Eupheüisme’, ‘Gongorisme’ en ‘Marinisme’. Wat zouden onze zooveel mindere tooneelgoden geen mannen zijn van hun tijd?

Evenals Vanden Brande, die sterk onder Spaanschen invloed stond, maar wellicht ook naar het voorbeeld der Engelsche stukken, die in de Nederlanden door Engelsche Comedianten werden opgevoerd, lascht Vander Borcht een zeer geslaagd kluchtig tooneel in zijn overigens vrij somber drama. In ‘*Rosalinde*’ zijn het Gielen Leepoogh en Tray Schoffels, die optreden als echte vertegenwoordigers van het Antwerpsch grauw, in ‘*Rosimunda*’ zijn het Bange Thijs, Lijs zijn vrouw en zijn gebuur.

Bij het nieuws van den koningsmoord worden de burgers onder hunne vanen geroepen. Bange Thijs heeft

weinig lust om aan het nazetten der moordenaars deel te nemen.

Hij kruipt vlug in een wieg en roept tot zijn vrouw Lijs:
 ‘Ey, vrouwken, dekt vast toe de saerjens en het laken!
 Soo magh den legerroep mij aen 't gehoor niet raken.
 Ick sweet op ieder slagh schier Fransche kroonen uyt
 Van trommel en trompet. Ick voel langhs heel mijn huyt,
 Als tusschen vel en vleesch, de doodt door henen kruypen.
 Wie lust om slabben heeft ick maeck hem licht een suypen.
 Mijn achterdeel, dunckt mij, leydt nu wel eens soo sacht
 Als vlughjens, doen ghij mij op 't bedde hebt gebraght,
 Sieck door den kouden schrick. Ey mij! Ick sou wel sterven.

Lijs

Ey, soetjens, lieven man, ick magh u doch niet derven.

Thijs

Och, hoort, och, wat gerucht komt langhs ons trappen op?
 Ach, ick duyck in myn bedd' tot over mijnen kop.

Lijs

Siet aen wie datter komt, 't zijn misselijck goey maren.

Thijs

Maer dat het, liefste wijf, dan oock soldaten waren,
 Soo sturf ick van 't gesicht.

Lijs

Neen, Thijs, weest maer gepaeyd.
 't Is ons gebureman.

Thijs

Ick ligh hier wel bekaeyt,
 Daer is een koude korts' mij op de leên gesoncken.

Gebuer

Wel Thijs, hoe nu? in slaap? 't En is geen tijdt te roncken.
 Het Hof staet heel ten buyt, den Koningh is vermoort,
 En al de Borgeren tot raserney gestoort.
 De hooghpoort is vol strijts, men kent noch maegh, noch vrinden,
 Maer met gelijcke handt drift ieder om te slinden.
 De trommel roept geweir en eischt elck onder 't vaen.
 Ras op, ghij moet met mij nu op de vesten gaen.

Thijs

Veel liever waer ick doodt en duysent jaar begraven.

Maer oftmen mij verlof om nu te sterven gaven,
 Ick beet mijn eygen selfs een stroot oft keelgat af
 En dolf dit vreesigh lijf in 't aldereerste graf.
 't Waer beter als op straet van anxt te liggen sterven.

Ghebuer

Hebt moed, en laat u lijf op 't bedde niet bederven,
 Hij sterft met grooten roem, die voor sijn Koningh sterft.

Thijs

Wist ghij hoe geerne dat uw' vrindt dat roemen derft,
 Ghij soudt niet lastigh sijn om mij hieruyt te helpen.

Lijs

Laet doch mijn'man gerust, en helpt mijn droefheyt stelpen.
 Ick dacht dat hij van schrick gaen Mollen rooven moet,
 Oock selver eer hij stort de minste druppel bloet.

Gebuer

Gebuerman, ick gae voortd, en hou ik noch mijn leven,
 Ick sal van alles u de seker tijdingh geven,
 Want ick en wil het spel van verr' maer kijcken aen.
 Ick ben doch scheutenvrij met verr' van daer te staen.

Thijs

Hout u doch wijselijck. Lijs, wilt mij toch wat decken,
 Ick ben vervaert dat ick hem naer de wacht sien trecken.
 Ey wieght, ey wieght mij wat, dat ik wat slapen mach,
 Want ghij verloort uw' man, dat hij een' degen sagh.'

Als de strijd afgelopen is, komt Thijs zwaar gewapend uit zijn huis. Hij ontmoet zijn gebuur:

Gebuer

'Den vijandt is verjaeght, hebt, Buerman, hebt nu moet.

Thijs

Wacht dat ghij desen Reus geen letsel aen en doet.
 Ick moet met dit geweir in 's moorders leger breken,
 En Perideus selfs daer-med' het hert afsteken.
 Seght maar door welcke poort hij doorgelopen is.

Gebuer

Door d'opper-poort.

Thijs

Gaet heên, mijn saken gaen gewis.

Gebuer

Drij uren naer den slag. Wie heeft u dat geraden?

Thijs

Ick moet mijn heete ziel zelfs aen den Vorst versaden.

Gebuer

Gaet, vrees'lijck dier, gaet heên, die Padden maect vervaert.

Wie sterfter niet van anxt, al is hij kloeck van aert,

Die dezen Hercules moet in de wapens kijken?

Ick schroom, ô wreeden Thijs, en gaen van vreesse strijcken.

Gebuer binnen.

Thijs

Nu, nu, dat gater aen, ick loop de leegh-poort uyt,

En maect in korten stond' den leger tot mijn' buyt.

Ick sal de Koninghin rechts voor mijn bijsit klouwen,

Den Moorder sal ick selfs den kop van 't lichaem houwen.

In 't henen-gaen terdt hij op een gritsel, die hem van achter tegen 't hoofd slaet.

Wie slaet mij? 'k Geef mij op, en ben gevangen man.

En doodt niet, ach! Van anxt ik nauw'lijcks spreken kan.

't Is maer een gritsel, daer ick juist quam op te terden.

Ick ben al verr' genoeg. Wat magh ick meer gewerden.

Ick loop naer huys, en segg' dat mij Helmiges hant

Dien slaghe gegeven heeft, dat anders ick van kant

Den moorder hadd' gebraght, oft voor het minst gevangen.

Siet, ginder komt mijn wijf. Sij sal gewis verlangen

Hoe ick gevaren ben? O Lijs, ghij 'n weet wat man

Dat ghij gekregen hebt, selfs ick 't niet seggen kan

Hoe ick gevochten heb, dat mij geen grousaem wonden,

Ontfangen in mijn hooft, te ruggen hadd' gesonden,

Ick hadd' den Legervorst gegrepen met het hair,

En hem tot eenen buyt, 't is soo als ick verklaer,

Gelevert in uw' handt, ick hadd' wel seven schepen

Tot onser beyder baet te plonder aengegrepen.

Ick scheurde soo ick quam een Regiment in tweên;

Drij rotten peerde-volck onoordelijcken heên

Hun stelden op den loop, maer midden in dit vechten

Quam mij een groote wond' mijn moedigheydt verslechten.

Een kolonel oft vorst gaf mij een' sulcken slaghe

Op mijn kasket, dat ick 't van 't hooft niet langen magh,

't En zij ick wil dat al mijn hersenen uytvallen.

Lijs

Ghij maeckt mij heel vervaert, maer Thijs, 't en is maer mallen.

Thijs

Siet daer, het bloedt loopt mij langhs mijne schouders af.

Lijs

Och, hadd' ick bij den baert die u de wonde gaf,
Ick sou hem als een hoen de heele kinn' afplucken.

Thijs

Al sachtjens, Lijs, al soet, 't sal noch al wel gelucken,
De wond' en doet soo seer niet als ick hadd' gedacht.

Lijs

Laet mij eens sien.

Thijs

Al soet, maer soetjens, Lijsjen, sacht,
Ghij moght de schotel selfs mij van het voorhoofd heffen.

Lijs

Ick kan van uwe wond' de quael niet wel beseffen,
Uw' oogen schijnen niet dat ghij dus zijt gewondt.

Thijs

Al ben ick seer gequetst, 'k ben efter noch gesondt,
Langht af, en siet de quael.

Lijs

Ja, eenen nest met muysen,
Die onlanghs in 't helmet is komen liggen huysen,
Hebt ghij ter doot gebraght, wel, dat 's een grousaem moort.
Wie heeft sijn leefdaegh langh van sulck een kracht gehoort?

Thijs

Nu maeckt mij niet beschaemt. 't Is beter krachtigh blasen,
Dan sijnen mondt verbrandt, laet mij van kloeckheyt rasen,
Opdat men niet en seydt dat ick een' hannen ben,
Ghij weet wel dat ick hier veel sulcke mannen ken,
Die soo den Rhodemont bij ieder konnen spelen,
Maer voor een kleyn gevaer hun uyt de woelingh stelen,
Die als een bleeuwe kat schier vlieden op een' stondt.
De beste legerliën die vindt men in den mondt.'

Na bovenstaande proeve te hebben gelezen is het billijk te getuigen dat de ernstige zedepreeker van den ‘Spiegel der eygen kennisse’ in hooge mate aanleg bezat voor het komisch vak. Hij is wis en zeker een interessant figuur in onze Vlaamsche letterkunde van de XVIIe eeuw en het mag jammer heeten dat wij nog altijd zoo weinig weten over hem zelf en zijn kring der ‘Vrije Liefhebbers’.

Een laatste spoor van diezelfde ‘Liefhebbers’, die onder den impuls van Willem Vander Borch zoo'n beteekenis hadden verkregen op tooneelgebied te Brussel omstreeks het midden der eeuw, hebben wij meenen te ontdekken in den titel van drie allegorische stukken van Claudius de Grieck: Den Pelgrim, Den betooverden Mensch en den Boom des Levens ‘in het Jubel-jaar van het H. Sacrament van Mirakel’ in 1670 ‘gheviert binnen Brussel, verthoont op desselfs Schouwburgh door de *Vrije Liefhebbers*’ en gedrukt door ‘Hendrick Fricx, achter het Stadthuys, in de Druckerije, 1670’. De opdracht van ‘Den Pelgrim’ luidt: ‘Aen den Edelen Achtbaren, ende konstlievenden Heere, Mijnheer Philippus Ignatius de Fierlants, derde Schepene der Stadt Brussel, Hooftman der Hantboogh-gulde, ende *Opper-Hooftman van de vrije liefhebbers der Rijmconst binnen Brussel*’. Het lijdt o.i. geen twijfel dat hier bedoeld worden de vrije liefhebbers der Rijmconst behoorende tot de ‘Materbloem’.

En hiermede is de beteekenis der ‘Vrije Liefhebbers der Rijmerkonste’ in de Brusselsche Rederijkerij van de XVIIe eeuw aangestreept, maar nog geenszins uitgediept zooals het een Willem Vander Borch, een Claudius de Grieck, een Joan de Grieck verdienen.

Brussel, de hofstad, evenmin als Antwerpen, de schildersmetropool, kunnen bogen op het letterkundig leven van Amsterdam in de XVIIe eeuw, maar hier als ginder en, spijs de scheiding tusschen Noord en Zuid, zelfstandig en afhankelijk, Geus en Katholiek, leefden mannen, die in de gemeenschappelijke Nederlandsche taal naar hun beste vermogen de schoone Litteratuur, of wat zij er voor hielden, dienden.

In het Noorden als stoere, zelfbewuste vertegenwoordigers van een jong en energiek volk van handelaars en zeevaarders, in het Zuiden als ‘liefhebbers’, die in een

verarmd en verslaafd land zich nog slechts 'vrij' waanden in de beoefening der kunst.

Door hun streven hebben ze in het Zuiden het heilig vuur gloeiende gehouden, dat in latere, gunstiger tijden opnieuw zou opflakkeren met de kracht, de geestdrift en de levensvreugde, die eigen zijn aan hun ras.

**Het Brussels klucht-tooneel
Bij Joan de Griek, boeck-verkooper op de
Graen-merckt naest het mout-huys tot Brussel
1700**

Klucht van de Ghedwonghe Griet

Afghemaelt ende vertoont nae de Spreucke:

*Alwaer de Spinrock dwinght het Sweerd,
Daer staet het quaelijck met den Weerd.*

Aen het alghemeen gheslacht der doecken tot waerschouwinghe der broecken

Ick spreke eerst en vooral tot de Goede, die weerdigh zijn gekroont te wesen, want 'een goede Vrouwe is een kroone des Mans, alsmede de bewaernisse van haer huys' seyt de H. Schrift. Een goede Vrouwe gheeft geen ghehoor aen dertele Jonghelingen, veel min aen vuyle Venusboeven, maer integhendeel siet sij die aen met een straf ghesicht. Sij heeft volkome ghenoege in den ghenen die haer eyghen is; derhalven dat sijn welvaeren haer wensch altijd voldoet. Een goede Vrouwe is een alghemeene gherustheydt, een verlenghinghe des levens, een ongheblancket beeldt, een maetighe kele, een nedergheslaghen ghesicht. Kort en al gheseyt: sij is een gaeve Godts ende een gelucksaeligh beginsel des Mans.

Staet mij dan toe (lofweerdigh Gheslacht) dat ick mijn penne tot uwer eere ende schande van alle quaede Vrouwen hier over het papier laet loopen. 't Is waer, ick hadde de selve wel beter kunnen besteden, maer aenghesien soo Mannen als Vrouwen dickmael overtreden de tuchtreghels van haren staet heb ik niet onwijselijck gheoordeelt de vrouwelijke feylen, tot leeringhe der onghetrouwde en welvaeren der getrouwde, hier bekent te maecken, want niemandt en is soo volmaeckt of men heeft deen of dander ghebreck, dat wel dient ghebetert te worden. Doch hoe veursichtigh ick in dit punt gheschreven hebbe, echter moet ick bekennen, dat onse *Ghedwonghe Griet*, soo helsch haer levensrol niet komt te spelen, oft daer schuylen meer andere boosheden onder de kappe der snoode Wijven. Niet dat ick wil segghen, dat een Vrouwe in alle deelen

volmaeckt moet wesen, neen, dit en is onse meyninghe niet, soodanigh Ribbe-stuck en isser noyt ghevonden, want ghelijck men geen koren vindt sonder kaf ende dat selfs den edelen Diamant sijn paliën heeft, insghelijck vind-men geen Vrouwe sonder ghebreken. Onder alle Mannen isser éénen goeden ghevonden, maer onder alle Vrouwen geene, derhalven dat aen een quaede Vrouwe wel magh gheseyt werden: datse is een schipbreucke des Mans, een onverdraeghelijck jock, een wintersche bitterheydt, een gheduerighe huysstrijdt, een onverwinnelijck monster ende een ongheluckigh beginsel des Mans. Weest dan niet vergramt, ghij, Vrouwkens (hoe fel en noords ghij oock moght wesen) dat ick door een quaede Griet (doch tot kennisse en leetwesen ghebraght) u lieden laet aenschouwen een copije van u boos en ontuchtigh leven, maer wilt door het sien van sulcken afgrijselijckheydt in u selve verwecken een afkeer van alle quaedt, ende met de ghelucksaelighe Vrouwen omhelsen de vreese Godts, opdat wij u stellen moghen onder het ghetal der deughdsaeme Matroonen ende aldus u erkennen voor een kroone des Mans.

Dit dan soo van u lieden verhopende, sal ick de vrijheydt ghebruycken wat in een anders keucken mijn neus te steken, niet tot voedtsel des lichaems, maer om dit klippelveersken elck noch mede te deelen:

*Een deughdsaem wijse Vrouw, die gheeft vrijwilligh eere,
Die eere toebehoort, en Godt schenckt haer sijn rijck,
Maer Vrouwen, die haer Mans hier soecken 't overheeren,
Die sijn in hoovaerdij de duivelen ghelijck.
Want dese sochten mé Godts achtbaerheydt te schenden:
De hooghmoeds trotsse waen, nemt selden een goedt enden.*

Ik en twijffel niet, of het boven-verhaelde sal van alle goede Vrouwkens toeghestemt ende voor waerheydt aenghenomen werden, des te meer, mits haer bekend is, dat den Man sit in een lastigh ghevangenhuys, daer het Wijf Cippier is. Die hier van een recht model ofte afdruck wilt sien, slaet sijn ooghen op onse *Ghedwonghe Griet*, ende hij sal bevinden:

*Dat haer leven komt te gheven
Ons een proeve of model,
Dat de wijven, die staegh kijven,
Recht-aen loopen naer de hel.*

*Dat de Jannen ('k segh de Mannen)
 Die staen onder vrouwen dwanck,
 Meerder duchten ende suchten
 Als de gheen die staegh sijn kranck,
 Want als Doecken draeghen broecken
 Ende drinken brandewijn,
 En met gommen en met krommen
 Stadigh voor den spiegelh zijn:
 Dat zijn saecken, hoe wij 't maecken,
 Die een Man meer hinder doen
 Als het royen en de boyen
 Aen de arme Slaeven doen.
 Sulcken trouwen doet meer rouwen
 Als een schurft en dempich lijf,
 Want sij sterven duysend werven
 Die sijn vast aen sulcken Wijf.
 Wilt dan, Vrouwen, u weerhouwen,
 Laet de Mannen het ghebiet
 Eer u quaede snoode Daeden
 Leeren u het Liet van Griet.*

Personagien:

Goosen, *een jongh ghetrouwt Man*,
 Severijn, *Man van Griet*,
 Griet, *Vrouw van Severijn*,
 Meester Hans, *Quacksalver*,
 Agnes, *Dochter van Griet*,
 Poffer, *Vrijer van Agnes*,
 Jorden, *Musicien*,
 Contant, *Soldaat*,
 Handtuyt,
 Springhhaen, *Trommelslager*.

*Vrouwkens, die de deught bemindt,
 En tot weldoen zijt ghesindt,
 Wilt (schoon datge Griet hoort dond'ren)
 U niet over haer verwond'ren,
 Want sij spruyt uyt het ghebroedt
 Dat noyt mensch en dede goedt.*

*Bemerckt, dat tot meerder onderrichtinghe van den Spelder, op eenighe plaetsen ghestelt is dit Teecken * waerdoor beduyd wordt alleenspraecke. Dat is, dat net moet besonder ghesproken worden, opdat het de andere Vertoonders niet en hooren.

De Ghedwonghe Griet Eerste uytkomst

GOOSEN

sich bedroeft toonende, spreckt als volgt:

- Nu merck ik, doch te laet, in dees mijn droeve daghen,
 Dat stercke beenen zijn, die welde konnen draghen.
 Eylaes, wat brouwt de min niet al te spaey berouw,
 Hoe wordt een Man verleydt door 't vleyen van een Vrouw.
 5 't Is met mij al verbrast, ick moet het landt uitloopen,
 Of anderssins sal Lijn mij gaen voor slaef verkoopen.
 Hoe was ick soo verblindt. 'k En weet door wiens raedt
 Dat ick mij binden liet aen sulcken noodigh quaedt.
 Maer wie kan het bedrogh der snoode wijven mercken
 10 Soo lanck men, dom en blindt, vermaeck scheidt in haer wercken.
 Wat mij aengaet, ick sien, te wesen nu ghewis

- Dat eene boose Vrouw een staeghe huysstrijdt is.
 Dees plaegh viel mij te lot, dit heb ick soo bevonden
 Met dat ick aen scheel Lijn mijn vrijheydt had verbonden,
 15 Te meer, nu haer gevloeck, jae, woorden altemael
 Mij snijden door het hert ghelijck een vinnigh stael.
 't Ghinck vóór ons trouw seer wel, 'k en hadt niet als verblijden,
 't Was altijd, op het lest, hoe bitter is dat scheidyden.
 Maer doen dat Ribbe-stuck mij hadt in haer bedwanck,
 20 Wegh was haer soetigheydt, Lijn sonck een ander sanck.
 Wat sal ick nu gaen doen, wie sal mij raedt hier gheven
 Om nae soo langhen twist weerom in peys te leven,
 Om mijn ghesocht verdriet, dat soet en goedt in schijn,
 Te stillen, eer sij mij noch aendoet meerder pijn.
 25 Welaen, den noodt soeckt troost, sijn hier geen Maets te krijghen,
 Die mijne vijandin hier konnen leeren swijghen,
 Soo gaen ick bij Compeer, mits niemandt kent mijn rouw
 Als hij, die in bedwanck leeft van een boose vrouw.

*Griet roept achter de gordijn:
 fiel, schelm, hangh-dief,
 en maeckt groot gherucht op stoelen en bancken
 met haeren slotel-riem.*

- Maer hola, 'k hoor ghetier. Het sijn de selve toonen
 30 Ghelijck mijn langh-neus singt. Wat sal hem hier vertoonen:
 Een vijandt oft een vriendt? Daer berst de helle uyt!
 't Is tijdt dat ick mij stop, eer het besuert mijn huyt.

Griet (met een stock in haer handt) en Severijn uyt.

GRIET

- Ick seght u andermael te doen naer mijn begeeren,
 Of siet men desen stock sal ick u rebben smeren.
 35 Voort naer de keuken toe. Kijckt schijte-broeck daer gaan.
 'k En kan het niet meer sien, ick moeder weder aen.

SEVERIJN

Houdt op, verschoont mijn huyt, ick wil dat geeren derven.

GRIET

Gij sult noch (heet ick Griet) van dese handen sterven,
 Jae, 'k sal u, als ghij slaept, in d'ooren gieten loot,

- 40 Opdat ghij sterft alsoo een onbekende doodt.
 Ghij drup-neus, die ick niet kan lijden, sien of luchten,
 Vertrekt, en wilt terstondt uyt mijne ooghen vluchten,
 Want alle u bedrijf weckt mij tot meerder haet.
 Daer, schuyffel, broeck vol strondt, u plaets is op de straet.

Griet stoot haer Man ten huysen uyt, en sluyt de deur toe.

SEVERIJN

- 45 Het is al wel gheseyt, dat trouwen baert verblijden.
 Wat dunckt u van dit spel, is dat geen bitter lijden?
 Ick sweere dat ick ben wel in een droeve staet,
 Maer hola, 't swijghe stil, mij dunckt daer is verraet.
 't Gherucht verjaeght den haes, ick stel het op een loopen,
 50 Want soo Margriet mij sagh sij sou mij 't vel afstroopen.

Goosen komt uyt sijn versteeckplaetse.

GOOSEN

Wel, Severijn, hoe dus?

SEVERIJN

Ick heb de nederlaeg.
 De slach-tijdt, soo mij dunckt, komt t' onsent alle daegh.

GOOSEN

't Is droef met soo een vrouw altijd te moeten leven,
 Te meer, mits sij ons is tot troost en hulp ghegheven.

SEVERIJN

- 55 Jae, hulp, 't is wel gheseyt, al wat ick winnen kan
 Dat helpt sij door de keel met volle pint en kan,
 En spreek ick dan een woordt, 't is datelijck: ghij loeren,
 Ick sal u met een vuyst u backhuys komen snoeren.
 Wat dunckt u van dat dier?

GOOSEN

- Men seyt een oude quael
 60 Niet wel gheenesbaer is, doch Meester Hans de Wael
 Die heeft een krachtigh kruyd, dat liefde kan verwecken,
 Waermede dat Catlijn mij plagh tot haer te trecken.
 Kom, gaen wij nae hem toe, hij sal, ghelijck ick gis,
 Voor ons verkoude min oock hebben lavenis.

SEVERIJN
65 Waer is 't dat hij nu woont?

GOOSEN
Bij Sinte Gueerix toren,
In 't Vrouwelijck Ghebreck.

SEVERIJN
Compeer, wij sijn verloren
Soo hij ons niet en helpt.

Tweede uytkomst

GOOSEN
Heer Doctor, ben-dij t' huys?

Doctor spreekt binnens huys.

DOCTOR
Wie klopt daer aen mijn deur? Wat hoor ick voor ghedruys?

GOOSEN
Een woordt, soo 't u belieft.

Doctor, met een boeck in de handt uit.

70 Galenus komt te segghen,
Schoon dat Hippocratis het selve wilt weerlegghen:
Dat noyt verlore liefd' quam weer daer die eens was.

GOOSEN
Compeer, daer valt ons hoop, eylaes, gheheel in d'as.

DOCTOR
Om dit ghemeyn ghebreck wat dieper in te treden...

SEVERIJN
75 Mijn Heer, 't is met verlof, dat ik verkort u reden,
Wij hadden geren raedt voor ons ghesochte pijn.

DOCTOR
Wat let u, goede vriendt? Wat is 't voor slim venijn
Dat u lien smert en pijnt?

SEVERIJN

De Daeghelijcksche slaeghen
Van mijne Vrouw Margriet.

DOCTOR

Dat kruys is swaer om draghen
En droef om aan te sien.

SEVERIJN

Ick wordt dit wel ghewaer
80 Wanneer sij als een kat mij klauwt en sit in 't hair.

DOCTOR

Dees siekte wordt genamt de quael der goede Mannen.
Men vindt geen Medicijn om die uyt 't lijf te bannen.
Alwaer dit Ziel-venijn de liefde scheurt van een,
Daer moet de rust en eer te gronde gaen als steen.
85 Ick kan schier alle pijn ghesesen en verdrijven,
Maer voor een boose vrouw en weet ick niet te schrijven,
Want doet al wat ghij kondt, en gheeft haer watse wilt,
Ghij sijt noch op het lest den aldermeesten filt.
Sij zijn ghelijck den wijn vervult met loose vonden
90 En maecken dat den man als droncken wort gevonden.
Sij zijn ghevaerelijck, meyneedigh, vol bedrogh,
Den haeck van alle quaedt, een schrickelijck ghedroght,
Voorts, wat de komst belanght van lieghen en bedriegen,
Soo ghij hun maer ghelooft, sij leeren u wel vliegen,
95 Hun valscheydt is soo groot, schoon d'eene handt u vleyd,
De ander handt met list u goude borse snyd.
Dus, vrienden, blijft ghegroet, mijn konst kan u niet baeten,
Wie vele siecken heeft, en magh niet langh staen praeten,
Verschoont dan mijn vertreck.

Doctor binnen.

SEVERIJN

Voorseker dit Recept
100 Mijn banghe leden schier tot aen de beenen nept.
Is dit, Compeer, den Man, die raedt weet voor quaey Wijven?
Mij dunckt hij gantsch ons hoop komt in de windt te drijven.

GOOSEN

- Och, Maet, 't is al Vergeefs, wat dat wij doen of niet,
 'k En viende hulp noch heyl voor ons gesocht verdriet.
 105 Ik voel de oude pijn mij weder op de leden,
 Dus dinter niet ghedaen als hertelijck ghebeden.

SEVERIJN

- Schept moet, daer valt mij in dat desen avondt noch
 Te mijnent sal gheschien een langh-gewenst bedrogh.
 Mijn Dochter wordt de Bruydt met Poffer 'In het Vercken'.
 110 Vertreckt, ick sien hem daer, ghij sult wat wonders mercken.

Beyde binnen.

Derde uytkomst

Poffer alleen uyt.

POFFER

- Mijn Lief, mijn suycker-mondt, bestemde desen tijdt,
 Soodat ick wel gheloof, dat sij mij al verbeydt.
 Het is een vremde saeck wanneer men peyst op trouwen
 Wat dat de liefde al voor soetheydt komt te brouwen.
 115 Daer gaen ick met mijn Son, en pronck ghelijck een Pauw.
 Haer aenschijn heeft een glans ghelijck een schoon Karsaw.
 De Luck-vrouw (nae ick sien) die biedt mij duysentd kroonen
 En op een ander tijdt komt mij den peys beloonen.
 't Is wat mijn hertje lust wanneer ick bij haer eet,
 120 En, siet, wat vremde saeck, de Min maeckt mij Poët,
 Ick quam voor mijn Vriendin een aerdigh Liedt te dichten,
 Waervoor den wijsen Cats, jae, Vondel self moet swichten.
 Ach, 't is soo soeten Dicht, het klinckt gelijck een bel,
 Al wie het maer en hoort, die seyt, het gaet seer wel.
 125 Ick wil nae Jorden toe, dat puyck der Musicanten,
 Hij wordt nu seer gheacht, men roept hem alle kanten,
 Maer meest tot Koeckelbergh, en dat om sijne stem,
 Doch soo ick niet en fael, hij gaet daer. Meester, hem.

Jorden den Musicien, heel antieck ghekleedt uyt.

JORDEN

Wel, wat is u versoeck?

POFFER

- Ick sou bijnae wel scheuren,
 130 Wat vremder spoock is dat, en nae ick kom te speuren
 't Is hij degheen ick soeck. Hoort, Meester Musicien,
 Mijn Buermans soete Maeght en ick die worden één,
 Ick segh, die schoone bloem, van iedereen ghepresen,
 Sal binnen korten tijdt mijn lieve Huysvrouw wesen,
 135 Siet daer een Lied voor haer.

JORDEN

Wel, loon versoet de pijn.

POFFER

En soo ghij 't aerdigh singht, wij sullen vrolijk zijn.
 Ick lullet u eens voor:

*Excellent Maeghdeke certijn,
 Mijn Lief en uytverkoren,
 Ghij zijt soo net gelijk een swijn,
 Gheluckigh, wel gheboren.*

JORDEN

Houdt op, wat vremder segghen:
 'Soo net ghelijk een swijn'.

POFFER

't Is niet te wederlegghen,
 Want siet, de Poësj gheeft vrijheydt in het slaen.

JORDEN

- 140 Hoort, vriendt, ick scheyer uyt, 'k en kan u niet verstaen.

POFFER

Het is den wederklanck, die komt certijn te gheven.

JORDEN

Seght soet ghelijck den wijn, soo wordt sij recht verheven.

POFFER

- Mij dunckt sijn keel is droogh, hij roept om soete wijn.
 Nu, Jorden, 'k ben te vré, vat aen en laet het swijn.
 145 Ick merck, de konst en is bij u niet al vergeten.
 Gaet voort, ick wordt gheprest: wilt ghij de oorsaeck weten?

Men klopt aen d'achterpoort, 't is meester Griadoor!
 Jae, vriendt, de liefde treckt, maer backen dat gaet voor.
 Stelt ghij u snaeren wel, 'k sal strack u bij weer komen.

Poffer binnen.

JORDEN

- 150 Loop aen, u dom bedrijf sal u niet wel bekomen.
 Wat komt de blinde Jeughd al sottigheyd te brouwen,
 't Gheen (als wij sijn ghetrouwt) doet suchten en berouwen:
 Ick heb een wijf ghehad, maer, schoon haer naem was Griet,
 Sij hadt geen herberghslust, noch was de quaeste niet.
- 155 Doch dit was mijn gheluck, wat Poffer sal bemercken;
 Mij dunckt hij sonck seer wel 'soo net ghelijck een vercken',
 Want 't is het vuylste dier, dat oyt op pis-pot sat,
 En soo beleeft en soet ghelijck een Meire-cat.
 Den wijzen Plato seyt (hetgheen wij dickwils mercken)
- 160 Dat Vrouwen Engels zijn of duyvels in haer wercken.
 Sij minnen hertelijck, maer haeten bitterlijck
 En als sij nemen wraeck sijn sijn sijn geen mensch gelijk.
 Nochtans en magh een man haer streelen ofte vleyden
 En door soo dom bedrijf tot d'hoovaerdije leyden.
- 165 Neen, vrienden, wilt ghij rust, toets aen die snare niet,
 Ofwel, ghij moet u sloor al koopen watse siet.
 De droeve waetersucht en hoovaerdij der vrouwen
 Kan een ghesondt verstandt met blijdschap niet aanschouwen.
 Ghelijck in dese sieckt het drincken meerder dorst,
- 170 Krijght sijn door het ghestreel al vrij een hoogher borst.
 Strack loopt sijn nae den tour, dan gaet ons Joffrouw treden,
 Met wat bevallijckheydt bedwinght sijn haere leden.
 Den schijn is suycker soet, maer, vriendt, besietse wel,
 Want achter haeren rugh, daer schuylt de droeve Hel.
- 175 Ick swijgh, vermits het dier mij erghens moght bespringhen.
 Waer viend 'ick Poffer nu? mij dunckt ick hoor hem singhen.

Poffer al singhende uyt met een Violon in de handt ende Sabel aan de zijde.

POFFER

*Schoon Bloemeke excellent,
 Lief Schaepken uytverkoren,*

*Ghij sijt soo in mijn hert geprent
Als Midas eselsooren.*

Waer is het lied?

JORDEN

Swijght stil, ick sien daer bij de Kerck
Een hoop ghewapent volck.

POFFER

Hoort, niemant kan ons deiren:
Dit stael is ieders schrick.

JORDEN

Mij dunckt sij nae ons keeren.

POFFER

- 180 Dat acht ick niet een hair, al waer 't dat Radamant
Met heel de fransche macht mij helpen wou van kant.
Want dese arm, dit sweerd, den opslagh van mijn blicken
Kan al wat wapens voert verjaeghen en doen schricken.
Den Lauwer is mijn vreughdt, dees kruyn verkreegh weleer
- 185 Wat oyt een kloeck soldaet ontfontgh tot lof en eer.
Leest al de boecken door, de blaeders sijn ghelaeden
Van mijne dapperheydt en ridderlijcke daeden:
Den Moor, den wreedden Turck, den trotsen Persiaen
Moet, soo ick maer en wil, tot mijn ghebieden staen.
- 190 Ick ben als Hercules, die soo veel monsters moorden.
In mij leeft Tamerlan, die 't turcksche rijck verstoorden.
Indien de liefde mij hier niet en wederhiel,
Siet daer.

Poffer treckt sijn degghen, die van Jorden weerhouden wordt.

JORDEN

Wat soud' ghij doen?

POFFER

Ick sond' die snoode ziel
Naer d'ander wereldt toe.

JORDEN

Dat vind' ick ongheraeden,
195 Het waer de heel ruwien en doodt van ons Albaden.

POFFER

Den moedt begeert ontsach! Wat deert een vroom soldaet,
Schoon hij een handtvolk gheheel in stucken slaet.

JORDEN

Ghij dolt! Bedaert u, maet, want, siet, soodanigh strijden
Kan somtijts ons wel doen een droef schavot bereyden.

POFFER

200 De gramschap vreest geen recht.

JORDEN

Het quaedt baert leet en pijn,
Soo ghij dit spel begint, 't sal een tragedie zijn.

POFFER

Wilt dan u soete stem op mijne snaren stellen.
Hier woont mijn schoon Diaen.

JORDEN

Daer komt dat spook der hellen.

POFFER

Ach! 't is met ons ghedaen.

Jorden springht in een tonne ende Poffer vlucht op een leeder.

CONTANT SOLDAET

Sa, die de doodt bemint
205 Blijft staen, valt aen, wie daer? komt voor, den strijdt begint:
Moort! brandt! tué! ha, schelm! wilt uyt de gaten komen.
Ick dorst nae menschenbloedt. Het speelt hieral den stommen.
De stadt eens rondt ghegaen.

Contant binnen.

Jorden steckt sijn hoofd al bevende uit de tonne.

JORDEN

Heer Poffer, leeft ghij noch?

POFFER

Jae, vriendt, mijn hert beswijckt schier door dat helsch gedroch.

JORDEN

210 't Was Roelant sonder vrees of Valentijn den kloecken.

POFFER

En soo ick hooren kon aen sijn ghebaer en vloecken,
't Was dullen Alberstadt.

JORDEN

't Is mis, want hij sprack frans:
Tué! Dat schroomigh wordt, ick docht hij met sijn lans
Ons alle beyde quam de kele af te steken.

POFFER

215 Ach! hoorden ick tot troost nu een gebuerken spreken,
Mijn liefste Jordeken.

JORDEN

Ick bidde, houdt u stil,
Want, soo ick hooren kan, soo isser weer verschil.

Hanneken-uyt, roepende de klock heeft één: singht dit volghende Liedt:

*Ick plagh eer, maer niet meer,
Rijck Hansken te zijn.
Doen schoncken, en droncken
Wij lustigh den wijn.
Maer Sloskaus. die vuylsaus
Braght Hanneken-uyt,
Met moyen en toyen
Tot Sinte Rijn-uyt.*

JORDEN

Sa, Poffer, scherpt u stael.

POFFER

Swijght stil, of 't sal u rouwen,

HANNEKEN-UYT

*Ick hoor iet, 'k en sien niet,
Wat wonder ghedroch.
Jorden in de tonne, singt voort.
't Sijn Nickers en Slickers
Der Menschen.*

HANNEKEN-UYT

Och, och.

Hanneken-uyt loopt binnen.

Jorden springht uyt de tonne.

JORDEN

Den weerwolf is gevelt. Rap, laet de baen niet kouwen.

POFFER

220 Ick ben al op de been. Waer is den snooden guyt?
Hadt hij geen vrees ghehadt, dit stack hem in de huyl.
Ick ben vol spijt en haet, want die bij nachten vrijden
En konnen mensch, noch licht voor hunne oogen lijden.

JORDEN

225 Nu ken ick u gheslacht, 't sijn uylen altegaer,
En soo ick mercken kan, soo sijt ghij hunnen vaer.
Mijn heer, 't is met verlof, indien ick kom te faelen.

POFFER

Mij dunckt ick u ghepraet met rugh-spijs sal betaelen.

JORDEN

't Is best ghesweghen dan. Nu, kloecken Boots-ghesel,
Belieft ghij dat ick singh, soo stelt eerst wel u spel.

POFFER

230 Dit is mijn wensch en sin, beginnen wij te saemen:
*Excellent Maeghdeken certijnMijn Liefen uitverkorenGhij sijt soo net ghelijck
een swijn*

JORDEN

Daer slaet ghij weder mis, dat woord sal u beschaemen,
Ghij valt weer in den dreck.

POFFER

Gaet voort, 't is goedt, het klinckt.

JORDEN

Daer leght het heel ghetuygh, siet dat ghij beter sinckt.

Den Musicien werpt het liedt wegh en loopt binnen,

POFFER

235 Loop aen, 't is mijnen wil, nu wensch ick dat de straelen
Van mijne lieve son eens quamen op mij daelen.
Doch 'k hoor haer, soo mij dunckt. Daer is mijn weerde pandt.

Agnes siet uyt de venster.

Mijn hert, mijn lief ghesicht, mijn eyghen inghewandt,
Hoe staet het leven al?

AGNES

Onlustigh door het waecken.

POFFER

Ick kom te principael, en nu de ander saecken.

AGNES

240 Ons trouw is uytgesteld.

POFFER

Hoe langh?

AGNES

Tot Vrouwkensdagh.

POFFER

Ach, ach, ick schier beswijck. Wat onverwachte slagh!
Nu moet ick troosteloos het leven hier verlaeten.

AGNES

Swijght stil en weest gherust; het sal ons dobbel baeten,
Vermits ons rent dan valt.

POFFER

Ach, 'k ben mijn welvaert quijt.
245 Ghij bindt mij maer het hoofdt, siet waer de valscheyd leydt.

AGNES

Ghij mist. Hebt wat gheduld, ick kom terstond beneden.

POFFER

Die woorden, lieve Maeght, verquicken mijne leden
En salven mijne pijn. Daer komt die schoon Auroor.
Sijt willekom, Princes.

AGNES

Ghij loopt van 't redenspoor.

POFFER

250 In een recht Minnaershert is selden rust te vinden.

AGNES

Wie goede uitkomst wenscht mistrouwt noyt sijn Beminde.

POFFER

Dit is het rechte wit van een oprechte min.

AGNES

Wie trouwe knechten heeft vermeerdert hun ghewin.

POFFER

Hoe kont gij dan den dienst van mij, u slaef, soo haeten,
255 Te meer, vermits ghij weet, ick u noyt sal verlaeten?

AGNES

Iet dat men licht bekomt en wordt niet veel gheacht.

POFFER

Ey, waerom dus gheveynst. Begeert daer ick nae tracht:
Maeckt mij u Bruydegom, soo sullen wij te beyden
Verslijten onse jeughdt in liefde, sonder lijden.
260 Jae, wat u hertje lust wordt u terstond bereydt.
Seght dan, wat schorter noch, dat ghij niet jae en zeyt?

Spreckt nu dat troostigh woordt, laet mij de eer ontfanghen,
 Dat dit de uer magh zijn waer nae ick soo verlanghe.
 Gij weet, o weerde Nimph, wat uwen knecht al leydt,
 265 Verlost mij eens ten eynd' uyt alle swaerigheydt.
 Doch soo ghij wilt, dat ick u door mijn sweerd bekome,
 Houdt seker dat dees handt de werelt sal doen schroomen.
 Want siet, ick ben den Man, den Mars, den kloecksten Heldt,
 Die ieder dwingen kan.

Men roept van binnen:

Staet bij, moort, brandt, gheweldt.

AGNES

270 Wie helpt ons in den noodt?

POFFER

Eylaes! wij sijn bedorven.

AGNES

Vertreckt, 't is vier en vlam.

POFFER

Ach! 'k ben al half gestorven.

Dat schreeuwen maeckt mij bang, de schrik die vult mijn broeck.

AGNES

Komt hier, kruypt in die ton, ghij siet als eenen doeck.

Agnes binnen.

Contant soldaet uyt.

CONTANT

Dat kot is wel ghekuyst, 't is alles weghghestoven:

275 De eene riep om hulp, de andere liep boven.

Ick sné de Koppelers haer neus en ooren af.

Het is een vuyl ghespuys, dat dien haer voor een straf.

Nu voort naer lichte Claer, dat moet ick oock eens ruymen.

Contant binnen.

Poffter kruypt uyt de tonne.

POFFER

- Jae wel, mijn broeck is vol, de nicker hael de pruymen.
 280 Waer vind ick nu een vod' of ergens wat papier?
 Ach, Agnes, staet mij bij. Ick swijgh en treck van hier.
 Nu, vrienden, goeden nacht.

Poffer binnen.

Vierde uytkomst

Griet en Severijn uyt.

GRIET

Ghij onbeschaemde fiel,
 Wie houd mij, dat ick u niet daedelijck ontziel.

SEVERIJN

Wel, is het dan mijn schuldt?

GRIET

- Had ghij de deur ontsloten,
 285 Soo was dat edel bloed bij nachte niet vergoten.

SEVERIJN

Dat wou ick gheeren doen.

GRIET

Houdt daer.

SEVERIJN

Ach, wat een slagh.
 Is dat mijn morhengroet of wel u goedendagh?

GRIET

- Siet op een ander tijdt wat dat ghij komt te spreken.
 Ick sal u noch den kop in duysend stucken breken.
 290 Gaet, roept ons Dochter, rap!

SEVERIJN

Daer komse, vrouwke-lief.

Agnes uyt.

GRIET

Hoe gaet het?

AGNES

Al nae wensch. Hij sond mij dezen brief
Met testimonium van sijn geslacht en leven
En voordts twee geldekens om aen sijn Lief te gheven.

GRIET

Hoe veel? wat is 't voor munt?

AGNES

Ducaet en Albertin.

GRIET

295 Rap, steekse in u sack, ick kom hem daer te sien.

POFFER

Ick wordt gelijk een schip nu hier, dan daer ghedreven
Tot dat ick vind de haef en voester van mijn leven.

GRIET

Mijnheer is willekom.

AGNES

En oock van mij ghegroet.

POFFER

300 Weet, dat mijn heusheyd u de selve eere doet.
Wat schort u Vader, Lief?

AGNES

De tandtpijn.

POFFER

Jae, sijn wanghen,
Die sijn gheheel ontset.

GRIET

Sijn smert komt mij te pranghen.
Haelt Vader eenen stoel. Monsieur, nemt u ghemack.

POFFER

Wat drommel heb ick in, alweder groote kack.
Met oorlof (goede lien) ick moet eens achter treden.

GRIET (tot Severijn)

305 Wel, guyt!

SEVERIJN

Wat is er weer?

GRIET

Daer, stocken op u leden.

SEVERIJN

O, wreede tijgerin.

GRIET

Roert ghij noch uwen beck,
Seght, luysbos, sonder-vreughdt, ghij uytghelaeten gheck!

AGNES

Sijn rebben sijn verkoudt.

SEVERIJN

O, al te haestig trouwen!
Wat komter menigh man, deur u, tot groot berouwen.

GRIET

310 Verstijfden Venusboef, Jan-haghel, armen haen,
Die met een Vrouw als ick, niet weerdigh zijt te gaen,
Wilt uwe snoode tongh bedwinghen tot het swijghen,
Of gij sult van dees hand noch duysend vuysten krijghen.

AGNES

Hij heeft aen 't vat gheweest.

GRIET

315 Den Esel is weer sat,
Daer is soo droncke prij niet in de gansche stadt.

AGNES

Stil, soetjes, staeckt ghekijf.

POFFER

't Is weerdigh om taenschouwen
De schoone achterlocht. Wel, perle aller Vrouwen,
Sal Poffer eens ten eynd' geraecken uyt 't verdriet.
Wat isser meer te doen? Ick bid u, spreeckt, ghebiedt.

AGNES

320 Dat staet in Moeders wil en Vaders welbehaeghen.

POFFER

Ey goedtheit, die de kroon van alle goedt magh draghen,
Ick hope ons verschil is heel te neer gheleyt.

GRIET

Vermits u goede faem en onderdaenigheydt
En dat mij is bekendt u goedt en deughdsaem leven,
325 Siet daer, mijn weerde Kindt, dat kom ick u te gheven.

POFFER

Tot danck komt mijne handt haer trouw en dienst te bien.

GRIET

Wie heefter schoonder Paer sijn leven oyt ghesien?

POFFER

Sa lustigh, slaet, Tamboer, laet de trompetten blaesen!

AGNES

Wel wat is dat gheseyt? Hoe komt ghij soo te raesen?

POFFER

330 Ick singh Victoria!

AGNES

Wat is dat voor een beest?

POFFER

Het is den Lofsangh, Lief, van onse Bruyloft-Feest.

AGNES

Dat liedt mij niet bevalt.

POFFER

Wat lust Mevrouw te hooren?

AGNES

Dat ghij u beck toehoudt en mij niet sult verstooren.

POFFER

Het jonstig trouwgheval mij dwinght u slaef te zijn.

AGNES

- 335 Vrouw Venus compliment, dat haet ick als venijn.
 Dies, Poffer, blijft ghesondt, den tijdt sou mij verrassen,
 Maer binnen een half uer, soo dient ghij op te passen,
 Of anders, vreest u huyt.

Severijn, Griet en Agnes binnen.

POFFER

Dat segghen mij benauwt.

- 340 Doch 'k vreese tevergeefs, de liefd' soo niet verflauwt,
 Te meer, mits haer ghelaet en minnelijcke ooghen
 Getuyghen, al te klaer, dat ick niet ben bedroghen.
 Laet bangh zijn die begeert, 'k en vreese niemant niet.
 Den achterdocht en vrees verjaegh ick deur een liedt.
 Drinckt uyt, riep mancke Fob, en liet fiolen sorghen,
 345 Al die langh leven wilt magh sigh niet veel verbolgen.

Jorden, met een slijpmolen, uyt.

JORDEN

Sleep mes en schaer, veur kindt en vaer!

POFFER

Bij slabberment

Sien ick daer Jorden niet, dat ben ick onghewent.
 Hola, Jorden.

JORDEN

Mijnheer.

POFFER

Soud ghij de konst begripen
Aen mijne spansche poock een scherpe punt te slijpen.

JORDEN

350 Die stel ick als een naeld.

POFFER

Vertoeft, ick kom haest weer.

JORDEN

Welaen, terwijl ghij gaet, soo slijp ick noch een scheer.

Jorden singht al slijpende dit volgende liedt:

*De Sanghers, de Sanghers, sijn gheheel verslaeghen,
jae verslaghen,
Want Musica, die arme konst, kan geenens last meer draghen.
Hebbense dat ghedaen, doense, doense,
Hebbense dat ghedaen: Hans Geus komt aen.*

*Mijn buycxken, mijn buycxken, plagh ick wel te smeeren,
jae te smeeren,
Nu moet ick bij ghebreck van gheldt, met slijpen mij gheneeren,
Hebbense dat ghedaen, doense, doense,
Hebbense dat ghedaen: Hans Geus komt aen.*

*Poffer uyt.***POFFER**

Daer is dat edel stael, eenieders welbehaeghen,
Waermé Rodrigo heeft de Mooren gantsch verslagen

JORDEN

Don Rodrigo de Cid.

POFFER

Den selven was mijn Oom,
355 Mijn Vaders eyghen Broer, een Man als eenen boom,
Ontsaghelijck en vrom. Wilt ghij hem recht bekijcken,
Besiet mijn aenghesicht, soo kont ghij vonnis strijcken.

JORDEN

Het heeft mij wel gedocht, schoon ick daer noyt van sprack,
Dat in u langhe tonghe een kloecke krijghsman stack.

360 Maer segt eens, vromen Held, hoe komt ghij hier te dwaelen?
Wat nieuws?

POFFER

Ick ben ghetrouwt, dat moet ick u verhaelen,
Met Agnes Weltertael.

JORDEN

Ghij jockt?

POFFER

Sij is de mijn.

JORDEN

Een boose vrouwe-tongh, dat is een quaedt venijn.

POFFER

O 't is soo lieflijck dier.

JORDEN

Ghelijck een Crocodile.

POFFER

365 Ick ben soo haest niet t'huys, of 't is: mijn lief, wat wille?
Noyt sagh ick schoonder mensch, begaeft met alle deughd,
Goedhertigh, minnelijck, een huys vol rust en vreughd.
Ghewilligh, wel ter tael, seer maetigh in manieren,
Niet trots, maer die haer Man in alles weet te vieren.

370 Sij heeft een schoone stem en singht gelijk een vinck,
S'heeft tanden als ivooir, blond haertje als een rinck.
Kort en rondtuyt gheseyt: het is de schoon Heleen.

AGNES

bijkomingh

Wel, Joncker Hanne-gat, mijn Heer van Arme-reen.
Is dat op d'uer ghepast, spreckt, esel, slechten Lauwen,

375 Nemt, stinck-broeck, Belsebuch.

POFFER

O bloem-hert, sijn dat klauwen.

GRIET

Swijght, of siet, mijne handt die komt u oock aen 't vel.

POFFER

Soo wierd ick meer geplaeght als die sijn in de hel.

GRIET

Siet op een ander tijdt ons beter op te passen.

AGNES

380 Merckt wat mij dienstigh is en mijd al sulcken plassen,
Of andersints krijght ghij een kaeckx-smet of een buyl.
Jae, bijt u af de neus en spouw hem in u muyl,
Verraeder, als ghij zijt.

POFFER

O Sinte Gueericx toren!
En komt hier nu geen hulp, soo gaen ick heel verlooren.

Griet en Agnes binnen.

CONTANT

Wat is hier veur ghetier?

POFFER

Och! sulcken helsch ghespoock.

CONTANT

385 Waer is 't?

POFFER

Met dat u sagh, verdween het als den roock.

CONTANT

Wel tot sijn hoogste luck, ten had mij niet ontloopen,
Want al die mij vergramt en heeft niet goets te hopen.
Ick vecht voor goedt en bloedt. Wie smaedt lijdt dat ick weet,
Die wordt door desen arm ghewroken van sijn leet.

POFFER

390 Soo sijt gij wel bij tijdt tot mijn gheluck hier komen.

CONTANT

Spreckt uyt. Een goede borst en moet veur mij niet schroomen.

POFFER

Ick ben, doch tot mijn leet, aen 't booste Wijf ghetrouwt,
Dat oyt de aerde droegh: sij schettert, schreeuwt, en klouwt,
Ghelijck een helsche kat.

CONTANT

Dat sal haer wel berouwen.

POFFER

395 Het is een slanghe-vel en schuym van alle Vrouwen.
Sij heeft, als Judas hadt, twee tonghen in haer mondt.

CONTANT

Leydt mij maer naer u huys, mijn handt diendt tot verbondt
Van vriendschap ende jonst, die elckeen klaer sal blijcken
Soo haest ick aen die Wijfs sal mijne salve strijcken.

400 Ick leef bij dese konst, mijn hert vermagh haer niet,
Mits sij soo menigh Man hier brengen in 't verdriet.

Contant en Poffer vertrecken sich op d'eynde des thiaters.

Vijfde uytkomst

Severijn en Goosen uyt.

SEVERIJN

Ist 't niet een droeve saeck? Daer ben ick weer verdreven,
'k Wil liever dolen gaen dan langher soo te leven.

GOOSEN

405 Compere, gaet maer aen, ick treek in 't selve speur,
Geen kroon mij wederhoudt.

SEVERIJN

Welaen dan, gaet u veur.

POFFER

Al soetjens, niet soo rap, waer wilt ghij henen lopen?

SEVERIJN

Naer 't landt toe van de Maen, ons wijven daer verkoopen.

CONTANT

Wij weten beter raedt.

SEVERIJN

Dat moet u sijn gheloont.

POFFER

Het vinck is al in 't net

SEVERIJN

Soo werdt het niet verschoont.

Hanneken-uyt werdt uyt sijn huys ghestooten en valt op den thiater.

HANNEKEN-UYT

410 Ghebueren, staet mij bij, help, help, och! sijn dat handen.

CONTANT

Hand-uyt, rap op de been. Wie leert u die almande?

HANNEKEN-UYT

Den duyvel met sijn moer: mijn wijf, dat quaedt ghebroedt.

CONTANT

Komt onder mijn ghebiedt, eer datse u verdoet.

Ick maeck u altesaem Soldaeten, wiens leven

415 Self Vorsten schricken doet, jae, landt en steden beven.

Welaen dan, vat gheweer, want 't is de medecijn,

Waerdeur men sich verlost van alle vrouwenpijn,

Sij roepen alle ghelijck:

Lanck leve sulcken Held, die wij veur Hopman kiezen.

Eenieder nemt gheweer en stellen sich aen d'eynde des thiaters.

Jorden, met eenighe liedekens in sijn handt, uyt.

JORDEN

- De neringh is bij 't volck. 't Is waer, sprack stijve Merck,
 420 En voerde sijne mand' met mossels in de Kerck.
 Hier heb ick, hoort wel toe, veel schoone refereynen,
 Balladen, liedekens, siet daer, met heel dosijnen,
 Al veur een oortje 't stuck: het is den dulle-koop.
 Nu, Mannen, rap te beurs, of 'k stel mij op den loop,
 425 Doch mits men selden wijn koopt sonder eerst te proeven,
 Sal ick hier met mijn goed een luttel tijds noch toeven.
 Opdat elck deur de proef van mijnen mondt verstaet
 Hoe het met al 't ghespuys der drincke-broeders gaet.

Jorden singht dit volghende liedt:

- Mijn Vaertjes en mijn Moertjes Vrinden,
 tin, tan, bom,
 Dat waeren Draeyers, lochte Gilden,
 tin, tan, bom.
 Dit goetje quam ick al te erven,
 tin, tan, bom,
 Want draey ick niet, soo moet ick sterven,
 tin, tan, bom.
 Daer heb-dij noch wat raers: hoe Beyaerts Ros versmoorden,
 430 Van Joffrouw Hellebrandt, hoe sij haer kindt vermoorden,
 Van Joncker Severijn en sijne Vrouw Margriet,
 Noch van een droeve moort, die onlanghs is gheschiet.
 Dit songh ick op de mert, nu lestmael te Dermonde,
 De Boeren huylden schier, gelijk de bleyckershonden.
 435 Wel heeft niemant lust tot soo een geestigh liet?
 Ik bid u, spreekt bij tijds. Wat hoor ick? niemant niet.
 Daer vlieght gheheel het kraem: sa a la desperade,
 Den deghe aenghedaen.

CONTANT

Waer loopt ghij, Camerade?

JORDEN

Ick soeck Soldaet te zijn.

CONTANT

Vat aen, wordt Sergeant.

Contant gheeft Jorden een hellebaerd.

JORDEN

440 Sergeant?

CONTANT

Ick jont u.

JORDEN

Mijn Heer, daer op de handt.

CONTANT

Komt volght mij altemael! maer eerst soo moet ick weten
Waer hun die boose wijfs soo in den dranck vergeten.

SEVERIJN

Wil ick het segghen, Baes, hoert toe: bij Swerte Lijn,
Daer is hun Parlement.

CONTANT

Wat brouwt sij?

SEVERIJN

Brandewijn!

445 Van daer soo gaet het rot nae Roeland Cabernade,
Die heeft goedt Lovens-bier en koeckxkens met succade.
Men hoort daer een gheraes als in een boere-wacht.
Hier spreckt men achterklap, daer wordt de deughdt veracht.
Des middaghs trecken sij, met schoon robijnsche kaecken,
450 Naer Hanske Rattesteert, of in het Schild van Aken.
Daer suypt men wijn en bier.

CONTANT

Hoe langh?

SEVERIJN

Tot halve thien.

CONTANT

Eenieder volght mij naer, ick moet dit eens gaen sien.

Sij trecken langhs d'een zijde binne, en komen altemael den anderen kant weder uyt.

CONTANT

Langhs hier leght hunne wegh. Coragie, goede vrienden,
Ghij sult van alle pijn u haest ontslaeghen vinden.

455 Poffer!

POFFER

Hier.

CONTANT

Staet schildwacht, bewaerdt ghij-liên de deur.
Ick stel mij op dees plaets.

POFFER

Wie komt, dat gaeter deur.

CONTANT

En soo daer vijandt komt, valt dadelijk aen 't tieren.

POFFER

Seer wel, maer toeft noch wat, ick sien daer uylen swieren,

CONTANT

't Sijn Venus Coppeliers, bewaert ghij uwe post.

POFFER

- 460 Welaen, soo werdt een Man ten eynde eens verlost.
Siet hier des werelts schrick. Wie staet en niet gaet loopen
Die wordt met dit rapier, jae, met mijn bus deurloopen,
Want mijn kloeckmoedigh hert, dat is van leeuwenaerdt,
Veur Tiger of Tiran het minste niet vervaert.
- 465 Wat wonder dan dat elck. mij siende, komt te beven,
Die met dit edel stael thien duysend braght om 't leven.
De waepens sijn mij lief, het sweerdt mijn hertenlust,
In 't vechten vind' ick vreughd en droefheyd in de rust.
Ick greep weleer een Reus met dees mijn beyde handen
- 470 En kliefde hem het hoofd tot aen sijn haerde tanden.

Daer viel het grousam lijf en gaf soo grooten slagh
 Ghelijck als in den val een toren gheven magh.
 Jae, waer ick maer en kom, daer is het vol beduchten,
 En soo ick roep: sa sa. begheeft sich elck aan 't vluchten.

475 Nu om niet leegh te staen (schoon wie het oock benijd)
 Doen ick noch eens een proef van mijnen Reuse-strijd.

Daer sal een pickel-block staen met een gheslote kool op.

Mij dunckt ick sien hem daer: sa, hebt gij lust om vechten
 Wilt daedelijck op mij dan uwen degheven rechten.

480 Ick ben, schoon gij mij houd veur een lafhertigh man,
 Een vrom en moedigh Heldt, die waepens voeren kan.
 Ick segghe, waepens, jae, de welck mij zullen kroonen,
 En dat wil ick, siet daer, u metter daedt betoonen.

Hij kapt de kool met sijn sabel in twee stukken. Jorden komt op dit gherucht uyt ghelooopen.

JORDEN

Wat schorter?

POFFER

Tijdt-verdrijf.

JORDEN

Ick docht 't was volle strijdt.

POFFER

Vertreckt, niet naeder, of ghij zijt u leven quijt.

485 Ick ben van hoogher handt tot Sentinel verkoren.
 Dies, wie mij wederstaet die is geheel verlooren:
Monsieur, retiré vous, of siet ick los op u.

Jorden loopt binnen.

Maer soet, laet sien, wie daer: o! *Sentinel perdu*.
 Alarm, alarm, te been.

CONTANT

Rap, dat sij 't niet ontloopen.

POFFER

490 O! bloedt, mijn hert beswijckt, wat rat quam daer ghelooopen.

CONTANT

Wat, kust de rat haer gat, en is het anders niet.

POFFER

Sij was als eenen Beer.

CONTANT

Dat goedt en gheldt hier niet,
Past op het noodigh quaedt.

POFFER

Al wegh, de deur gaet open.

Elck loopt naar zijne post.

Griet en Agnes uyt.

AGNES

Dat was seer lekker nat, wij hebben braef ghesopen.

GRIET

495 Ick hadt de leste pint, die smaecte mij het best,

AGNES

Nu moeder, laet ons gaen, een sopje veur de rest.

POFFER

Wie daer, staet, niet voorder: ghij sult hier niet passéren
En soo ghij loopen gaet, soo sal ick u chargéren:
Avans Infanterie.

Het heel Rot komt uytghelooen.

CONTANT

Weerhoudt u altesaem

POFFER

500 Slaet doodt.

CONTANT

't Is mijn ghebodt te vraeghen nae hun naem.

POFFER

't Sijn Toovererssen, Heer, sij sullen ons ontvlieghen.

CONTANT

Nemt koorden, bindtse vast.

Sij bindense arm aen arm.

POFFER

Ghij sult niet meer bedrieghen
En plaeghen uwen man

GRIET

Wij hebben niet misdaen

CONTANT

Tot niet, soo sult ghij oock in 't uylekot vergaen.

GRIET

505 Ghij sijt niet wel bedacht, die wijs is laet ons loopen.

POFFER

Neen, daer is geenen troost voor sulcken volck te hopen.
Veur desen waert ghij ons de aldermeeste pijn,
Maer nu sal uwe straf ons vreughdt en voordeel zijn.
Heer Hopman, met verlof, ick gaen het kot ontsluyten.

JORDEN

510 Nu hoor ick watter schuyt, sij sullen leeren fluyten.
Verheught u, Vrouw Margriet, gij krijght haest laeffenis.
Daer siet de Heerlijckheydt die u verstorven is.

Sij brenghen het kot op den thiaer, daer Griet en Agnes met geweldt in ghestelt worden.

GRIET

Tirannen, laet ons los.

CONTANT

515 Bedwinght u tongh in 't spreken
Of 'k sal u levende doen in de aerde steken,
Jae, met dit edel stael deurkerven al u leen,
Nietteghenstaende al u bidden en gheween.

GRIET

Eylaes, bedroefde Vrouw, wat hebt ghij al te lijden

CONTANT

Soo leert men door mijn konst een boose tongh besnijden;

Soo siet men eens ten eynd', oft ick niet dwinghen kan

520 Dat vinnigh noodigh quaedt, die pijnbanck van de Man,
Welaen, stelt hun ten toon, opdat elck magh aenschouwen
Die snoode felle Griet, dat schuym van alle vrouwen.

AGNES

Ick bidde, laet ons los, vergeeft ons quaedt, Mijnheer.

GRIET

Peyst dat ons kranckheydt is en onsen eersten keer.

POFFER

525 De vogels, soo mij dunckt, beginnen schoon te fluyten.

JORDEN

Sij hebben wel gheleerd, laet ons het kot toesluyten,

Dat sij niet vlieghen gaen. O dats een goude vondt.

Heer Hopman, 'k sagh terstondt, dat ghij dit stuck verstondt.

CONTANT

Ghij sult, vertoeft maer wat, wel schoonder thoonen hooren.

GRIET

530 Och! ick vergaen als sneeuw! Och! was ick nooit gheboren!

POFFER

Ey, dat is suyckersoet en wel een gheestigh liedt.

Nu lustigh, noch een reys, van Grietje, deughde niet?

AGNES

Mijn weerde goede Man, mijn honigh-beck en leven,

Ick bid u, laet ons los, wilt al ons quaedt vergheven,

POFFER

535 Sa, Vrienden, altesaem, daer past een dansken op.

JORDEN

Wij haelen, neven u, al van het selve sop.

Daer wordt achter de gordijnen ghespelt en sij maecken een dans om het kot ofte keef daer de Vrouwen in sitten.

Weynigh tijdt ghedanst hebbende, komteen Trommelslagher uytroepen dat alle Soldaeten te veldt moeten.

CONTANT

Elck past op sijn gheweer, wij moeten naer Grenade
De Mooren wederstaen, welaen 't is ons parade

GRIET

Och, Severijntje Lief, verlaet mij niet in noodt.

AGNES

540 Mijn weerde Pofferke, ick sterf, och! ick ben doodt.

POFFER

Sterft, daer is ghenaed', men sal u leeren smeerer
En ergher als een beest staegh uwen Man tracteeren.

AGNES

Het was ons misverstandt.

POFFER

Dat leert ghij al te laet.

AGNES

Besiet u Vrouwken eens, hoe datse hier vergaet.
545 Is 't dat mijn droef geweene u gramschap niet kan blussen,
Soo laet mij voor het lest u soete mondt eens kussen.

CONTANT

Gheveynde Crocodil, die soo veel leet verweckt,
In wiens ooghen dat de konst van Circe steckt,
Ghij, die hebt uwen Man ghelastert en bespoghen,
550 Door wie dat hij hier is soo schandelijck bedroghen,
Sult voor u boet en straf nu woonen onder d' aerd',
Ghelijck als doet een dier, dat elckeen maeckt vervaert.

- Doch om niet al te wreedt. of straf met hun te leven,
 Soo sal men, nae ses maendt, hun ruymmer wooningh gheven,
 555 En winnen wij den slagh, tot spijt der Moorlaen,
 Ghebiedt ick ieder man weer bij sij Vrouw te gaen,
 Opdat die saemenkomst komt eyndelijck te wesen
 't Gheheym, dat een boos Wijf kan temmen en ghesesen,
 Den middel om een Man t' herstellen in 't ghebiedt,
 560 Want, tot elcks onderricht, *Bedwongh ick dese Griet.*

Den Tamberijn slaet de mars en ieder treckt met sijn gheweer binnen.

EYNDE.

**Klucht van Lemmen met sijn neus
nieuwt hervormt tot vreughdt der Brusselsche
jeughdt**

Aen den leser

Weerde Landtsghenooten! Ick neme, met uwen oorlof, de vrijheydt dese belaechelijcke Farsse ofte Kluchtspel van Vaer Lemmen met sijn Neus hier op te draghen

*Aen het Groot gheneust Gheslacht,
Dat met kleyne Ghevels lacht.*

Ende aenghesien het bij vele een groote vreughdt is het besichtighen der langhe, hooghe en welghecoulereerde Snuyten, heb ick (mijns dunckens) niet onwijselijck ghedaen, tot dien eynde op ons Brussels Klucht-tooneel te laeten verschijnen den voorschreven *Welgheneusden Lemmen?* Wilt u dan daer mede vroolijck maecken, des te meer

*Vermits den Koningh Salomon,
Dat groot vetstandt, die wijsheydts Son,
Ons leert niet betet hier te zijn
Als weldoen, ende vrolijck zijn.*

Wij moghen somtijts wel iet kluchtigs in gril worpen, als het niet loopt buyten de paelen van eerlijck jock, anderssins magh het den naem niet ghegheven worden van vrolijckheydt, maer in teghendeel van dertele malligheydt. Want ghelijck een schoon Vrouw, niet schoon te achten is, die dese gaeve maer uytwendigh verthoont ende van binnen een leelijke ziele heeft, insghelijcks sijn niet te achten, maer weerdigh veracht te wesen (oock hoe schoon die zijn) alle dertele Spelen strijdende teghen de goede manieren. Soodat het geen wonder is, dat de oude Vaders de selve soo seer versmaedt hebben ende als doodelijck zielverghif die verboden hebben te aenschouwen.

Laet ons dan (volghens het segghen van dien Wijsen Vorst) altijdt weldoen, en vrolijck zijn, want weldoen veroor-

saeckt eene gheruste Conscientie, ende een gheruste Conscientie eea gheduerighe Maeltijdt, ende nae een treffelijcke maeltijdt volght ghemeenlijck musicale sangh, ofte wel een eerlijck Kluchtspel.

*Daer van ons Lemmen met sijn Neus,
Nu Catholijck, voor desen Geus,
Alsoo in hem geen valscheydt woont,
Een waere Afdruck hier vertoont.
't Is waer, hij wilt een Soon (goedt rondt)
Met eenen neus tot aen sijn mondt,
Maer mits hij heeft een open hert
En vast ghelooft dat wit is swert,
Soo weet sijn Wijf (seer gauw en wijs)
Dewijl haer Man is op de reys,
Hem soo een Soon te haelen gaen,
Die hij nemt voor den sijnen aen.
Doch eyndelick valt hem te lot,
Dat raect sijn Sones Neus capot,
Waerdoor dat al sijn vrolijkheydt
Seer derelijck in d'asschen leydt;
Soodanigh, dat nae langh ghekijf,
Men valt malkanderen aen 't lijf.
Dus dat, tot laste van de huyt,
Al vechtende dit Spel gaet uyt.*

Op sodanighe maniere (beminde Leser) komt Lemmen hier sijn snaeckachtighe Rol te eyndighen.

*Opdat elck door sijn schots-bedrijven
Kan alle droefheydt van hem drijven.*

Wilt u dan daer mede vermaecken, opdat wij hier een eynde van dese brabbelinghen maecken, ende naer hondert wensinghen van alle goedt u voor slot segghen uyt een recht ghemoedt: ick blijf uwen Dienar, weest, Leser, ghegroet!

Personagien:

Lemmen met sijn Neus,
 Heyltje, *Lemmens wijf*,
 Jenne Moeye, *Buerwijf*,
 Jonghen Lemmen met sijn neus,
 Schoolmeester,
 Hijntje Lauw,   }
 Teewis Knip,   } Schooljonghers.
 Lauken Dickmuyl. }

De Dronkaerts achten 't braeve Mannen
Die lichten konnen wel de kannen,
Een Lichtmis die bemindt een Vriendt,
Die vreughdt in twist en vechten vindt,
Mejoffrouw Prat prijst moye kleeren,
Heer Kalis Malis jente veeren,
Maer Lemmen, goedt, oprecht, en heus,
Acht bovenal een groote Neus.

Lemmen met sijn Neus Eerste uytkomst

Lemmen met sijn Neus en Heyltje, sijn Wif, uyt.

LEMMEN

Hoort, Vrouw, eer ick vertreck, heb ick noch wat te segghen,
Komt hier, en luystert toe, ick sal 't u gaen uytlegghen.

HEYLTJE

Wel, Lemmen, goeden Man, spreckt uyt en vrij ghebiedt,
Indien het mij bevalt, 'k en sal het laeten niet.

LEMMEN

5 't Is heden, soo ghij weet, drij Jaeren nu gheleden,
Dat wij in echten staet te saemen sijn ghetreden.

Maer trouwen baert veel leet en niet als hertssweer gheeft
Wanneer een Man als ick geen Erfghenaem en heeft.

HEYL TJE

- 10 Jae, jae, dat docht ick wel, ghij loopt weer in de boonen,
't Is koeck-koeck éenen sangh, dit sijn weer d'oude toonen.
Die praet is mij niet nieuw', ick ben dat al ghewoon,
Hier heb ick weer ghekerm om de gheneusde Soon.

LEMMEN

Jae Moer, 't is om een Soon, ick wilder eenen hebben.

HEYL TJE

- 15 Wel, dat komt seker schoon, komt snijt hem uyt mijn rebben.
Wat dunckt u van dat spel? wie kan den sin verstaen?
Hoort, Lemmen, gheeft mij gheldt, ick sal een koopen gaen.
Hij wilt van mij een Soon, gheneust nae sijn behaeghen,
Wie hoorden sulcken klap van al sijn levensdaghen?
Is dit in mijne macht? wel, kinders, wat een deun.

LEMMEN

- 20 Jae, jae, het is u schuld', maeckt dat ick heb een Seun
Of siet, wij sullen saem in twist gheduerigh leven,
Jae, 'k sal (soo dit niet helpt) mij tot den Krijgh begheven.
Daerom schaft mij een Soon, gheneust als een Marquis,
Want al die tateringh' en is maer tijdtverlies.

HEYL TJE

- 25 Is dat niet groot verdriet? Wel, sou mij dit niet spijten?
Al wat ick van hem hoor is tieren en verwijten,
En altijd om een Soon, alsof men die nae wensch
Kon schudden van een boom. Wel Man, wat voor een Mensch
Zijt ghij, stelt u gherust, wilt reden plaetse gheven.

LEMMEN

- 30 Noyt swijgh ick daarvan stil, maer al soo langh ick leve
Soo roep ick om een Soon, eer ben ick niet verblijdt.
Maer hoort wat dat ick segh, ick gheef u noch respijt
Soo langh mijn reyse duert, die ick heb voorgenomen,
Want ick vóór de twee jaer niet weder t' huys sal komen.

- 35 O! soo ghij dat beschickt, dat als ick wederkom
 Dan vind'een jonghe Soon, ick springh van vreughdt rondtom.
 Ick sal u, als een Dam, in goude laecken kleeden,
 En soo op staende voet een koetse doen bereeden.
 Och, had' ghij dan een Soon, die mij, sijn lieve Vaer,
- 40 In alles wel gheleeck, en mij wel stapte naer,
 Die soo een fraeye Neus als ick ten thoon moght draghen,
 Dat was een staeghe vreught voor al mijn levensdaghen.
 Want siet, het waer een schand', dat soo een Neus als mijn
 Geen Neusen winnen sou, o, dat waer mij een pijn,
- 45 Te meer, mits ons Gheslacht, van over vele jaeren
 Met Neusen wondergroot verciert, te gader waeren.
 't Is waer, sij sijn langh doodt, ick heb die niet ghekent,
 Maer 'k heb hun Naem in schrift seer net en pertinent,
 Als mede elck sijn Neus, ghecoulereert nae 't leven,
- 50 En voorts haer qualiteyt, en watse oyt bedreven.
 Sij waeren overal gheëert en seer gheacht,
 Ghesproten, fael ick niet, van Keyserlijck gheslacht?
 O, deftighe Neus-gheslacht, die weerd zijt alle Eere,
 Wat worter niet verhaelt van u tot ieders Leere.
- 55 Mijn Over-groote Vaer. sooals ick heb verstaen,
 Die kon wel met sijn Neus een bierkan stucken slaen.
 Wat dunckt u van die gast? magh soo een Neus niet praelen?
 Stil, luystert maer wel toe, ick sal noch meer verhaelen.
 Wanneer hij met sijn handt daer tegenaen eens klanck,
- 60 Soo trilde hij ten minst een haelve ure lanck,
 En uyt dat Neus-gheslacht, ick sweer 't u bij mijn koten,
 Is dien grooten Man, Mijn Heer mijn Vaer, ghesproten,
 Wiens Neus was weerd' ghekroondt, mits hij had' sulcken Quandt
 Dat, als hij hem omgreep, hadt eene volle handt.
- 65 Peyst eens wat braven Baes weleer mijn Vaer moest wesen.
 Hoe elck hem moest ontsien en sijn gheboden vreesen,
 Te meer, vermits sijn Neus, bloedt-roodt en brandigh was
 En dat besonderlijck als 't volle maene was.
 Waerom dan sou ick oock niet brenghen voorts eene Sone,
- 70 Soo wel gheneust als ick, ghecoulereert en schoone?
 Te meer, vermits ick weet, voor seker en ghewis,
 Als datter sijns ghelijck in 't heele Landt niet is.
 Veel proncken over straet met kostelijcke kleeeren,
 Maer ick pronck met mijn Neus en dat doen ick met eeren.
- 75 Wat isser dat een mensch doch deftigher verciert

- Dan soo een brave Neus, daer ieders oog op swiert?
 Alwaer ick gaen en kom en dat men sou gaen eten,
 Niemandt en set sich neer voordat ick ben gheseten.
 Ick worde bij elckeen voor een persoon gheacht,
 80 Niet van gheringhe staet, maer Princelijck Gheslacht.
 Dus dat ick noyt verkeer, als wel met Officieren,
 Daer gaen ick als een Pauw' mé langhs de straeten swieren,
 Ick laet mij overal bij groote Lieden sien,
 Opdatse soo mijn Neus nae weerde eere biên.
 85 Ick ben, rondtuyt gheseydt, een wonder voor de menschen.
 Heb ick dan niet ghelijck, dat ick roep ende wensche
 Te hebben eenen Soon? neen Vrouwtje, dat moet zijn,
 Of anders leef ick staegh in onlust ende pijn.
 Och, waer het doch soo ver! Kon ick mijn wensch bekomen
 90 Dan sou mijn Buerman Claes niet meer soo legghen klomen,
 Ghelijck hij lestmael dé. Gans bloedt, het spijt mij noch,
 Als ick daer maer om denck.

HEYL TJE

Maer Man, wat seydt' hij toch?

LEMMEN

- Wat dat hij tot mij sprack? wel hoort, ick sal 't u segghen
 En u in alles gaen precies en wel uytlegghen.
 95 Lest heeft hij mij ontmoet en dat bij klaeren dagh,
 Terstondt, soo het betaemt, bood hij mij goeden dagh:
 Wel, Lemmen met u Neus, sprack hij met groot vermeten,
 Ghij sijt een deftigh Man, maer 'k moet u laten weten
 Dat groote schaende is en voorder deert aen mij,
 100 Dat ghij geen Soon en hebt met eenen Neus als ghij.
 Denckt bij u selven eens, hoe mij dit heeft ghespeten,
 'k Had' van mismoedigheydt, mijn Neus schier afghebeten.
 Daerom, ick seght u, Wijf, mijn moet die is soo vol,
 Indien ick krijgh geen Soon, soo wordt ick sot of dol.
 105 Dus wenst ghij rust en vré, wilt mij een Soon besorghen.
 Hoe staet ghij soo en dubt? wel hoort, ick sal u borgen
 Tot dat ick weder kom. Is dat niet redelijck?

HEYL TJE

- *Wel wat een geck is dat, wie saght oyt desghelijck?
 *Ick swijgh en vinde goedt te doen nae sijn behaghen
 110 *Om soo een langhe tijdt van hem te sijn ontslaeghen.

LEMMEN

Wat babbelt ghij daer op, en dat al binnensmond't?

HEYLTIJE

Ick segh, terwijl ghij mij soo vele tijdt nog jont
 Tot dat ghij van u reys sult weer naer huys toe komen,
 Beloof ick u een Soon, al sou ick hem 's nachts droomen,
 115 Daerom soo leeft gherust en voordert uwe reys.

LEMMEN

Maer met een neus als ick, recht op de selve wijs.

HEYLTIJE

Jae, met een neus als ghij, ofwel nog eens soo grooten.

LEMMEN

Ey, daerop past een spronck, wie kan dat woordt verstooten?
 Beloof't ghij mij dat net te stellen op een hair?
 120 Ick wou wel dat den tijdt nu al verschenen waer.

HEYLTIJE

Slaet daer geen twijffel aen, twee jaeren sijn haest omme,
 Dan sal ick met uw Soon u heeten willekomme.

LEMMEN

Adieu, 't is weerd' daer op malkaer de handt te biên.

HEYLTIJE

Al 't gheen ick heb gheseyt, dat sal alsoo gheschien.

Lemmen binnen.

125 Hoe blijde ben ick nu van hem te sijn ontslaghen,
 Wie sagh oyt soo een Man van al sijn levendaghen?
 't Is altijd van een Soon, al 't ghene dat men hoort,
 Noyt quam uyt sijn mondt een wijs of statich woordt,
 Maer als hij weder komt, wie sal dit wel bestieren?
 130 Heb ick dan geen en Soon, hoe sal die geck dan tieren.
 Jae wel, goed' raed' is dier, ick vat de reys oock aen,
 En wil van stonden aen, nae Jenne-Moey toegaen

Om haer in alles soo dees saeck te openbaeren.
 Misschien weet sij wel raedt hoe ick het best sal klaeren,
 135 Want als ick 't segghen moet, het is een snoode Vrouw.

Sij klopt.

En is hier niemandt in? waer sij dij, Buerwijf? houw.

Tweede uytkomst

JENNE-MOEYE

Jae, wacht wat, ick kom strax, 'k sal u terstondt inlaeten.
 Sijt ghij dat, Heyltje-buer?

HEYLTJE

Jae wijf, ick kom wat praeten.

JENNE-MOEYE

Dat doet ghij immers wel, ghij sijt mij willekom,
 140 't Gheselschap is mij lief, ick sit heele daghen stom,
 Vermits ick niemandt heb daerteghen ick kan spreken,
 En oock, mits ick mijn hoofdt niet meer met vrijen breke,
 Want siet, ick wordt al oudt en heb mijn tijdt ghehadt.
 Maar voor de doodt mijns Man, soo was ick hups en prat,
 145 Doch nae ick hem was quijt en had' ick vreught noch kluchten,
 Maer wel verdriet en pijn en niet als droeve suchten.
 Dus dat ick dickwils wensch, och Man, had ick u weer!

HEYLTJE

En ick wensch mijnen Man wel dickwils bij den Heer,
 Soo waer ick van dat jock en lastigh kruys ontslaghen,
 150 Hetgheen in mij niet werckt als suchten ende klaghen.

JENNE-MOEYE

Wel kindt, hoe praet ghij soo? ghij maeckt mij heel ontstelt.
 Is 't seker, wat ghij seght, met u liên soo ghestelt?
 Ick dacht dat ghij in rust, als lammers samen leefde,
 Want ick heb noyt ghehoordt dat ghij te samen keefden.

HEYL TJE

- 155 Jae Moer, ick sweegh al stil, al quam'er een quae buy,
Mijn kruys en was niet kleyn, al riep ick het niet luy.
Ghij sijt noch d'eerste mensch, daer ick het aen bekenne.
Ick dacht, quets ick mijn Neus, ick sou mijn aensicht schenne.
Maer nu is het soo ver ghekomen met mijn Man,
- 160 Dat ick het langher niet verborghen houden kan,
Daerom soo kom ick u met leet mijn droefheydt klaghen
En saem nae goeden raedt voor mijn verdriet te vraeghen.
Dus, Buerwijf, gheeft ghehoor, opdat ge kont verstaen
Met wat al swaerigheydt mijn herte is belaeen:
- 165 Weet dan, dat Lemmen noyt sal rusten ofte swijghen,
Ten zij hij van mij komt, voor al, een Soon te krijghen,
Een Soon heel groot van Neus, aen sijnen recht gelijk.
Wie hoorden, seght mij eens, sijn leven des ghelijck?
Dit raest hij dagh en nacht, hierom komt hij te krijten.
- 170 Jae, of het was mijn schuldt, het selve te verwijten.
Dus bid ick, gheeft mij raedt en helpt mij toch daervan.

JENNE-MOEYE

Wel, Buerwijf, is dat waer? is Lemmen sulcken Man?
Dat had' ick noyt ghedacht.

HEYL TJE

- Maer hoort wat vremde grillen
Die ick ben aenghegaen om hem sijn hoofd' te stillen.
- 175 Hij heeft, met mijne weet, een reys ghenomen aen,
Om, als hij wederkomt, een Sone te ontfaen.
Ick segh, met dit bespreeck, als hij nae huys sal keeren,
Dat ick hem sal nae wensch een echte Soon vereeren,
Want mits hij op sijn Neus is bijster amoureux,
- 180 Soo wilt hij oock een Soon met soo een fraeye Neus.
Kort ende al gheseyt, eer icker kon af raecken
'k Moest hem dit segghen toe, 't was anders niet te maecken.

JENNE-MOEYE

- Ghij hebt dan, nae ick hoor, belooft hem eenen Soon?
Ha, ha, ick lach mij suf. Wel dat komt seper schoon:
- 185 Een Soon, wel wat een praet, hoe sult ghij mij dit klaeren?

HEYL TJE

Jae, dat en weet ick niet, sulcks komt mij te beswaeren,
 En daerom kom ick hier bij u om goeden raet.
 Ick bid u, hoort noch meer, noyt hoordje vremder praet:
 Ten was noch niet ghenoch ick hem een soon beloofde,
 190 Maer wel het aldermeest daer hij soo seer om sloofde
 Was, dat ik hem een Soon moest brengen aen den dagh
 Daer hij sijn groote Neus volkomelijck in sagh.

JENNE-MOEYE

Hebt ghij hem dat beloof? noyt hoord' ick sulken treken,
 Den Man die wordt heel gheck, ick moet de waerheydt spreken.

HEYL TJE

195 Maer had' ghij eens ghesien, hoe seer hij was verblijdt,
 Wanneer ick hem een Soon nu hadde toegheseydt.
 Hij sprongh van vreughden op en doude in mijn handen,
 En trock soo van mij wegh nae vergheleghe landen.
 Hetgheen ick van u wensch nu tot mijn hulp en baet,
 200 Dat is u bijstandt hier en voorder goeden raet.

JENNE-MOEYE

Hoort, wijf, indien hij hem met reden niet laet stille,
 Maer 't gheen ghij hebt beloof wilt hebbe nae sijn wille,
 Soo moet ghij door practijck u tot die saecke spoen
 En sien wat u hier in het beste staet te doen.

HEYL TJE

205 Dat heb ick oock ghedacht, wilt mij dan raet beseffen.

JENNE-MOEYE

Wij moeten sien het wit van dese saeck te treffen.
 Wel hoort, dewijl ghij mij dus bidt om goeden raedt,
 Soo dunckt mij desen vond' gheraedsaemt en niet quaedt,
 Dat ghij een Soontje naemt van Hanske Vroegh-bedorven.
 210 Want siet, sijn goede Vrouw die is helaes ghestorven
 En nu soo sit de Man daer sonder gheldt en goedt.
 Och! 't sal hem sijn een vreught soo ghij dit maer en doedt,
 Voorts, om dees saeck na wensch, volkomen wel te klaeren,
 Soo sal men gheven uyt, dat ghij hem quaemt te baeren.

- 215 Ick wed' den goeden Bloed is wel soo slecht en mal
Dat hij, nae ick bemerck, dit strax ghelooven sal.

HEYL TJE

Dats seker wel bedacht, wie hoorden oyt sijn leven
Aen iemandt, wie hij is, soo goeden raedt toch geven?
Daer past een dansje op. Die vondt bevalt een Reus.

- 220 Maer, hoe geraecken wij, nu seght mij, aen de Neus?

JENNE-MOEYE

Ick ken een chirurgijn, o wonderlijcke saecken,
Die Neusen, nae de konst, seer aerdigh weet te maecken.
Laet ons daer henen gaen, en spreken hem eens aen.

HEYL TJE

U wil is mijnen wensch, ten kan niet qualijck gaen.

Allebey binnen.

Derde uytkomst

Jenne-moeye en Lemmens Wijf met den Jonghen uyt.

JENNE-MOEYE

- 225 Wel wat een Klucht is dat, wie kan het lachen mijden?

HEYL TJE

Jae Buerwijf, 'k spreek rechtuyt, het doet mijn hert verblijden.
Hoe ick hem meer besien, hoe ick daer meer om lach.
Nu jonghe Lemmens Soon, sa rap, komt voor den dagh,
Weest met ons nu vernoeght en laet vrij blijdschap blijcken.

JENNE-MOEYE

- 230 't Is seker Lemmens Neus als ick hem wel bekijcke.
Hij is hem soo ghelijck, als uw' en mijne tas,
Hadt ghij u veeltje hier, ick spelden op den bas.

HEYL TJE

Jae wel, ick segh het nogh, die konst is weerd ghepresen.
 Laet Lemmen komen nu, hij sal wel blijde wesen,
 235 Als hij siet dat de Neus den sijnen soo ghelijckt.

JENNE-MOEYE

Het is recht sijnen Neus als men hem wel bekijckt.

HEYL TJE

Hoort, Soon, onthoudt dit wel: soo haest ghij hebt vernomen,
 Dat Lemmen-Buer, mijn Man, is weder thuys gekomen,
 Soo sult ghij, blijd' van gheest, hem loopen te gemoet
 240 En seggen: Vaertjen Lief, weest welkom en ghegroet.
 Nemt fray u hoetje af, wilt mij staegh Moertje heeten,
 En d'onderdanigheydt aen Vaertje noyt vergeten.

SOON

Wel, Moertje, sijt gherust, ick sal het seer wel doen.

HEYL TJE

Soo krijght ghij wat u lust: veel suycker en ghesoen.
 245 Kom Buerwif, laet ons gaen, hier sal een dronck op smaecken,
 Wij moghen alle daegh vrij goede cier nu maecken,
 Want voor die hupsche Soon met soo een groote Neus
 Wil ick geen Koninghrijck, al had ick daer van keus.

Binnen.

Vierde uytkomst

Lemmen weder van zijn Reys komende, spreckt.

LEMMEN

Siet, alles nemt een eynd', als men den tijdt kan wachten.
 250 Die reys die ben ick deur. Die mij nu tijdingh brachte
 Dat mijn Wif heeft een Soon, braef lustigh gestoffeert,
 Die werdt met hondert pond voor drinckgeldt strack vereert.
 Och! ick verlanghe soo dat ick het niet kan spreken.

- Sien ick hier niemant gaen? waer moghense al steken?
 255 Wel, vind ick geenen Soon, het is mij groot verdriet,
 Want sonder dese vreught en kan ick leven niet.
 Doch ick verhope jae en vastelijck betrouwe,
 Dat Heyltje recht en goedt aen mij haer woordt sal houwen,
 Of andersints ick jaegh, dat sweer ick bij mijn Snuyt,
 260 Met eenen dullen kop hun al ten huysen uyt.
 Ick klappe al te langh, 'k moet sien wel thys te komen.
 Hier leydt den korsten wegh, die dient nu waergenomen:
 Mij dunckt, ick sien ons huys? och, hoe ben ick te moe!
 Al weder swaerigheydt, mij dunckt de deur is toe?
 265 Och, och, hoe bangh wordt ick! hoe beven mijne leden,
 De vrees mij wederhoudt, 'k en derf niet voorder treden.
 Wat staen ick langh en drael? klop op mijn manier:
 Soet, ben ick niet verdoolt? Neen, 't is mijn huysje hier.
 Wel hoe! wat sal dit sijn, dat sij soo langhe wachten?
 270 Ick kack schier in mijn broeck: komt ras, 'k verlies mijn krachten.

Heyltje uyt.

HEYL TJE

Och! welkom, Lemmen lief.

LEMMEN

Hebt ghij voor mij goe leus?
 Waer is, maect mij niet bangh, mijn Soon met sijnen Neus?

HEYL TJE

Hoe is mijn hert verlicht, omdat ghij sijt ghekomen.

LEMMEN

Ick segh, waer is mijn Soon? Maecht hier niet veel te klommen,

HEYL TJE

- 275 Ick heet u duysent mael van herte wellekom.

LEMMEN

't Is wellekom of niet, 'k en gheve daer niet om.
 Seght oft ghij hebt een Soon, spreckt ras, wilt u wat spoeden.
 Och daer en komt niet uyt, hoe droef ben ick van moeden.

HEYL TJE

En ick ben soo verblijdt dat ick niet spreken kan.

280 Ick hebbe al een Soon, o jae! mijn lieve Man.

LEMMEN

Dats goet, maer komt de Neus den mijnen te gelijcken?

HEYL TJE

Seer treffelijck en wel.

LEMMEN

Ras, laet ick hem dan kijcken.

HEYL TJE

Gij sult verwondert zijn, soo haest gij hem aenschouwt.

Nu krijgh ick weder moet, maer flus was ick benouwt.

HEYL TJE

285 Ick segghe, 't is een Neus vermaert tot in Turckijen,

Men souer, mij gelooft, een hutse-pot af snijen,

En evenwel soo sout noch blijven een fray Neus.

LEMMEN

Bij Slabbrementen, Wijf, ghij maeckt hem soo fameus,

Dat ick niet sonder sien kan leven meer of wachten.

290 Gaet, haelt hem dan terstond, of ick verlies mijn krachten.

HEYL TJE

Waer bendij, lieve Soon?

SOON

Ick tap een glaesje bier.

HEYL TJE

Komt vlughs hier voor den dagh, u Vaertjen die is hier.

Jonghen uyt.

LEMMEN

Hoe danst mijn hert van vreught, 'ken kan mij niet bedwinghen,

Ick sou wel soo terstont een vrolijck lietje singhen.

HEYL TJE

295 Siet Manneke, mijn Kindt, kijckt, daer is uwen Vaer.

LEMMEN

De Neus is als de mijn, 't gelijckt mij op een hair.
 Sa, wacker op de heen, 'k moet gheldt te grabbel stroyen.
 Wie sacher van ons oyt soo grooten, en soo moyen,
 Soo frayen blauwen Neus? jae, ick ben soo verblijdt,
 300 Dat schijnt of mijnen Neus met mij uyt spelen rijdt.
 Hoe sal ick, als een Pauw, nu langhs de straet gaen strijcken?
 En toonen soo dat ick voor niemandt niet moet wijcken,
 Te meer, mits ick nu heb, hetgheen ick noyt en hadt.

HEYL TJE

Maer Man, 't is al ghenogh, praet teghen mij oock wat.
 305 Wat seght ghij? heb ick niet precies mijn woordt gehouwen?

LEMMEN

Jae, mijne suycker-mondt, mijn troost, bij jaege, trouwen,
 Koopt nu al wat gij wilt, ick hou het voor ghedaen,
 Als ick maer met mijn Soon bij iedereen magh gaen.
 Ick hebbe Goedts ghenogh, en voorts al mijn begeeren
 310 Soo haest ghij mij een Soon nae wensch quaemt te vereeren.
 Komt hier dan, mijn lief Kindt, laet uwen Neus vrij sien,
 Opdat ghij wordt gheacht bij alle staetsche Lien.
 'k Segh u een mantel toe, rondom met goude kanten,
 Een hupsche kante-kraegh, een ringh met diamanten,
 315 Ponnetten aen de handt, nieuw schoenen aen de voet,
 En bovendien noch een schoon ghepluymden hoet,
 Die sult ghij, nae den trant der Edele Cadetten,
 Heel lochtjens ende spits staech op u neusje setten.
 Sal dat niet wesen moy?

HEYL TJE

Nu Man, hebt ghij ghedaen?
 320 De taefel is al ree, laet ons wat eten gaen.

LEMMEN

Komt, 'k sal hem dan daernae ter schoole gaen besteden,
 Hier Soontje, gheeft mij d'hant, gaet recht op uwe leden.

Alle drij binnen.

Vijfde uytkomst

Lemmen, alleen uytkomende, spreekt.

LEMMEN

- Jae wel, het doet mij pijn, dat ick nu uytgaen moet,
 Want 'k sien dat sulcken Neus in mij veel blijdschap voet,
 325 'k Sou wel een heelen dagh daerop staen speculeeren.
 Maer laet hem sijn een reys voorsien met nieuwe kleeren,
 Dan sal ick hem met mij staegh leyden waer ick gaen,
 En altijdt rap de handt doen aen sijn hoetje slaen.
 Doch eerst moet ick voor hem een Meester achterhaelen,
 330 Opdat hij leere Frans, Latijn, en ander taelen,
 Want al die hedendaeghs heeft wat Latijn gheleert,
 Die wordt gherespecteert en van elckeem geëert.
 Nu wel, laet sien een reys, waer magh den Meester wonen?
 Leert hij mijn Soontje wel, ick sal hem dat wel loonen.
 335 't Is al gevonden, jae, ick sien het School-billet:
Ecole, 'k lese voort, *Françoise* - dat is net
 Gheschreven nae de konst - sijn naem is Jan van Aecken
 Die met de roede weet de kinders goedt te maecken.
 Ick klop.'k En hoor geen volck. Komt voor! Waer sijdijs, Vaer?

SCHOOLMEESTER

- 340 Wel Lemmen met u Neus, wat hoor ick? zijt ghij daer?
 Wat is den roep, Vaer lief, dat ghij nae mij komt vraeghen?
 Dat hebt ghij noyt ghedaen van al u levendaghen.

LEMMEN

- Dat ick tot hier toe kom en heeft geen ander reên,
 Dan om bij u mijn Soon ter schole te besteên,
 345 Om door u onderricht te leeren al de saecken
 Der weerde Letterkonst en voorder alle Spraecken,
 Doch op een korten tijdt; want 'k hem niet missen magh.
 Kont ghij hem dit te saem wel leeren op één dagh,
 Ick sou hetselve u thien dobbel dan betaelen.

SCHOOLMEESTER

- 350 Maer Lemmen, waer meught ghij dit onverstandt al haelen?
 Hoe is dat moghelijck hetghene ghij hier spreect?

LEMMEN

Jae siet, hij heeft een Neus daer wonders veel in steckt.
't Gaet met hem anders, Maet, als met ghemeen gesellen.

SCHOOLMEESTER

Ick denck hij is versien seer wel van snotte-bellen.

LEMMEN

355 Hij heeft een Neus als Ick en daerbij oock verstandt.

SCHOOLMEESTER

*Wat sijnder, goede liên, al gecken in het landt!
Wel Lemmen, 'k hoor mij suf. Dat is een kindt van wonder,
Jae, 'k segghe u noch meer: het is een achste wonder,
Maer is 't u eyghen Soon, daer ghij aldus op romt?

LEMMEN

360 Wel jae, het is mijn Soon, wat hier te voorschijn komt.

SCHOOLMEESTER

Mits ick het niet verstaen, daerom was 't dat ick 't vraeghde.
Maer staet het u niet voor, dat ghij mij dickmaels klaegde
Dat ghij geen Kinders kreeght? Dats maer twee jaer gheleên,
En hebt ghij nu een Soon, die ghij wilt 't School besteên?
365 Soo wijs en ben ick niet, dat ick dit kan begrijpen.
Ick moet vrij op die saeck wat meer mijn sinnen slijpen.
Hoe groot is nu dien Soon?

LEMMEN

'k Heb daer niet op ghelet,
Ick sien maer nae de Neus, en die ghelijckt mij net.

SCHOOLMEESTER

Hoort Lemmen, goede Man, ick laet dat daerbij blijven,
'k En wil daerom met u niet vechten ofte kijven,
Ick spreek nae mijn verstandt, als een slechten Jan,
Doch, evenwel, mij dunckt, hij niet soo oudt sijn kan.

LEMMEN

Wel, wat ghebras is hier, wilt ghij hier van niet swijgen?
 Ick sal, blijft ghij soo trots, wel ander meesters krijgen.

- 375 Soo sult ghij praeten niet als ghij sijn Neus aensiet,
 Want dat hij is mijn Soon den selven recht bediet.
 Daerom, swijght daervan stil en laet ons accordeeren,
 En seght mij wat ick u sal gheven voor het leeren.

SCHOOLMEESTER

d'Acoort, dat sal wel gaen, brenghet hem maer voor den dagh.

Binnen.

LEMMEN

- 380 Ick gaen, maer sulcken praet ick niet wel hooren magh.
 Ick dachte dat de Man met meer verstandt sou spreken.
 Doch, 't is elck onbekent wat in de Neusen steken.
 O, alderliefste Soon, hoe snaeckt mijn hert nae dij!
 't Is tijdt, ick loop nae huys, och waer ick daer weer bij!

Zesde uytkomst

Heyltje, sijn Wijf, uit.

HEYLTJE

- 385 *Wat Lemmen schorten magh, dat hij soo komt ghelooopen?
 *Hij vreest, nae dat ick gis, dat men sijn Neus sal stroopen,
 *Jae, vlucht of Mantje-peck hem op de hielen sat.

LEMMEN

- Soo sijn de mijlen kort, ick loop mij moe en mat,
 Mits dat ick ben in pijn, in achterdocht en vreese,
 390 Hoe dat het met de Neus van mijnen Soon magh wesen?

HEYLTJE

Maer Man, wat isser gaens, hetgheen u soo doet spoen?

LEMMEN

Segh, is mijn Sones Neus noch al in goeden doen?

HEYLTJE

Jae, trouwen, waerom niet? Wie zal hem derven deeren?

LEMMEN

Ick schick voor d'eerste keer met hem te gaen braveeren.

HEYLTJE

395 Hoe hebt ghij't, seght mij eens, met Meester Jan ghemaect?

LEMMEN

Wij hebben schier malkaer bijnae aen 't lijf gheraect,
Doch 'k sal, laet mij maer doen, wel anders dit aanlegghen.
Dat hij 't niet weten sal.

HEYLTJE

Wat had' hij al te segghen?

LEMMEN

400 Hij rekende den tijdt, en nae dat hij bevon,
Soo dacht hem dat mijn Soon soo oudt niet wesen kon.
Neen, sprack hij, 't is niet soo, ten kan u Soon niet wesen,
Ten waer sijn Neus gheweest, mijn hert begon te vreesen.
Doch wat hij seyde' of niet ick maeckten dit besluyt,
Dat sijnen Neus in al's ghelijckten mijnen Snuyt.

HEYLTJE

405 Wel kinders, wat gheraes? Wat moet een mensch al hooren?

LEMMEN

Hoort Vrouw, of hij mij quam weer flus daer mé te stooren,
Seght mij sijn ouderdom, soo weet ick recht bescheyt,
Want 't is een groote Jongh, hier onder ons gheseyt.

HEYLTJE

Wel, Man, hij is elf jaer.

LEMMEN

Elf jaer? Elf jaer? Elf jaeren?

- 410 Die rekeningh sult ghij mij nimmer effen klaeren,
Ten kan alsoo niet zijn, hoe magh hij sijn soo oudt?

HEYL TJE

Jae, 'k reken van den dagh dat wij sijn saem ghetrouwt.

LEMMEN

Van dat wij sijn ghetrouwt? dat sijn seer vremde saecken.

'k En kan met mijn verstant daer niet wel aen geraecken.

- 415 Van dat wij zijn ghetrouwt, en bij mij noyt ghesien?

HEYL TJE

Neen, 't gaet hier mede niet als 't doet met ander liên.

Hoort toe, ick sal dit werk u gaen te recht beduyden.

Sijn Neus is wonderlijck, noyt vond men sulcken luyden,

En mits hij in gheboort is langhe blijven staen,

- 420 Soo is het oock met hem seer wonderlijck vergaen.

Want om van sulcken Neus gheheel te zijn ontslagen

Heb ick soo langhen tijdt dat soontje moeten draghen,

Soo, en ghelijck mij dit mijn Vroedwif heeft geseyt.

LEMMEN

't Is wel, daer heb ick nu volkome recht bescheyt.

- 425 Maer Wif, 'k heb tot u last noch ander vremde maeren.

Sijn wij elf jaer ghetrouwt? Hoe sult gij dit nu klaeren?

HEYL TJE

Jae, jae, elf jaer ghetrouwt, dit sal ick maken waer,

En u op staende voet bewijsen, lieve Vaer.

LEMMEN

Wel reket dit een reys, maer wilt mij niet bedrieghen,

- 430 Ofwel mijn Cijferkonst die sal u heeten lieghen.

HEYL TJE

Hebt ghij vóór u vertreck mij niet ghehadt drij jaer?

LEMMEN

Jae Moer, dat weet ick wel, dat is voor seker waer.

HEYL TJE

- En was het doen ter tijdt ook niet drij jaer gheleden,
 Dat ick dan ben met u in Echten Staet ghetreden?
 435 Brengt dit niet uyt ses jaer? dit alles wel onthouwt,
 En waeren wij alsdoen niet saem drij jaer ghetrouwt?
 Is dat niet neghe jaer? Nu stelt noch daer beneven
 Twee jaeren, die ghij hebt u uyt de stadt begheven,
 Is dat niet juyst elf jaer?

LEMMEN

- 't Is soo, ghij hebt ghelijck:
 440 Ick cijfer dit eens nae, op mijne handt-practijck:
 Een en twee is drij, en drijmael drij is neghen,
 En dan noch twee daerbij is recht en al ter deghen.

HEYL TJE

Dats net. Wel Man, ick wouw dat ick het oock soo kost.

LEMMEN

- Jae, dat gheloof ick wel, 't heeft mij goet gheldt ghekost,
 445 En daerom soeck ick oock mijn Soon geleert te maecken,
 Soo in de Cijferkonst, Musieck als ander saecken,
 Want 't komt hun, die wat leert, seer wel altijd te pas.

HEYL TJE

Ick wist niet dat mijn Baes soo wel ghelettert was.

LEMMEN

- 't Is tijdt, ick gaen nae huys, ghij houdt mij hier maer kallen,
 450 'k Moet sien, of mijn Soons Neus niet is in 't vier ghevallen.

Lemmen binnen.

HEYL TJE

Loopt, slecht hoofd, u ghebreckt niet als een Sotte-kap.
 Welaen, ick wil oock gaen en staecken mijn gheklap,
 Want 'k moet het alles soo met Lemmen sien te stellen,
 Dat hij mijn slim bedrijf niet komt omver' te vellen.

Binnen.

Zevende uytkomst

Lemmen met sijn Soon uyt.

LEMMEN

- 455 Kom, Soon, tred' lustigh aen, fraey als een braeve quant,
 Gaet neffens mijne sijd', langhs hier, aen dese kant.
 Stelt recht u op u lijf. Jae, soo, dat is ter deghen,
 Kijckt iedereen wel aen, al wie u komt oock teghen.
 Voorts strijkt u hoetje op, dat men u neus sien kan.
- 460 Dats aerdigh wel ghedaen, ghij zijt een braeve man.
 Welaen, laet overal nu vrij u ooghen swieren.
 Siet daer, hij heeft in al's mijn gangh en goe manieren,
 Gallant, seer locht van terd', sijn aensien maeckt elck root.
 Hey Volck, wat op een sijd', mijn Sones Neus niet stoot.
- 465 Hoe staet nu Broer en siet op onse beyde Snuyten?
 Kijckt, kijckt, roept Joncker Klaes, twee Neusen van vurtuyten.
 Doch 'k pas op niemandt niet, kom, Soontje, laet ons gaen,
 De Grooten houden noyt met de Jan-haghels aen,
 Want weet, dat sulcken Maets vol quae ghedachten steken,
- 470 Derhalven datse niet als achterklap en spreken:
 't Is al van Peer en Leys, hetgheen daer komt te berd:
 En voorder wat bij rijck en arm ghehandelt werd'.
 Elck moet daer, wie hij is, van sijne pluymen laten,
 Al waer 't een Vorst of Prins, men past op geene Staeten.
- 475 Komt daer een hupsche Meyt, men seyt haer hals staet stijf,
 Die vrouw niet leelijck is, maer s'heeft een mottigh lijf,
 Mejouffrouw Slecht-gehuyst is vuyl en heeft veel sproeten,
 Elisabet is blanck, maer, kijckt, s'heeft slimme voeten,
 Cato bruyn ooghen heeft, maer sij is root van hair,
- 480 Mariken is beleeft, maer gaet van kinde swaer,
 Schoon Klaerke is getrouwt met Jan de vise Schrinckel.
 Eerst waeren sij seer wel, nu woonter Her Scherminckel.
 Hier onder ons gheseyt, Griet wenst te sijn de Bruydt;
 Saer is heel resoluët, maer slaet van achter uyt.
- 485 Siet, soo krijght elck een veegh door 't pluysen der ghebreken,
 Doch niemandt die kan quaedt van onse Neusen spreken.
 Besiet se dan bij tijdt, want ick ben 't hier al moe.
 Kom Kindt, sa laet ons gaen recht nae de Schole toe.

490 Houdt uwen ouden tred', wij moeten niet ras loopen,
 't Is hier, nae ick bemerck; de deure die staet open,
 Laet ons in huys saem gaen en houdt u neffens mij:
 Waer sijdijs, Meester Jan? Hier komen wij u bij.

SCHOOLMEESTER

Wel Lemmen, goeden dagh! Sijts bij mij wel ghekomen!

LEMMEN

495 Wat dunckt u van die Neus? magh ick daer op niet romen?
 Dat is, siet daer mijn Soon.

SCHOOLMEESTER

'k Segh, hij u wel ghelijckt.

LEMMEN

Komt hem wat naeder bij en wel sijn Neus bekijckt.
 Wilt eerst den sijnen sien, en dan op mijnen letten.

SCHOOLMEESTER

*Men sou op beyde wel mijn bril van 't kackhuys setten.
 Ick seggh hij u ghelijckt, al waerser nae ghemaect.

LEMMEN

500 Dat meen ick oock soo, Maet, daer sijts ghij wel gheraect.
 Nu op sijn ouderdom, hebt ghij daer noch iet teghen?
 Wilt, eer ghij u verhapt, dit punt wel overweghen,
 Want 'k ben van alles nu, volkomen onderrecht.

SCHOOLMEESTER

505 Ghij hoeft niet, 't is een saeck, daer mij niet aen en lecht,
 Ik ken hem voor u Soon en sal hem oock wel leeren.

LEMMEN

Dat prijs ick, doch een saeck ick u recommandere,
 Dat is dat ghij altijdt mijn Sones Neus wel mijt
 En noyt hem daer ontrent en gheeselt ofte smijt.
 Want soo ghij quamt sijn Neus te quetsen of te breken,
 510 Ick sou u, soo mij dunck, ghelijck een raep doorsteken,
 Want 't is den besten pandt, die ick ter werelddt weet.

SCHOOLMEESTER

Weest daervoor niet besorght, hem sal geschien geen leet.

LEMMEN

Voorts, sult ghij op 't bedrijf van uwe Jonghens letten,
Opdat sij, vechtende, sijn Neuse niet verpletten.

515 Hoort, Jonghens altemael, hebt ghij mij wel verstaen?

SCHOOLMEESTER

Jae, jae, weest maer gherust, wij sullen 't gaede slaen.

LEMMEN

Wel Soontje, weest ghegroet, sijt wijs en wilt wel leeren,
Ghij krijght dan haest van mij al watge sult begheeren.

Adieu noch eens voor 't lest, 'k en kan niet wel vandaen,

520 Nochtans mijn tijdt verheyst, dat ick moet henen gaen,
Nu, Meester, goeden dagh, ick laet aen u de sorghe.

SCHOOLMEESTER

Sijt wel gherust, Vaer lief, ick blijver u voor borghe.

Lemmen binnen.

Achtste uytkomst

Den Schoolmeester met de Schooljonghens.

SCHOOLMEESTER

Hoort Jonghens, sit-men stil? Ik kom weer boven strack.

Past ieder op u les, soo niet ghij krijght een plack.

Meester binnen.

1^e JONGHEN

525 Ha! wat een grousaem Neus! Noytsagh ick sulks mijn daghen.

SOON

Stil Jongen, houdt u mondt, of 'k sal 't de Meester klagen.

2^e JONGHEN

Hij is, siet, ghecoleurt als een Kalkoense haen.

SOON

Ick segghe datge swijght, of 'k sal u lustigh slaen.

3^e JONGHEN

Men sou op sulcken Neus een verkens-kot wel bouwen.

SOON

530 Nu Jonghens, 'k vraag noch eens, of ghij u beck wil houwen?

1^e JONGHEN

Hij heeft twee hollen, kijckt, als 't kackhuys van een boer.

SOON

Siet, soo ghij noch eens spreckt, ick strax u backhuys snoer.

2^e JONGHEN

Het is een Neus, *Messieurs*, men souer leer op touwen.

SOON

Nemt dat voor uwen loon en leert uw' mondt soo houwen.

2^e JONGHEN

535 Uw' groote Neus sal nu mijn handt oock proeven gaen.

SOON

Ay, ay! blijft van mijn Neus, laet, bid' ick, mij opstaen.

2^e JONGHEN

Ik moet hem eerst te recht wat krouwen en herschicken.

Welhoe? Ick sien mij gheck, wat drommel, s'is aenstucken.

Wat schelmerij is dat! t' is maer daeraen ghemaect,

540 Wat met den minsten stoot is hij daervan gheraect.

SOON

Och! wat sal ick gaen doen? hoe sal mijn Vaertje kijven.

Ick loop soo recht nae huys, 'k en wil hier niet meer blijven,

Och! 'k durf dit niet bestaen, o neen ick, seker toch!
Hoe sal mijn Vaer en Moer nu tieren? och, och, och!

Den Soon loopt henen.

SCHOOLMEESTER

545 Hoe hebt ghij soo gheraest? wat isser weer bedreven?
De Jonghe met de Neus, wel, waer is die ghebleven?

2^e JONGHEN

Hij is nae huys ghegaen vol suchten en ghetraen.

SCHOOLMEESTER

Wat is de reden, spreckt, hebt ghij hem quaedt gedaen?

2^e JONGHEN

Sijn Neus ghebroken is.

SCHOOLMEESTER

Wat, sijn Neus ghebroken?

2^e JONGHEN

550 Hij sloegh mij eerst voor al, om dat ick had ghesproken,
Ick raeckte maer sijn Neus, en strax brack hij in twee.

SCHOOLMEESTER

Houdt daer, ghij stouterick, ghij liet hem niet met vree,
Strax krijggh ick hier de Vaer: hoe sal de Man niet kijven!
Maer maeckt hij mij te veel, soo sal ick al 't bedrijven

555 Hem maecken openbaer. Wat roert de saecke mijn?
Ick wil om sulcken bras hier niet bekeven zijn.

Binnen.

Negende uytkomst

Lemmen alleen uyt.

LEMMEN

Vermits ick seer verlangh kan ick in huys niet dueren.
De School is nu al uyt, want 't is meer als elf uren.
En sien ick hem noch niet? Waer blijft mijn soete Man?

- 560 De liefd' stiert mij tot hier om t' hooren wat hij kan.
 Ick sal hem eerst voor al gaen in het Frans aenspreken,
 Want in die jonghe Neus kan vele wijsheydt steken.
 Laet sien, staet hij daer niet? Jae, jae, bij de pillae.
 Wel, Soontje, benje daer? Kom hier, mijn soete Vaer.
- 565 Wat schuylder? Komt wat naer, laet mij u Neus eens kijcken.
 Och, och! wat macher zijn? Ick moet er eens op strijcken.
 Nu fraey, besiet mij aen, sulcks immers niet betaemt
 Dat gij hier tot mijn leet uw' schoone Neus beschaemt,
 Want 'k acht de Neus veel meer als al de grootste schatten,
- 570 Jae, magh ick hem niet sien, soo wil ick daer naer vatten.
 De drommel, hij is wegh: Moort! Moort! wat schelmerij!
 'k Ben een bedorven Man, och vrienden, staet mij bij!
 Houdt vast, houdt vast den dief! mijn Soons Neus is ghestolen,
 Hoe ben ick dus ontstelt? Misschien kom ick te dolen?
- 575 Och, och! waer loop ick heen? Wie staet mij bij in nootd?
 Och! 't is maer al te waer, ick ben van vrees half doodt.
 Mijn herdt dat is soo bangh, merckt, hoe mijn beenen drillen.
 't Is altmael ontstelt: mijn hoofdt, mijn Neus, mijn billen
 Die gaen al op en neer ghelijck een hinne-gat.
- 580 Wel, wat is dat gheseyt? 'k En ben niet blindt of sat,
 Ben ick dan sonder macht, of erghens vast ghebonden?
 Wacht, Voghel, die de Neus hebt van mijn Soon geschonden,
 Ick sal u singhen doen een droef en treurigh liedt.
 Doch, wat staen ick en raes, 'k en sien de Man noch niet.
- 585 Komt, seghtme, gij Rabout, wie quam u Neus te breken?
 Maeckt mij geen quacken wijs, maer wilt de waerheydt spreken.
 Wie heeft mij, seght, berooft van dien weerden schat?
 Ick raed' u, spreckt, ofwel ghij krijght een voet in 't gat.
 Wel, hoor ick u noch niet? siet daer het kost u leven.

SOON

- 590 Och Vaertje, slae mij niet! S'is in de school ghebleven.

LEMMEN

In 't School? bij Slabbrement, ick gaender soo nae toe.
 Wie mij nu terghen komt, die is sijn leven moe.
 Waer sijdi, Neus-dief, waer? Wilt u verdeffendéren.

SCHOOLMEESTER

Wel, Lemmen, hoe dus gram? Wat is toch u begheeren?

LEMMEN

595 Durft gij noch vraegen dat? Gij rechten schoon van praet,
Ick sou u leeren dat, had' ick u op de straet.

SCHOOLMEESTER

Wel, wat ghebreckt u, seght, op mij aldus te baren?

LEMMEN

Hebt ghij mijn Sones Neus gheseyt niet te bewaeren?
Ghij hebt hem soo bewaert dat hij hem nu is quijt.
600 Ick wensche dat gij kreeght voor uwen loon het schijt.

SCHOOLMEESTER

Maer Lemmen, u bedaert, ick segh in goeder trouwen,
Dat ick u voor mijn vriendt erken en kom te houwen.

LEMMEN

Uw' goede vriendt te sijn, dat acht ick mij voor schand',
Want daer ik was weleer den rijcksten van het landt,
605 Heb ik door u bedrogh den bedel-sack verkreghen.

SCHOOLMEESTER

Is al uw' rijckdom dan in soo een Neus ghelegghen,
Die maer en is ghemaect van steen ofwel van hout?

LEMMEN

Wat seght ghij daer, ghij Schelm, ghij Guyt, gij Stuckrabout?
Meyndt ghij een Man als ick met sulcken praet te payen?

SCHOOLMEESTER

610 En laet u sulcken soort van ooren niet aennaeyen.
Soo ghij mij hooren wilt, soo sal ick u ghewis
Nu maecken openbaer wat van de saecke is.
U Wijf, hoort wat ick segh, heeft van de straet ghenomen
Een Jonghen, teghen dat ghij weder thuys sout komen,
615 De welck sij door de konst (als nu is in practijck)
Doen maecken heeft een Neus den uwen seer ghelijck.
En hier mé hebt ghij dus hooveerdigh loopen praelen

LEMMEN

Indien dit seker is magh haer de Duycker haelen.

SCHOOLMEESTER

Ick segh u, het is waer, de stucken wijsent uyt.

LEMMEN

Dit sal, o, snoode Smots, bekoopen uwe huyl.
Dat gaeter soo nae toe, 'k sal geen hout aen haer sparen.
Gut, Wijf, hoe sal ick u dat loonen ende klaeren.

SCHOOLMEESTER

Nu, Lemmen, niet te wreedt, ick bid 'u hoort een woordt.

Lemmen binnen.

Daer loopt den Neus-man aen, strack krijgh ick 'twijf aen boord,
625 Mits ick dit Neuse-spel gheheel quam te verbrassen.
Doch wat gheef ick daerom: wie vuyl is magh sich wassen!

Binnen

Tiende uytkomst

Lemmen met sijn Wijf uyt.

LEMMEN

Ick segghet u noch eens, en wat ick segh is waer.

HEYLTJE

Ick segh: de Meester is een groote Leughenaer.

LEMMEN

Gaet, seght hem selver dat, wat blijft gij hier langh dralen.

HEYLTJE

630 Ick gaen, opdat ik hem met vuysten dit betaele.
't Is eenen rechten Guyt in alle sijn bedrijf.
Ick sal hem groeten soo, kom ick hem aen het lijf
Dat hij 't ghedencken sal: Hoe, sal hij mij belieghen?

En segghen dat ick quam mijn Koningh te bedrieghen?
 635 Sal hij begaen het quaedt en gheven mij den wijt?
 Die daet wil dat ick hem mijn muyl in 't backhuys smijt.

LEMMEN

Maar of ghij braeckst sijn Neus, wie sou hem dan genesen?

HEYL TJE

Daer om en gheef ick niet. Wie mij belieght magh vreesen.
 Schond' hij mijn Kindt sijn Neus, soo had' hij recht sijn loon.
 640 Een Wijf ghelijck als ick, sou vechten om een boon.

LEMMEN

Komt hier, daer woont de Vent, de deur en is niet open.

HEYL TJE

Ick souse (is 't u wil) wel onder voet gaen loopen.

LEMMEN

Neen, neen, 't is best gheklopt, en dat met groot geweldt.

SCHOOLMEESTER

Wel, Volck, hoe klopt ghij dus? Wat isser, brengh ghij gheldt?

HEYL TJE

645 Neen, ick brengh geen gheldt, maar stocken op u rebben.

SCHOOLMEESTER

Wat onbescheet is dit? Wat wilt ghij van mij hebben?

HEYL TJE

Dat ghij de leughens al sult haelen door uw hals,
 Die ghij sooght uyt uw'duym, jae, soo vileyn en vals
 Gheseyt hebt, aldat ick heb mijnen Man bedroghen.

SCHOOLMEESTER

Wel, dat is immers waer!

HEYL TJE

Ick segh, het is gheloghen,
 Ghij Vuylaerd' als ghij zijt.

LEMMEN

Verstaet malkaer met reên,
Opdat ick hooren kan, wie Recht heeft van u tweeën.

SCHOOLMEESTER

Dit is 't gheen ick versoeck, laet mij met vrede spreken.

HEYL TJE

655 Ick sal u noch den kop, met dees mijn handen, breken,
Durft ghij noch spreken hier! Daer, wat ick segh is wis!

SCHOOLMEESTER

Jae, g'hebt de Neus ghemaect, ick segght dat soo is.
Ick kan u dadelijck noch al de stucken toonen.

HEYL TJE

Gans velten, houdt mij vast, hoe sal ick hem dat loonen!
Wacht, voghel, wat vertoeft, ick sal u hebben flus.

SCHOOLMEESTER

660 Wel, gheef mij wat ghehoor, hoe redeneert ghij dus?
Ghij weet toch immers wel, hoe 't gaet met dese saecke,
Daer gij vreest dat ick u voor elck beschaemt sal maecken.

HEYL TJE

Ick sal u kloppen, Boef, mijn eer dit niet meer lijt.
Houdt daer, Bordeel-brock, loon voor 't geen ghij hebt gheseyt

SCHOOLMEESTER

665 O Vrouw! wat slagh is dat, ick sal mijn haer oock weeren,
Al sout ghij mij het lijf in hondert stucken scheuren.

LEMMEN

Hout op dat ghij mijn Vrouw niet seer doet, siet wel toe,
Of 'k salder ook op slaen, laet af, segh ick, wel hoe,
Ick val hem mé op 't lijf, al sout mijn neus bekoopen.

HEYL TJE

570 Ick sal hem levende sijne taye huyl afstroopen.
Gij snooden Wijven-beul, sult ghij mij hier soo slaen?

LEMMEN

Sa, Wijf verweert u kloeck, want ick u bij gaen staen.
Daer, daer, houdt dat daer voor. Soo salder ick op touwen.

HEYLTJE

En ick sal d'oogen hem uyt sijnen dick-bol krouwen.

LEMMEN

675 Sa, sa, scheidt moet, mijn Wijf, en valt hem braef aen boort.

SCHOOLMEESTER

Helpt vrienden, staet mij bij! ick worde hier vermoort!

HEYLTJE

Jae, jae, dats niet-met-al, ghij moet dit dierder koopen.

LEMMEN

Daer tijt hij op de vlucht. Kom laet ons hem naelooen.

't Saemen binnen.

Elfde uytkomst

Den Schoolmeester eenigh uyt, en drij Schooljonghens, zittende op d'een sijde des Thiaters.

SCHOOLMEESTER

Hier ben ick eyndelick uyt het ghevaer gheraecht.

680 Siet, wat een boose Vrouw niet twist en onrust braeckt.

Ay mij! is dat het gheldt hetghene mij belooft is?

'k En hoeft geen vraegh te doen, bij-lo, waer dat mijn hoofdt is?

't Is mij daer wel ghetoont, de duycker, is dat slaen?

Is dat den goeden loon van sijn Soons schoole gaen?

685 Hij mogt mij seker wel van goey betalingh spreken,

Dat vuyst-ghelt sal mij noch langh in de rugghe steken.

Van sulcken dranck voorwaer sal niemant worden sat.

Hoe ellementigh heeft mij daer dat Wijf ghehadt!

Sij hebben alle twee daer wel hun leet ghewroken,

690 Daervan hij oorsaek is, die heeft de Neus ghebroken.

Dus, dat het niet betaemt, dat die mij bracht in lij
 Van sulcken rugghe-spijs en ghieft sou wesen vrij.
 Daerom, ghij School-ghebroet, die quamt dit spel te spelen,
 Heb ick ter Feest gheweest, 'k sal van 't Bancket u deelen.

- 695 Hou daer, hou daer! en ghij, lust iemandt daer banquet,
 Die steckt sijn vingher op, soo deel ick hem wat met.
 Want wat mij niet en smaect, ofwel komt te verveelen,
 Daer ben ick aen seer milt hetselve met te deelen.
 Hoe, sprecker niemandt niet? *adieu* dan tot besluyt,
 700 Loopt altemael nae huys, de Schoole die gaet uyt.

EYNDE

**Klucht van meester Coenraedt Bierborst
heer van kannen en pinten**

Aenmerckinge op den handel en wandel der sattericken

Dese Beulen van haer eyghen selven, dewelcke sich voegen ende hun leven aenstellen nae den leerreghel van den natghierighen Dokter Alexander, sijn Liefhebbers van 't ghehemelte ende niet van den Hemel; maer, eylaes, 't is een slechte maeltijdt (seyt wijs Hansje) daer de stock-visch het leste gherecht is, willende hier deur te verstaen gheven het gheselschap dat al vechtende komt te scheidende, daervan onse Drinck-broeders een schandelijcke rol spelen.

O! keelgat! keelgat (magh ick voor waerheydt segghen) hoe veel honderde ducatjens hebt ghij sommighe Kannelichters wel ghekost. Het waer te wenschen dat sodanighe Ghesellen (die al hun gheldt aen natte waeren tellen) somtijdts daervan eens de rekeninghe oversaghen: ick en twijffel niet of dat brassen en drincken soude hun mishaege; evenwel om mijn plicht niet te vergheten, maer alle dinghen nae reden af te meten, vind ick mij ghedwonghen (soo aen Duytschen als Waelen) hun dit volghende, tot leeringhe, te verhaelen, te weten: *Dat de Wijsheydt te deuren uytvlucht, daer de dronckenschap plaetse nemt.*

Doch alsoo die herberghsghesinden in 't wijngaert-waeter en Koeckelberghs-nat al hun vernoegehen vinden ende dat de reden bij die Maets geen plaetse heeft, invoeghen dat elck nae sijn lust en welbehaeghen leeft, soo sullen wij dat Gheselschap der ghekapte Ghesellen, die het Wijngaert-waeter ende het Graen-nat boven al stellen, in 't groot Schip der Narren stellen.

*Sijt ghi □ een Dronckaert ofte Gast
Die slechts maer op u mondt en past
En geen soo lieve dingh en weet
Als hoe men brast en lekker eet,
En op dees wijze of manier*

*Te post loopt nae 't helsche vier,
Ick bid u wat ick bidden magh
Dat ghij een uerken voor den dagh,
Wanneer de dampen van den wijn
Nu uyt u bri^{en} vertrocken zijn:
Dat ghij dan, segh ick, eens wel let
Op 't gheen ons seyt des Heeren Wet,
Te weten: dat de Overdaedt
Meer Menschen als het sweerd' verslaet,
En dat geen Dronckaerds (arm noch rijck)
Oyt sullen sien Godts Hemelrijck.*

Personagiën:

Meester Coenraedt, *oudt Manneken*,
Lijsken, *sijn Vrouwe*,
Margriet, *Ghebuer-vrouwe*,
Duyvels,
Handtuyt.

Een Koopman die 't hem niet verstaet,
Een Biersack die staegh drincken gaet,
Een Gheck die wilt, dat niet kan wesen,
Dat die sijn rijck, is noyt ghelesen.

Meester Coenraedt Bierborst Eerste uytkomst

COENRAEDT

(maeckende den Dronckaerd', alleen uit).

De poort-klock, soo mij dunckt, was red'lijck langh verlaeten,
 Als wij noch op de banck als vastgenaghelt saeten.
 'k Heb noch een snelle biers soo lekker, locht en mals,
 Een langhe poos daernae met eenen vollen hals
 5 Ghegoten door de keel. Waerachtigh dat de wachten,
 Die mé van 'tBroerschap zijn, met geen goey staey en wachten
 Naer 't volck van Kockel-bergh, dat vrolijck langhst de baen

- En lustigh opghetont, te poortewaerts komt aan.
 't Waer jammerlijck om sien, de helft die bleef wel buyten.
 10 Maer soumen voor de poort Processien gaen sluyten?
 Want al ist Kruys en Munt ghebleven bij de Weerd',
 Mij dunckt dat sij genoegh kruys-beenen langst de eerd'.

Sijn maegh worpt op.

Hola! 'theeft gheldt ghekost, 'k en magh 't alsoo niet storten,
 'k Sou beter langst de kaey gaen mijnen wegh verkorten.

Noch eens.

- 15 't Is jongh ghebrouwen bier, het wilt nogh overgaen,
 Het vet wilt boven zijn, het is ghelijck de zaen.

Hij suckelt.

- Den ballast is verschockt, het schip en kan niet zeylen,
 'k Sou beter op dees plaets eens naer den grondt gaen peylen
 En ligghen anckervast. Mijn ziel, 'k en kan niet voort
 20 Of ick moet alleen 't goedt eerst swacken over boort.

Noch eens.

Ba, het is kleeer tempeest, ick sal mij noch verstranden,
 Soo 'k ievers teghen loop soo blijf ick sonder tanden.

Noch eens.

- Maar kan ick dan niet gaen heel recht op mijne le'en?
 'k En weet niet waar 't mij lieght, van boven of bene'en?
 25 Ik krijgh in mijnen kop wel hondert duyselinghen,
 Wel duysent pondt ghewicht soekt hem omleegh te dringhen.
 'k Peys dat ich meten moet hoe veel van dees kassij
 In eene roede light. Hola! O peerdt! Ay mij!

Hij valt.

't Is wonder dat van 't vat geen reepen af en springhen.

Hij proeft op te staen, maer te vergheefs.

- 30 Nu fijntjens op, 't is faut. Noch eens, wat vreemde dingen,
 Dat bier heeft kruymen in, die swellen in de maegh.
 'k Ben anderssints een man die mijnen dranc wel draegh.
 De weerd die had beloofd dat hij wat goeds sou brouwen
 En ievers uytte weegh voor zijn kalanten houwen.
 35 Hij hevet oock ghedaen, het was van 't beste vat,
 Wij hebben 't oock gheweest seer lustigh aen sijn gat.

Hij wordt slaeperigh.

- Ay mij! ick word' soo swaer, 'k en kan niet wacker blijven,
 'k En kan den slapenslust niet uyt mijn oogh verdrijven.
 Wanneer den buyck is vol dan soeckt het hertje rust,
 40 Maer is 't oock niet het best te slaepen als het lust?

Hij valt in slaep.

LIJSKEN

uitkomende met een lanteerne.

- Is 't niet een wonder werck? dat schincken ende drincken?
 Die 'thuys niet een en kan ghesingen noch gheklincken,
 Vint ievers in den tap terstont sijn volle vreught,
 En 't schijnt dat hem het bier alleen het hert verheught.
 45 Maer immers, waer den man, als hij is vol ghesopen,
 Noch ieverins toe goedt: hij komt dan thuys gekropen
 En schijnt ghestropieert en lam in al sijn le'en
 En valt ghelijck een ton ten eersten ginder heen.
 Wat staen ick hier en raes, ick sou mij beter spoeden
 50 Om Coenraedt mijnen Man van ongheluck te hoeden.
 'k En weet niet waer hij blijft? Het is heel doncker nacht.
 Hij mocht wel zijn in 't slijck ghesoncken door de vracht.
 Dit is den rechten wegh alwaer hij plagh te komen,
 't En zij hij is ghegaen al boven langst de boomen.
 55 Wat light daer in de goot? Ghebueren, staet mij bij!
 't Is Coenraedt of 'k en leef, hij ronckt ghelijck een prij.
 Margriet, komt doch eens voor.

Sij klopt aen een deure, en Margriet komt uyt.

- G'en saeght van al u leven
 Soo droncken Vercken niet, Godt wilt het hem vergheven,
 Den Benghel als hij is! Hij jaeght door sijne keel
 60 Al dat ick winnen kan, 't zij luttel of 't zij veel.

MARGRIET

Maer Lijsken, wat verdriet? wel is hij soo gheneghen
 Tot dien vervloecten dranck?

LIJSKEN

Daer is geen helpen teghen,
 't Zij dat ick kijf of niet, of blij ben of in pijn,
 In sijn Collegiken moet Meester Coenraedt zijn.

MARGRIET

- 65 Laet ons een proeve doen, ick heb een achterkamer,
Een vuyl en doncker kot, geen plaets en is bequamer
Om wat ghenoeghelijckx met hem te rechten uyt.
Men heeft somwijl een sieckt' ghenesen met een kluyt.

LIJSKEN

Wel, wat is uwen sin?

MARGRIET

- 'k En sal 't u noch niet segghen.
70 Nemt ghij de voeten vast, wij sullen hem eerst legghen
Hier binnen, soo 't behoort, met ketens overlae'n.
Laet dan in dat postuer sijn ooghen opengaen.
Komt aen, de voorder rol, die sullen wij dan spelen.

Sij binden Coenraedt met ketenen vast ende Margriet en Lijsken binnen.

Tweede uytkomst**COENRAEDT,**

al droomende

- A vous, Joos Swaddergat, Godt zeghen u, laet volghen,
75 Ick had bijkans de snel met eenen doorgheswolghen.
Krick, Meester Coenraedt. Krack! A vous! Top o Compeer!
Drinckt uyt allegrement, en seyndt het noch eens weer.
Het schijnt dat ghij het al in uwen krop wilt gieten.
'k En drinck maer voor het mijn, 't en moet u niet verdrieten.
80 Ghij drinckt wel voor ons drij. Wel, die het meeste drinckt
Betaelt het minst. Noch eens voor Meester Coenraedt, schinckt.

Hij wordt wacker.

- Hoe seer doen mij de le'en! wel ben ick noch in 't droomen?
Och Meester Coenraedt! och! waer zijt ghij toe ghekomen?
Wat, heeft mij de Patrouil ghestelt in 't nestel-gat?
85 Of sit ick in de Vrundt? wat ketenen zijn dat?
O Heer! ick sou van vrees wel hondertmael beswelten.
Het bier van Koeckelbergh begint mij nu 't ontsmelten.

Maer ick ben niet doodt? of Godt wilt doode li'en,
En heeft men met brouquil, sijn leven noyt ghesien.

Lijsken ende Margriet uyt in Duyvelskleederen, met fuseyen achter aen den sterdt.

90 O Heer! wat dingh is dat? ghewis ick ben ghestorven.
Och, Vrouw en kinderkens ghij zijt nu al bedorven,
Den broot-winner is doodt, ick sien het helsch ghespuys,
Dat hier ghedurig woelt met schroomelijck ghedruys.
Maer sou men in de Hel ook nae de mode vraghen?

95 'k En sien hier anders niet als vrouwenkleeren draghen.
Of wordt den mensch gheplaeght in 't leven en hier naer
Met een de selfde straf?

LIJSKEN

Wie wordt' ick hier ghewaer?

COENRAEDT

O Heer! 't is Lijskens spraeck, 't is om mij te tenteeren,
Ghelijck sij plagh te doen. Wel wat is u begeeren?

100 Wat heb ick u misdaen? k  seght eens, lieve vriendt,
Seght eens, hoe is 't dat sich hier Meester Coenraedt vindt?

LIJSKEN

Hoe, booswicht, weet ghij 't niet? 't is maer een uer gheleden,
Dat u een Fransche koets den hals heeft afghereden,
Daer ghij in eene goot, heel droncken, zat en vol

105 Waert in den slaep gheraeckt. Dit is een duyster hol
Dat u Collegiken van over langhe jaren
In d'Hel is toebereydt. Soo moet dat volcksken varen,
Dat altijd schinckt en drinckt.

COENRAEDT

Och! ben ick in de Hel?

MARGRIET

't Is wonder dat ghij noch gheyndicht hebt soo wel,
110 Want hier en sal den dranck u nimmer meer gebreken,
Men sal een aemvat gaen tot uwen dienst ontsteken,
Daer niet als gloyend peck en solfer uyt en vloeyt.
Sa, brengt gereetschap aen, dat hem een ieder spoeyt.

COENRAEDT

- Heer Duyvel, uwen naem, soo'k denck, en is niet minder,
 115 Ké spaert mijn arme ziel, 'k en dé u noyt gheen hinder.
 'k Sey wel 'Godt zegen u' als 't mijn Compeer mij bracht,
 Maer ick en had van Godt ten minsten geen ghedacht.

MARGRIET

- Daerom sult ghij altydt sonder Godts zeghen drincken,
 U lijf wordt hier een goot, die nimmermeer sal krincken,
 120 Daer het ghesolfert bier dat m'in de helle brouwt
 Altydt deurloopen sal. Soo worden hier ghekrouwt
 Die ginder met den beck altydt in 't nat ghekropen
 Hun Vrouw en kinders bloedt selfs hebben opghesopen.

LIJSKEN

- Sa, dat men 't vier ontsteckt, ghij moet hier sweeten uyt,
 125 Tot eene druppel toe, al dat ghij in u huyt
 Van alderhanden bier soo gulsigh hebt ghesoghen.

COENRAEDT

- Ick heb 't soo menighmael van her weer uytgespogen
 Als ick verladen was, van reuck en smaeck berooft,
 Met walgingh in de maegh, met groote pijn in 't hoeft
 130 Was ick wel duysent mael. Ick heb ghenoegh gheleden
 Als ick van Lijsken wierdt als eenen hondt bestreden.
 Is 't daer mé niet voldaan?

LIJSKEN

Neen, neen, sij had' ghelijck,
 Het is de beste Vrouw van Sinte Geurickcx Wijck.

COENRAEDT

- *Hoe moet de quaetste sijn, is Lijsken d'alder-beste?
 135 *'t Is een half Duyvelin van d'eerste tot de leste,
 *Sij sey mijn sonden op als 't haer soo quam te pas.
 *'t Is oock ghenoegh te sièn, dat sij is van hun ras,
 *Sij staet hier wel te boeck.

MARGRIET

- Ghij zijt een beest, een vercken,
 Al dat u Vrouw verdient met nacht en dagh te wercken
 140 Dat hebt ghij opghebrast.

DUYVEL

van boven.

Wacht u, van daer ben'en,
Wacht, segh ick, dat het hout niet en valt op u le'en.

COENRAEDT.

Och, leght geen vier meer aen! om mij noch te doen sweeten,
Want ick ben op dees uer gheheel in 't sweet gheseten,
Dat onder, soo mij dunckt, uyt mijn broucquille leeckt.

LIJSKEN

145 Wat hout is 't dat men daer in de fornijsen steeckt?

DUYVEL

'k Heb 't uyt de mijt gehaelt van de Koeckel-bergisten,
Bier-peuters, die hun goedt alleen met bier verquisten.

COENRAEDT

Den eenen dronckaerdt dan wordt dien in dit landt
Met eenen anders ziel soo deirelijck ghebrandt?

LIJSKEN

150 Swijght en verdraeght, u ziel die sal men oock verstoken
Om ander sattericks nae onsen lust te koken
Als sij ons voor een buys sal hebben langh ghedient.

COENRAEDT

'k En waer mijn leven noyt tot drincken meer ghesint,
Waer ick maer eens verlost.

LIJSKEN

155 Dat kan geensints ghebeuren.
Noyt raeckt hier iemandt uyt. Ghij moet hier eeuwich treuren.

Van binnen gherucht.

MARGRIET

Wat volck is aen de poort?

DUYVEL

't Is weder eenen trop
Van dronckaerts, die met 't bier noch komen in den kop.

MARGRIET

Meer dronckaerts? zijn sij sterck?

DUYVEL

Daer isser wel drij hondert.

MARGRIET

160 Den hoop is veel te kleyn, ick bender af verwondert,
Dat soo een handtsvol volckx wilt inghelaten zijn.

COENRAEDT

*Maer souder onder hun geen volck zijn van de mijn?

LIJSKEN

Laets' aen de poorte staen, tot dat se sijn ghewassen
Noch eens soo sterck of meer. Op die canaill' te passen
En waer hier noyt ghedaen.

MARGRIET

165 Men laetse hier niet in,
Dan als den trop is groot ses hondert en niet min.

COENRAEDT

Och Heer! de heele seud' gaet die dan soo verloren?
Sij droncken sonder ergh nochtans.

LIJSKEN

170 Die hun versmooren,
Soo ghij deedt, in den dranck, die komen al tot hier,
Het is het meeste hout en 't beste dat ons vier
Ghedurigh branden doet.

DUYVEL

Joos Swaddergat is komen
En Coenraetes Compeer, die heb ick oock vernomen.

COENRAEDT

Ick krijgh gheselschap dan?

MARGRIET

Jae, maer ghij sult veel meer
 Als sij ghepijnicht zijn, want ghij hebt hun den keer
 Van Koeckelbergh gheleert, en zijt het hoofd ghebleven.
 175 Van het Collegiken.

COENRAEDT

Ké, wilt het mij vergheven,
 Compeer die was het hoofd, 'k en was ick maer den buyck,
 Daer 't meeste bier in liep, maer hij had' voor ghebruyck
 In sangh en klappernij de meesten tijdt te slijten.

MARGRIET

Swijght of ick sal een slot doen aan u backhuys smijten.

DUYVEL

180 't Ghetal dat wast seer aen: de vloot van Etterbeck,
 Van Eylsen, Anderlecht, Pits-af, ende Scharebeeck
 En veel calanten oock van ander binne-tappen.
 Die sien ick nae den hoop al 't samen komen stappen.

LIJSKEN

Wilt moghelijck dat volck ons t' seffens met ghewelt
 185 De helle winnen af, daer wij in zijn ghestelt
 Om 't menschelijck gheslacht in d'eeuwigheydt te plaghen?

DUYVEL

't Is wonderlijck om sien hoe dapper datse vraghen,
 Of geenen Leuvenaer of ander lecker bier
 Daer ievers is te koop. Wel, hoe dan sal men hier
 190 Oock sonder pot in d'handt soo langh en leegh staen gapen?
 Soo schreeuw den meesten hoop. De ander willen slapen,
 Vermidts sij met den drank sterck overladen zijn.
 Veel roepen: Ay, mijn keel, wat drooghte! wat een pijn!
 Och, daer is in mijn stroot een exteroogh ghewassen,
 195 Die steckt ghelijck de droes, ick moeder wel op passen
 En weycken s'in den dranck of ick en heb geen rust.

COENRAEDT

Och, vrienden, waerdij hier, g'en had' geen drinkens lust.

DUYVEL

Maer immers al den hoop en wilt niet langer wachten,
Sij willen in zijn.

MARGRIET

- Wat? dat sij daer eerst versmachten
- 200 Van dorst. Wat meynen sij, dat maer voor hun alleen
De hell' en is ghemaect? Dees plaets die is ghemeen
Voor ieder die hier komt, wij moeten 't al ontfanghen
En niemandt laeten uyt. Den eenen moet hier hanghen
En drooghen in den roock van brandende toeback,
- 205 Veel wordender ghevilt, en 't samen in den back
In adop' opgheleydt, veel worden met ons tanden
Al levende verscheurt om in ons maegh te branden
Ghelijck in een forneys, dan wordens' oock ghelost
En komen voor den dagh als bruyne verckenskost.
- 210 'k En hadde noyt ghedaen, dat ick u sou vertellen
De pijnen alderley die m' hier lijft in der hellen,
Maer gij sulds' altamael d'een voor en d'ander naer
Beproeven met goey staey.

LIJSKEN

- Te meer, want het is waer
Dat ghij u Lijsken hebt wel duysent mael bedroghen,
- 215 En als sij 't u verweet, dan hebder om gheloghen,
Ghij binghel, als ghij zijt, jae, doen sij voor u las
En in de kerck vast badt, heeft ghij berooft haer kas!
Spreckt, is het niet alsoo?

COENRAEDT

- 'k En salder niet om lieghen,
Heer Duyvel, want ick merck, men kan u niet bedrieghen,
- 220 Ick nam maer een pistool, hetgheen ick heb versmeert
Met Joffrouw Smodder-muyt.

LIJSKEN

- *Siet waer dat hij verkeert
*En onzen penninck blijft die wij soo nauw bespaeren.

MARGRIET

*Dat mijnen Man hier saet, ick ded'hem oock verklaeren
 *Al sijne felterij. Maer Lijsken, 't is ghenoegh,
 't Waer beter dat men hem, van hier, op straet weer droeg.
 'k Heb wat ghereedt ghemaect daer hij wel af sal slaepen,
 Had hij 't maer rechts in 't lijf. Conraedt begint te gaepen.
 Het is nu drinkens tijdt.

LIJSKEN

Sa! sa! ghij moeder aen.
 Brengt ons gesolfert bier. Hij wordt geheel bestaen.
 230 Sa, gaept, of met een tangh soo breken wij u tanden.

COENRAEDT

Ké, laet mij blaesen doch, ick sou mijn tongh verbranden.

MARGRIET

U tongh, dats' niet een sier, gheheel u inghewandt
 Dat moet al levende tot polver sijn verbrandt.

LIJSKEN

Drinckt, segh ick.

COENRAEDT

Welaen, wie soo ick het moghen bringhen?
 235 Sout u ghelieven eens?

LIJSKEN

Drinckt, of men sal u dwinghen.

COENRAEDT

En belget u doch niet, al heb't ick u ghebrocht,
 Want als ick eertijts op de banck te sitten plocht,
 'k Had gheerne dat men mij een teugh quam toe te bringhen.
 'k Peys dat ghij oock soo zijt.

Hij drinckt.

*Maer dat sijn wonder dinghen.
 240 't Is re'elijck noch, alleen het smaect sterck naer het kruyt.

LIJSKEN

Sa, drinckt.

MARGRIET

Drinckt voorts, noch eens, sa, drinckt het suyver uyt,
Dat nu den huys-raedt brandt.

Alle binnen, behalven Coenraedt.

COENRAEDT

Hij is te seer doordroncken
Van 't bier van Koeckel-bergh dat daer is doorghesoncken.
'k En sal soo haest het vier niet nemen als ghij meynt.
245 Och, Meester Coenraedt, och, hoe wordt ghij nu gepijnt?
Wel hoe? ick ben alleen ghebleven: pestenaken!
Wat oubollighen dranck, hoe wonderlijcke smaken!
Die bieren van de hell', sij gaen oock in de kop.
Och, waer ick toch in slaep soo hiel mijn pijn wat op.
250 Mij dunckt, het sal wel zijn, mijn hert beghint te rusten.
Licht-gaetjens, valt al toe, mij steken nu geen kusten.
G'en sult u doodt niet sien, soo ghij in slaep gheraeck.

Hij valt in slaep. Lijsken en Margriet uyt, herkleedt zijnde.

Derde uytkomst**MARGRIET**

Sa, Lijsken, wacker aen. neem op, eer hij ontwaeckt.

LIJSKEN

Hier lagh hij in dees goot, laet hem daer noch wat blijven.
255 Wij sullen hem daernae den slaep sien uit te drijven.

Lijsken en Margriet binnen, laetende Coenraedt ligghen in de goot, en Handt-uyt komt al singende.

HANDUYT

*Meyskens met u witte billen,
sout gij Hanneken-uyt niet willen?*

HANDUYT

Wel, wie ligt hier en slaept? 't is Coenraedt of 'k en leef.
Op, Coenraedt, wat een beest!

COENRAEDT,

in den droom.

Heer Duyvel, och! ick beef
Als ick u maer en hoor, ké, laet mij doch wat rusten
Een lutsken, dan niet meer.

HANDUYT

Wat magh het verken lusten?
260 Op, segh ick, gaen wij t' huys.

COENRAEDT

Ké, laet mij voor een goot'
Noch dienen, eer ghij mij in de fornaisen stoot.

HANDUYT

Hij droomt, de beest.

Lijsken en Margriet uyt.

LIJSKEN

't Is tijdt, laet hem ons gaen haelen.

HANDUYT

*Sijn wijf komt ginder aen, hij moght het wel betaelen.
Maer Lijsken, uwen man die leyt hier heel versmoort.

MARGRIET

265 't Is tijdt dat hij ontwaeckt. Hoort, Meester Coenraedt, hoort.

Sij roept hem dees woorden in sijn oor, ende hij ontwaeckt met verwonderinghe.

LIJSKEN

Hoe staet ghij soo en siet?

COENRAEDT

Seght eens ter goeder trouwen,
Ben ick noch in de hell'? zijt ghij oprechte Vrouwen?
Of Duyvels om mijn ziel te quellen?

LIJSKEN

Heeft den dranck
 U lompe hersenen ghenaghelt aen de banck?
 270 Staet op en maectt ghedaen.

COENRAEDT

Soo magh ick 't dan gheloooven
 Dat ghij mijn Lijsken zijt, van onder en van boven,
 En ghij Margriet. Handuyt, is dat u eyghen huyt?

HANDUYT

Neen, 't is een vosse-vel.

COENRAEDT

't Gelijckt u op een duyt.
 Och vriendekens, o Heer! wat schroomelijcke droomen
 275 Zijn mij in korten tijdt bescheelijck overkomen.
 Och, gheeft mij eenen stoel, dat ick een lutsken sit.
 Mij dunckt dat ick noch steck' op des' uur aen de spit.
 Het braey-vet door de vrees ontslipt mij langs de hielen
 Als ick maer eens en peys hoe dat mij overvielen
 280 Die duyvels altermael.

MARGRIET

Wat hebt ghij doch gemaectt?

COENRAEDT

Ick was, 'k en weet nie hoe bij hun in d'hel gheraectt,
 Daer alderley ghespuys rondtsom mijn ooren swierden,
 Daer wel een milioen van dronckaerts 't samen wierden
 Voor eeuwelijck verdomt. Daer quamen mij bestrijen
 285 De duyvels, hunnen vest dat waeren locht-fuseyen.
 Hun ooghen enckel vlam, soodat ick seker sagh
 Dat al hun inghewant, is 't dat soo heeten magh,
 Maer vier en solpher was. Sij wisten alle dinghen
 En wouden g'lijck een wis mij tot de pijnen dvinghen,
 290 Die soo besonder zijn, soo groot, zoo veelderley,
 Dat ickse op twee jaer, en daer noch maenden bij,
 Alleen niet voor de helft en sou ghesegghen konnen.
 Maer hoe dat sij de straf en al de pijnen jonnen

295 Aen 't dronkenlien gheslacht, en hoe in 't helsche dal
 Sij voelen spijt op spijt, en 't hoogste leet van al,
 Dat en sal ick noch nu, noch oock hier naemaels swijghen,
 Oft iemandt door 't verhael ghenesingh koste krijghen,
 Ghelijck ick heb ghedaen. Och, lieve vriendt Hand-uyt,
 Veel liever als goedt bier en drinckt maer enckel kuyt.

HANDUYT

300 Mij dunckt dat het goet bierwordt slecht genoegh ghebrouwen.

COENRAEDT

Drinckt immers dan met maet, of 't sal u naemals rouwen.

HANDUYT

Een stoop is oock een maet.

COENRAEDT

Voor mij daer is mijn handt,
 Och, Lijsken, twijfelt niet, ick vrees soo voor den brand,
 Dat ick van nu voortaan gheduerigh sal sobrereren,
 305 En noyt meer in den dranck mijn gheldecken verteiren.
 't Is waer, 't en is maer droom, maer leugens ende schijn,
 Maer souder, lieve Maets, oock niet een voorbod' zijn?

HANDUYT

Ké, Coenraedt, Droom is Droom, wat wilt' u onderwinden,
 Maer droomt en kact in 't bed dat suldijs namaels vinden.
 310 A dieu, ick gaen weer aen.

COENRAEDT

Aen mij ghebeurt niet min,
 Ick vind 't in mijn Brocquil, en sitter midden in.

Handuyt binnen.

LIJSKEN

*'t Is waer hij heeft beloofd voorden wel te sobrereren,
 *Maer 'k vrees hij met mijn gheldek noch sal sijn bors' stofferen.
 Dat maeckt mij soo vergramt, dat ick hem zijnen baert
 315 Wel soude rucken uyt. Sa, sa, hem niet ghespaert.

Margriet, komt mij te hulp, laet ons sijn huydt soo touwen,
Dat hij het langhen tijdt ghevoelt en magh onthouwen.

COENRAEDT

Ghenaede, Vrouwken Lief, ick sal het weder doen.

LIJSKEN

Ghenaede gheldt hier niet, ons slaen sal u voldoen.

Al vechtende binnen.

EYNDE

Aanteekeningen

De betreurde Leidsche hoogleeraar, Prof. Kalff, verklaarde in zijn grootsch werk over 'De Geschiedenis van de Nederlandsche Letterkunde' dat voor de geschiedenis van de Zuid-Nederlandsche letterkunde in de 17^e eeuw '*nog veel te doen valt*'. Deze stille wenk is niet onopgemerkt gebleven aan Vlaamschen kant. Meer dan vroeger het geval was promoveeren thans jonge Neerlandisten uit onze universitaire Germanisten-afdeelingen op 17^e-eeuwsche onderwerpen, bibliophilen besteden hun beste typographische zorgen aan de heruitgave van keurwerkjes of rarioria uit dien tijd en zelfs beroepsuitgevers nemen zich voor bloemlezingen uit 17^e-eeuwsch dicht en proza op de boekenmarkt te brengen.

De belangstelling in onze Vlaamsche 17^e-eeuwsche auteurs is alom groeiende.

Teekenen des tijds! Verheugende in allen geval, want de oogst belooft tal van uitnemende en zeldzame verrassingen aan litteraire fijnproevers.

Evenwel is het een uitgemaakte zaak dat wij, Vlamingen, op letterkundig gebied, naast figuren als Vondel, Hooft, Bredero, Huyghens niemand te plaatsens, noch te ontdekken hebben, die hen maar in de verste verte naar de kroon zou steken.

In die lijn wint Amsterdam het alvast op Antwerpen, dat trouwens aan Rubens, Van Dyck, Jordaens picturale eerste-rangfiguren té over heeft.

Het is althans zeker dat de bewustheid van de verpletterende superioriteit der Hollandsche dichters van de Gouden Eeuw stremmende heeft gewerkt op de studie van de gelijktijdige Vlaamsche schrijvers.

In de meeste handboeken van het letterkundig onderwijs was er tot heden toe dan ook alleen maar spraak van een zwervenden gemoedelijken Pater, Adriaan Poirters, die in gespierd proza '*Het masker van de Wereld*' aftrok en er bij wijze van afwisseling eenige pittige, Catsiaansche verzen bijschreef, en van een Antwerpschen Schoolmeester, Willem Ogier, die de '*Hooftsonden*' in trouwens vrij realistisch-platte rijmen, maar lillend van onvervalscht Antwerpsch volksleven, op het tooneel bracht. *Rari nantes in gurgito vasto!*

Het scheen wel of buiten de werken van die twee eenzame penne-vogels, er al bitter weinig te grasduinen viel in de gebrandschatte oasen van onze Vlaamsche 17^e-eeuwsche litteratuur.

Dit is bij nader onderzoek onjuist gebleken op allerlei gebied, in 't bijzonder voor de lyriek en de dramatiek, maar het oogenblik van de overschouwing in een 'Geschiedenis van de Vlaamsche letterkunde in de XVIIe eeuw' is nog niet aangebroken.

Deze uitgave van Drie Brusselsche Kluchten uit de XVIIe eeuw weze dan slechts een bijdrage tot de 17^e-eeuwsche tooneelbedrijvigheid te Brussel.

Wij kennen ons volksleven in het verleden, laat staan te Brussel, niet genoeg. De kluchtspelen doen ons een onbevangen blik slaan in dat volksleven, dat ruw was in handeling, woord en beeld, maar echt en gezond.

Wij kunnen het dan ook Van Moerkerken niet verbeteren, wanneer hij schrijft:

'Zal de letterkunde van een volk ons onder meer bekend maken met de zeden van dat volk in de onderscheiden tijdperken zijner geschie-

denis, dan mogen de kluchtspelen, die de volkszedes van de 17^e eeuw ons zoo drastisch voor oogen stellen, niet worden verwaarloosd.’

De lezer van de kluchten van den 17^e-eeuwschen Brusselaar Joan de Grieck oordeele!

I.

De drie Brusselsche kluchten van Joan de Grieck zijn getrokken uit ‘*Het Brussels Klucht-tooneel*, bestaende in verscheyde eerlijcke Blij-spelen, vermaeckelijcke Historien, Natuers verborgentheden, ende meer andere Dinghen, weerdigh om lesen [vignet: bloemen en palmen-motief] Tot Amsterdam, 1700, ende oock te koop tot Brussel, bij Joan de Grieck, boeck-verkooper op de Graenmerckt naest het Mouthuys’.

Een Inhoudstafel ontbreekt maar in de ‘Opdraght aen alle Nederlandtsche Liefhebbers der Rijmkonste’, die op het titelblad volgt geeft de uitgever de volgorde der deeltjes aan.

De ‘Opdraght’ is op-zich-zelf belangrijk genoeg, vooral wegens de strekking der kluchten, om hier gedeeltelijk te worden afgedrukt.

‘Het heeft ons goedt gedacht, Eersame Vrienden, siende onse eeuw soe verre afgheweken van Tucht en goede Zeden, dat men sich niet en schaeme te lesen, jae oentlijck te vertoonen, op d'een of d'andere Schouwplaetsen, oneerlijcke Comedien, tot uytroeyinghe van dit zielvenijn, de Penne in de handt te nemen, ende door den Druck ghemeyn te maecken sommige andere Blijspelen, die integhendeel alle waere Liefhebbers des selfs Konste, niet alleen sullen vermaecken, maar oock te recht bewijsen; dat al wat loopt buyten de paelen van eerlijck jock niet anders in den mensch veroorsaect als droefheydt en naeberouw.

Evenwel, hoe menigh mael ons dit door verscheyde Exempelen klaerlijck vertoont is ende niettegenstaende soodanighe kluchten van de H. Kerck verdoemt zijn, soo vindt men, onder andere, eenighe Nachtschimmen, die dit eerlijck Rijm-tooneel met hun vergifte Pen komen te bekladden, ende als Vijanden der goede Zeden daer teghen opreysen, dus dat Poeterij nu gheworden is Potterij. O beklaghelijcke saecke! dat die schoone Maeght, die altijd de ooghen opwaerts ten Hemel gheslaghen heeft, nu misbruyckt wordt tot een Roffiane van de teere Jeught, dat sij, die volghens het seggen van Plato, niet anders is als een uytduckinghe van Goddelijcke dinghen, hedendaeghs op de bierbancken dient tot een trompet van onkuysheydt.’

De Grieck kondigt dan de verschillende deelen van zijn verzameling aan met eenig toepasselijk commentaar:

1. De ghedempte Hooghmoedt ofte Hoovaerdighe bedroghe Maeght,
2. De ghedwonghe Griet,
3. Den Uytghetapten Koopman ofte Misluckten Dragonder,
4. Het kluchtspel van Meester Coenraedt Bierborst,
5. Den dolenden Pelgrim,
6. Het tooneel der leerlijcke ende vermaeckelijcke Historien.

Het kluchtspel van Lemmen met sijn neus, dat ook in het ‘Brussels Klucht-tooneel’ werd opgenomen, wordt in de opdracht niet eens vermeld. Het komt na 2.

De samenstelling van het 'Brussels Klucht-tooneel' is trouwens vrij zonderling. Het lijkt wel of elk deeltje een geheel vormt, zoodat het desnoods afzonderlijk kon worden ingebonden en verkocht. Hierop schijnen de verschillende titelbladen te doelen, alsook de vermelding op het titelblad

van ‘De ghedempte Hooghmoedt’: *ghedruckt ten koste van den Auteur, in 't gulden Jaer 1700* en de telkens herhaalde vermelding op de verschillende titelbladen der deeltjes: *te koop tot Brussel bij J. de Grieck op de Graen-merct*. Ook hebben wij opgemerkt dat de volgorde niet steeds dezelfde was in alle exemplaren, die wij konden raadplegen.

***

Typisch is het ‘*Voorspel*’ dienende tot ‘Intrede ofte Gordijn-openinghe van ‘De ghedempte Hooghmoedt’.

Daarin hebben we den Rederijker-kluchtspelschrijver de Grieck al dadelijk op z'n best. Het gaat ‘over het bekomen van den langhghewenschten Peys [den Vrede van Rijswijk] gesloten in den Jaere 1697’.

Dries en Klaes, twee boeren, komen op het tooneel.

Dries

‘Wel Klaes, hoe dus bedroeft? Wat is u wedervaren?’

Klaes

Een Exter op een boom. Sijn dat niet vremde maeren?’

Dries

Een Exter op een boom? Dat is naturelijck.

Klaes

Naturelijcker is 't, dat ick en mijns ghelijck
Wensch ende tracht nae Peys. De vrede, lieve macker,
Maect soo een Man als ick blijgeestigh ende wacker,
Maar d'oorlogh is mijn doodt.

Dries

Wel hoe? Gij suft, Klaes Oom.
Mars is gheheel capot. Wat light ghij in een droom?
Soo ghij mij niet gelooft, siet, daar komt Mancke Jooren,
Ghij kondt van hem nu oock die blijde tijdingh hooren.

Klaes

Vriend Jooren, toeft! Wat nieuws?’

Jooren

Peys, seyde Stans Valt-aen,
En quam soo daer terstont twee vechters braef te slaen.

Klaes

Die tijdingh mij verquickt: 't Is Peys dan, goede vrienden,
Langh leve onsen Vorst en alle Spaens-ghesienden.’

Het laatste zal wel menig modern lezer met verbazing slaan. Waar was der vaderen fierheid? En werd het ‘Brussels Klucht-tooneel’ blijkens het titelblad niet te Amsterdam gedrukt?

Maar daar verschijnt Hans Tamboer, die al trommelende uitkomt, vergezeld van Pettje Smalbier den Meyer ‘hebbende een beschreven papier in de handt tot publicéring van de Peys’.

Petje Smalbier den Meyer

‘Hoorde, goede lieden, hoorde. Men laet eenieder weten
 Soo vrouwen als wel mans, soo hoogh als leegh geseten,
 Dat den ghewenschten Peys, bij ons soo langh verwacht,
 Is eyndelick met eedt bevestight en volbraght.

Jooren

‘Sa, Mannen, al ghelijck, springt op en loopt als haesen,
 Stelt velen, haelt den bas, wilt op den horen blaesen:
 ‘t Is Peys, her op, ‘t is Peys, riep Aertjen Hannegat
 En krayden als een haen en mauden als een kat.
 Laat ons te samen hier een dans in ‘t ronde maeken,
 Ick singh u voor een lied, dat daarop wel sal smaecken.’

Jooren singt

Lijn Lollepot en Griet de Hekeles komen, horende desen sangh, bij dit gheselschap ghelopen.

Lijn Lollepot

‘Wel, vrienden, hoe dus blij? Wat maeren sijnder komen?
 Deelt ons dezelve mé. Wat hebt ghij nieuws vernomen?’

Jooren

Vriendinnen, het is Peys. Dit maeck ick waer en kondt,
 Mits ick het heb verstaen self uyt des Meyers mond.
 Welaen dan, wie mint sangh, die opent sijne ooren!

Griet

Gaet voort, mijn lieve Broer, ghij sult ons niet verstooren.
 Ghebueren moghen saem somtijts wel vrolijk sijn.
 Den Peys veroorsaect vreught, de oorlogh vrees en pijn.

Sij maecken een dans in ‘t ronde ende Jooren singht dit naervolghende liedt:

1.

‘t Is nu den rechten tijdt
 Om te pleghen vrolijkheydt.
 Elck dan sich tot vreught bereydt.
 Laet ons velen,
 Fluyten, spelen,
 Springhen, dansen, handt aen handt,
 Want ‘t is nu Vrede in ons landt.

2.

Welaen dan, goede Vriendt,
 Weest nu vrolijk, welghesindt,
 Slaet wat droef is in de windt.
 Laet ons kallen,
 Jocken, mallen,
 Dichten, rijmen, nae ons wijs,
 Nu dat ghesloten is den Peys.

Men opent de achtergordijnen van den theater, ende daer verthoont sich een jongh Vrouwemensch, met een Olijfkrans om 't hoofd, houdende in haere rechte hand een Palmtack en in haer slincke een Schoof Kooren. Welke Vrouwe, ghekleedt sijnde met een lijfverve kleedt, beteekent de Vrede, of ghelijck sommighe die noemen Pax.

Pax, komende uyt haeren Zetelstoel, sprekt tot alle Aenschouwers:

O Mensch, wie dat ghij zijt, wilt Godt den Heere loven,
 Die ons den soeten Peys ten eijnde sondt van boven.
 Het Landt geheel verwoest door Mars, die alles velt,
 Schijnt nu als van de doot verweckt en weer herstelt.
 Den Hemel heeft aenhoordt ons kermen en ghebeden.
 Omhelst dan, wie ghij sijt, de eendracht, rust en vreden.
 Heft op een geestigh liedt, steckt vreugdevieren aen,
 Doch alles tot Godes eer, soo sal het wel vergaen.
 Laet ons oodtmoedigh zijn, en d'hooverdij verachten,
 En soo van deze deught na meerder deughden trachten.
 Want siet, die trotsche beest, van Godt en mensch gehaet,
 Is, so Schrifuer ghetuyght, 't begin van alle quaedt.
 Want, 'k segh u tot besluyt, noyt vond' men meerder geck,
 Dan die vernoeghen heeft in Lucifers ghebreck.'

(cf. 'Voor-reden' uitgesproken door 'Miltheidt' en 'Giericheydt' vóór den 'Warenar' (1617) van Hooft)

***

Het droef-eyndend blijspel: *'De ghedempte Hooghmoedt ofte hoovaerdighe Bedroghe Maeght'* (1697) is ongetwijfeld het jongste deel van de Grieck's bundel. Evenals het zinnespel: 'Den dolenden Pelgrim' is het een late, zedepreekende lettervrucht van Joan de Grieck's ouderdom. Beide werden in het 'Brussels Kluchttooneel' mede opgenomen, al behooren ze niet tot de klucht.

'De ghedempte Hooghmoedt' wil een karaktercomédie zijn, de voorloopster, ten minste wat den inhoud betreft, van 'Het wederzijdsch huwelijksbedrog' van Langendijk, maar de karakterontleding gaat blijkbaar de krachten van den kluchtspelschrijver te boven. Zonder logische of zedelijke noodzaak laat hij zijn hoofdpersonage op het tooneel den laatsten adem uitblazen om haar toe te laten in haar stervensuur een zedepreek te houden, waarschijnlijk tot leering van 'alle pronckende palleer-poppen, die meer beherten het cieraedt des Lichaems als het Cieraedt der ziele'.

Auroor, een 'eerghierighe ende opgeblaese maeght' slaat alle huwelijksaanzoeken van geringe vrijers van de hand. Ook Jonker Smeerborst moet het ontgelden. Tevergeefs spant zijn picareske knecht Van Leer, die natuurlijk het hof maakt aan 'de dienst-maert van Auroor', Belinde, zich in, het mag Smeerborst niet gelukken zich in de gunst van Auroor te verheugen, al evenmin als zijn gebuur en vriend Klaes Compeer. Tot Monsieur Bras-Penningh, van beroep 'gaudief', verschijnt. Deze weet zich als prins voor te doen, belooft grootmoedig

het huwelijk aan Auroor, maar steelt ondertusschen hare kostbaarheden. Eindelijk vindt hij het voorzichtig te vertrekken met de Noorderzon.

‘Zich besich vindende met paleren’ bestrooit Auroor zich met ‘regael’ in plaats van ‘rieckende poeder’. In haar vertwijfeling vraagt zij aan Belinde naar haar ‘zilveren Cordial-kop’ maar verneemt thans dat hij gestolen werd door haar vrijer. Door dat vreeselijk nieuws wordt ze ‘kleyngoedigh’ en komt eindelijk ‘van hertsweer’ te sterven.

Als 17^e-eeuwsche proeve van Vlaamsch blijspel, sterk geknipt naar Fransch model, interessant, maar als behandeling toch nog zeer onbeholpen. Van zijn broeder Claudius bezitten we een meer geslaagde bewerking van een blijspel naar Scarron: ‘Liefde sonder zien verweckt’ (1653).

***

‘*De ghedwonghe Griet*’ behandelt een klucht-motief, dat door Shakespeare onsterfelijk werd gemaakt in ‘The taming of a Shrew’. De klucht van Joan de Grieck heeft overigens niets met Shakespeare's ‘getemde Feeks’ te maken’.

J.A. Worp heeft in ‘De Nederlandsche Spectator’ van 1880 op de eerste Nederlandsche vertaling van een drama van Shakespeare opmerkzaam gemaakt. Het is ‘de getemde Feeks’ verschenen onder den titel van ‘De dolle Bruiloft’ blij-eyndend spel, gerijmt door A. Sybant, t'Amsterdam, gedrukt bij Tymon Houthaeck, voor Dirck Cornelisz. Houthaeck, boeckverkooper, op de hoek van de Nieuwe-zijdscolck, 1654’.

Joan de Grieck heeft deze vertaling zeker niet benuttigd. Anders staat het met een andere klucht voor denzelfden boekverkooper, Dirck Cornelisz. Houthaeck, gedrukt. Het is de ‘Klucht van de qua grieten’ van een onbekend gebleven auteur ‘op de regel: De beste Griet die men ter wereld vant, Was die den Duyvel op 't kussen bant’. Het vignet stelt een biekorf voor en de klucht werd ‘gespeelt in de Amsterdamsche Schouburgh, 1644’. Het korte ‘Woord vooraf’ is in den aard der inleidingen van de Grieck. Daarin verklaart de schrijver dat hij door vrienden geprest werd om het stuk uit te geven:

‘Wat insichten sij, om dit soo ernstigh te begeeren, gehadt hebben, weet ick niet: mogelijk schuylen er Grieten onder haer geslacht, die sij dit als een voorbeeldt willen vertoonen.

Exempelen, seytmen, leeren wel, en hij spiegelt sich sacht, die sich aen een ander spiegelt. Kan dan dese mijne Griet eenige deught aen de hare doen, soo berout het mij niet mijn pen in 't werck ghestelt te hebben; doch ick heb daer weynich moet toe, dewijle ick der quade Grieten quaedheydt bij de proef ken. Evenwel dit sie ick' er in, dat door veel toelatinghe de vrouwen de volle heerschappije aennemen. Jan Goet-bloet (die vrij veel mackers heeft) buyght in 't begin, en wort tot het eynde toe onderdrückt. De Notaris, die sich tegens den eersten aenval stelt, wort, en blijft meester.’

De klucht van de ‘Qua Grieten’ staat ontegenzeggelijk hooger dan de ‘Ghedwonghe Griet’ van de Grieck, zoowel naar inhoud als naar vorm. Misschien heeft de Grieck het stuk wel gekend, zien spelen of gelezen. Heel zeker is dit evenwel niet, daar personagiën, inhoud en vorm nogal verschillend zijn:

Qua Grieten

Jan Goetbloet,
 Griet Melis, sijn huysvrouw,
 Griet Jans, haer beyder dochter,
 Ael, de dienstmaeght,
 Mr Abraham, een notaris, vrijer van Griet
 Jans

Symon van Bijstervelt) twee
 Dirck de Beer) mackers
 Trijn Floris, een buurwif

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

Gedwonghe Griet

Severijn, man van Griet,
 Griet, vrouw van Severijn,
 Agnes, dochter van Griet,
 .....

Poffer, vrijer van Agnes,

Goosen, een jongh ghetrouwt man,

.....
 Meester Hans, Quacksalver,
 Jorden, Musicien,
 Contant, Soldaet,
 Handt-uyt,
 Springh-haen, trommelslagher.

Jan Goetbloet moet het niet in filosofhen of boeken zoeken dat het waar is:

Quod Fortunatum isti putant

Uxorem nunquam habui,

‘k Sel maer mijn oogen eens heen en weer over de schouburgh slaen,
 'k Wed ick er daer gheen kleyn partijtje sel sien staen,
 Die mijn segghen niet vreemt vinden, en als se t'huis komen,
 Wel gewaer worden, soo se maer wijven hebben, dat me woorden niet en sijn dromen.
 Dus mach ick wel segghen dat niemant vernoeght met sijn staet is,
 Want een vrijer sal meenen dat sonder vrou te leven quaet is,
 En die der een heeft, sal 't reekenen voor plagen,
 En bidden den Hemel, dat hij van die Hel mach sijn ontslagen.’

Er volgt dan een aardig tooneel tusschen Griet en Melis en haar meid Ael, dat het dienstbodenvraagstuk in de 17^e eeuw in een schrill daglicht plaatst. Het is een scheldpartij van belang, die we niet terugvinden bij de Grieck. Evenmin heeft de Grieck het noodig geoordeeld het tooneel tusschen de vrijers Poffer en Grietje uitvoerig te behandelen zooals de anonymus in de Qua Grieten dit wel doet. Daar zijn uitnemende verzen over het geldhuwelijk. Een tooneel op z'n Bredero'sch hebben we in den dialoog tusschen Symon van Bijstervelt en Dirck de Beer, waaraan de tijdgenooten voorzeker zullen gesmuld hebben. Jan Goetbloet is minder karikaturaal dan Severijn. Hij beproeft nog zijn dochter vóór haar aanstaande huwelijk met Mr Abraham te kapittelen, maar tevergeefs, want Griet Melis komt tusschen beide:

‘Sel jij mijn dochter leeren onder de man te buygen?

Bij get, dat selse niet doen, soose anders mijn kint wil sijn.

.....

Maeck dat je altydt in de voorhael bent, maer weest soo geck niet datje swicht.’

Jan Goetbloet wil daarop uitgaan, maar zijn vrouw wenscht dat hij het huis zou bewaren, omdat vrouw en dochter uit wandelen willen gaan. Hij moet er zich bij neerleggen, want hij krijgt zijn mantel niet.

Mr. Abraham, eenmaal getrouwd, is geen Jan Goetbloet. Als hij zijn vrienden Symon van Bijstervelt en Dirck de Beer te zijnent uitnoodigt en Grietje Jans pruttelt tegen, dan gaat hij bij buurvrouw Trijn Floris een wieg leenen. Met veel brio speelt hij de rol van Contant, den kwadevrouwentemmer, en gooit zijn weerspanning vrouwkje in de wieg en zingt daarbij een toepasselijk wiegeliiedje;

‘Soo selmen die boose wijven temmen. ja, ja, ja,
Al souwense in heur tranen swemmen, fa, la, la.’

Ten slotte richt hij zich, als Jan Goetbloet in den aanvang tot het publiek:

‘Isser yemant onder den hoop, die hem van zijn wijven laet bedriegen,
Of dwingen, en die geen raedt voor haer quaet hooft heeft,
Die brenghse bij mijn, ick selse helpen voor niet een beet.’

Het stuk van de Grieck bezit evenwel dramatische hoedanigheden, die aan de ‘Qua Grieten’ ontbreken door het misbruik van plezante uitweidingen ‘à la Bredero’, die zeker tot den bijval van het stuk bij de Amsterdamsche tijdgenooten hebben bijgedragen. Behalve enkele toespelingen op ‘Sinte Gueerix toren’ heeft de ‘Ghedwonghe Griet’ hoegenaamd geen ‘Brusselsch’ karakter, wat in hooge mate het geval is met de ‘Qua Grieten’: het ‘Amsterdamsch’ in taal en beeld ligt er dik op.

Bepaalde ‘Brusselsche’ typen heeft men wel in den wonderdokter, Meester Hans, een Waal, wonende ‘In 't vrouwelijck ghebreck’ bij ‘Sinte Gueerix toren’ en in den ‘musicien’ Jorden, den duizendkunstenaar, scharesliep en liedjeszanger, die uit vertwijfeling en nood sergeant wordt in het leger. Hopman Contant is de Spaansche ‘militair’ wien veel is toegelaten tegenover de burgers en de burgeressen van een bezet land. Hij is doortastend en moedig, in het geheel niet onsympathiek voorgesteld, al lijken zijn krachtmiddelen, ook voor de ‘pantoffelhelden’ alles behalve geruststellend:

‘Elck past op sijn gheweer, wij moeten naer Grenade
De Mooren wederstaen. Welaen, 't is ons parade’.

Severijn, Goosen, alsook Griet en haar dochter Agnes sijn tamelijk vlak geteekend: het sijn meer poppen dan menschen. Poffer, de vrijer van Agnes, is in het geheel niet een Mr Abraham uit de ‘Qua Grieten’. Hij is een ‘miles gloriosus’ - type, die zich vrij mal aanstelt, sijn liefde voor Agnes mist de diepte van diegene van Mr Abraham voor Grietje Jans. Enkele zijner scatologische uitspattingen, zonder beteekenis voor het stuk, werden kieschheidshalve weggelaten. De indeeling in ‘uytkomsten’, waarmede de Grieck zeer slordig is in het ‘Brussels kluchttooneel’, is van den uitgever.

De taal is minder sappig dan de taal van Ogier, het gekuischt Brusselsch van de Grieck heeft nochtans een voldoende dosis natuurlijkheid bewaard om ons geenszins verwaterd en ontzenuwd te gelijken als zoo menig later Nederlandsch rijmwerk onder Franschen invloed dood geschaafd en gepolijst.

Bij gebrek aan duidelijke uiterlijke kenteekenen is het moeilijk het kluchtspel nauwkeurig te dagteekenen, Het maakt op ons den indruk

van denzelfden tijd te zijn als het kluchtspel van ‘Meester Coenraedt Bierborst’, waarvan we door den druk van Jan Mommaert van ‘Het Leven is maer droom’ met de bevallige Kluchte van de Gildebroeders van Koeckelberg, d.i. de klucht van Coenraedt Bierborst, weten dat deze laatste van vóór 1647 is. We mogen dus met eenige zekerheid aannemen dat de klucht van de ‘Ghedwonghe Griet’ ontstaan is tusschen 1644, datum van de ‘Qua Grieten’ en 1654, datum van ‘De dolle bruiloft’ van A. Sybant, den eersten Nederlandschen Shakespeare-vertaler.

Indien het als de bevallige Kluchte van de Gilde-broeders van Koeckelberg als nastuk op een of ander treurspel door de ‘Vrije Liefhebbers der Rijmerkonste’ werd opgevoerd, dan is de datum *post rem* vóór 1651 te plaatsen.

***

‘*Lemmen met zijn neus*’ is de 17^e-eeuwsche ‘Cyrano de Bergerac’ in de Nederlanden. Hij heeft niets van het avontuurlijke van den historischen Cyrano, noch van het romaneske van Rostand's held. Lemmen is eerder van de familie van Sancho Pança en met een Spaanchen Don heeft hij alleen gemeen de ‘begheckelijcke Hoovaerdigheydt’, eigen

‘Aen het groot-gheneust Gheslacht,
Dat met kleyne ghevels lacht’.

De Grieck, al noemt hij zijn bron niet, heeft de ‘belacchelijcke Farsse ofte Kluchtspel van Vaer Lemmen met sijn Neus’ eenvoudig uit het Hollandsch repertorium gehaald.

Tegenwoordig zou men dat plagiaat noemen, maar zooals men weet uit doorluchtige 17e-eeuwsche voorbeelden, Shakespeare en Molière, keek men toentertijd zoo nauw niet.

‘*Je prends mon bien partout où je le trouve*’ van Molière was de 17e-eeuwsche letterkundige stelregel, die zich bitter weinig gelegen liet aan geestelijken eigendom en auteursrechten

Op het titelblad heet het dat ‘Lemmen met sijn neus’ ‘Nieuwt hervormt [werd] tot vreughdt Der Brusselsche Jeughdt’, maar duidelijker wordt de aanduiding van oorsprong, waar de Grieck in zijn ‘Aen den Leser’ spreekt van ‘een eerlijck kluchtspel’:

Daer van ons Lemmen met sijn neus,
Nu Catholijck, voor desen Geus,
Alsoo in hem geen valscheydt woont,
Een waere afdruck hier vertoont.’

De Geusche ‘Lemmen’ is Lammert in de ‘Klucht van Lammert met sijn neus’ van een zekeren C.V.B., verschenen ‘tot’ Rotterdam, bij Isaack van Waesberghe, boeckverkooper, aen de Merckt, op 't Steygher, in de Fame, anno 1641’.

F.A. Snellaert heeft in den waan verkeerd dat de Klucht van Lammert met sijn Neus van C. V G. werd *gemoderniseerd* naar de klucht van de Grieck. Het omgekeerde is eerder waar, met dien verstande dat de Grieck Lammert vervlaamscht.

Joan de Grieck's Lemmen volgt om zoo te zeggen Lammert op den voet. Enkel de specifiek Hollandsche eigennamen, woorden en zinswendingen zijn door Vlaamsche vervangen; ook werd de nogal gewaagde beeldspraak van C.V.B. door

den zedenpreekenden Joan de Grieck gematigd. Voor 't overige is de overeenkomst treffend.

Lammert met sijn neus.

Lammert met sijn neus,
 Clijntje, Lammerts wijf,
 Elsje Kals, het buerwijf,
 Jonghe Lammert met sijn neus,
 Mr. Goris, een Schoolmeester,
 Bartel Jochims } Schooljonghers.
 Teeuwis Knip } Schooljonghers.
 Otje Dickmuyl } Schooljonghers.

Lemmen met sijn neus.

Lemmen met sijn neus,
 Heyltje, Lemmens wijf,
 Jenne-Moeye. buerwijf,
 Jonghen Lemmen met sijn neus,
 Schoolmeester,
 Hijntje Lauw } Schooljonghers.
 Teeuwis Knip } Schooljonghers.
 Lauken Dickmuyl } Schooljonghers.

Als proeve van parallelisme laten wij den aanvang van ‘Lammert met sijn neus’ hierna volgen:

Lammert

‘Hooft, Wijf, eer ick vertreck, heb ick noch wat te segghen,
 Komt hier en luystert gau, ick saltje gaen uytlegghen.

Wijf

Wel mijn Lammert-vaer, wel, al wat ghij mij gebiet
 Soo veer 't is in mijn macht, 'k en sal het laten niet.

Lammert

Wel hoor, 't is nu, soo 'k meen, omtrent drie jaer gheleden
 Dat wij in d'echten staet te samen sijn ghetreden,
 Dat wij in soeticheyt te samen sijn ghepaert,
 En ghij weet wel dat ick gheen moeyten heb ghespaert
 Om mijn schuldige plicht seer vlijtich naer te komen.

Wijf

Ja, dat docht ick wel, 't is al het oude clomen,
 Die praet is mij geen nieuw, ick ben dat al ghewoon,
 Hier heb ick weer 't gekerm om de gheneusde soon.’

Dat ‘Lemmen met sijn neus’ ook in de Spaansche Nederlanden een sukses-stuk is geweest bewijst zijne vermelding op 18^e-eeuwsche fondslijsten van Zuid-Nederlandsche drukkers-uitgevers, o.a. op deze van den tooneelliefhebbenden Gentschen drukker-uitgever C. Meyer (zie op dien naam de ‘Bibliographie gantoise’ van F. Van der Haeghen). Op een lijst van C. Meyer van 1716, door J.A. Snellaert vermeld, vonden wij o.a.: 1. De Gedempte Hoogmoet; 2. Coenraedt Bierborst; 3. Den Dolenden Pelgrim; 4. De Bedroge Maeght (waarschijnlijk id. met 1.) 5. De Gedwongen Griet; 6. Lemmen met sijn Neus; 7. Uytghetapten Coopman.

Is het gewaagd aan te nemen dat de Vlaamsche uitdrukkingen; ‘hij maakt van zijn neus’ en ‘het is een neuzemaker’, ook in Belgisch-Fransch; ‘Il fait de son nez’, aan ons kluchtspel werden ontleend? In Noord-Nederland althans hebben tal van spreuken en zegswijzen, die

thans mondgemeen zijn, aan de 17^e-eeuwsche klucht hun ontstaan te danken.

Wellicht reikt de ‘neusmaker, Lemmen hier de hand aan’ ‘t Nieuwsgierig Aagje’?

***

Tot dezelfde reeks als de ‘Gedwonghen Griet’, ‘Lemmen met zijn neus’, ‘Meester Coenraedt Bierhorst’, lijkt ons ‘*Den uytghetapten Koopman ofte Mislukten Dragonder*’, ‘kluchtwijs vertoont op de Brusselsche Tooneelburg’ te behooren Het is de geschiedenis van een geruïneerden koopman, die soldaat wordt om van zijn schuldeischers af te geraken. Jammer genoeg maakt hij misbruik van zijn nieuwen staat om twee boerinnen, die naar de markt in de stad trekken, te plunderen, maar zijn slachtoffers, alhoewel vrouwen, weren zich dapper, zoodat de nieuwbakken dragonder van uniform en wapens wordt beroofd, deerlijk geslagen en aan een boom vastgebonden wordt. Zijn vrouw komt hem uit zijn neteligen toestand bevrijden. Hij maakt haar wijs dat hij door roovers werd uitgeschud. De chirurgijn-barbier, die ze er bij heeft gehaald, weet hij zoo te bepraten dat de vrouw tot bevordering van zijn genezing hem allerlei lekkers moet opdienen.

Hij heeft echter ook een nieuw pak noodig. Vrouw en man gaan naar de oude markt. Daar bieden boerinnen een dragonderuniform te koop, dat wonderwel op het zijne gelijkt. De vrouw, die achterdochtig is geworden, verneemt alsdan uit den mond der vrouwen wat er met haar man is gebeurd. ‘Sij vallen ghelijck op sijn lijf, ende hij loopt wegh’.

Een paar geslaagde tooneelen zullen wij even aanstrepen:

Dragonder in soldaeten kleederen uyt.

‘Wie pasten immers meer soo wel de krijgslie kleeren
 Als mijn bevalligh lijf? Nu magh ick vrij verkeer
 Met Princen en met Graef, en die het niet en weet
 Dat ick het selver ben, mij niet als Joncker heet.
 De kooplien, die weleer mij plachten veel te borghen,
 Die heeten mij nu Heer, hoewel zij moeten sorghen,
 Omdat mijn hoogheydtsnaem in hunnen grooten boeck
 Soo dickwils staet hernoemt. Wat moet ick niet ghevloeck
 Al krijgen nae mijn hoofdt, omdat dien hupschen degghen
 Hun straffelijck ghebiedt mijn schulden uyt te vegghen.
 Want als men wordt soldaet tot 's landts welvaertheydt,
 Dan wordt dat lastigh pack van onsen hals gheleydt.
 En offer iemandt waer, die mij eens dede daegghen,
 Of met een stuer ghesicht eens quam nae geldt te vraegghen,
 Ick dreef hem door de huyt dit scherp gheslepen stael,
 En met sijn eyghen bloedt, betael ick 't al te mael.
 Dan houdt, den tijdt verloopt, ick wil mij eens gaen setten
 Op d'eerst' soldaeten proef. Ick moeder wel op letten.
 Ha! quam hier nu een boer of eenigh buytenknecht.
 Ghij saeght van stonden aen het aldersterckst ghevecht
 Dat ghij oyt heb ghesien. Siet, hier gaen ick mij bergen.
 Die moed' van leven is, die komt mij maer eens tergen.

*Hij stopt hem, ende daer komen twee
boerinnen, d'een al d'een sijde,
en d'ander al de ander sijde uyt.*

1. Boerinne

Vrindin, hoe zijdijs dus soo vroeg op dese baen?

2. Boerinne

Ick treede nae de merckt.

1. Boerinne

Derft ghij alleen wel gaen?

't Is seer peryckeus. En vreest ghij van geen stroopen?

2. Boerinne

'k En pas ick daer niet op, ick weet dat al 't ontloopen.

1. Boerinne

Soo gaen ick dan met u. Wat hebt gij met gebracht?

Mij dunckt als dat ghij hebt gheladen een swaer vracht?

2. Boerinne

'k En doen, 't is niet veel weerd', ten zijn maer platte keesen

En seght, wat magh er doch in uwen korf al wesen?

1. Boerinne

't Zijn eyers, die ick heb.

Dragonder met den deghen in de handt uyt.

Dragonder

Sa! Sa! boerinnen, staet.

1. en 2. Boerinne, ghelijck:

Mijn heer, en slaet doch niet, ick bid' mijn lijfs ghenaed'.

Dragonder

Set ghij u korft daer neer, en ghij u mand' daer neven.

En wilt u alle bey vlughs uyt mijn ooghen gheven,

Oft 'k minck u arm en been.

1. en 2. Boerinne, ghelijck:

Hout daer, mijn heer Soldaet.

Beyde boerinnen binnen.

.....

Den Dragonder den eyer-korf met de kees-mande wel besien hebbende, schuyft die achter hem, die de Boerinnen soetjens weghnemen, ende hem achterwaerts over trecken, smijtende zijn aengesicht vol platten-kaes, trecken sijn kleederen uyt, nemen sijnen hoet ende rappier, en binden hem sijne handen op sijnen rugghe,

Dragonder

Helpt! helpt! moort! brandt! ghewelt! o Heer, ick sal verdrincken!
Ké, geeft mij doch de handt, en laet mij nu niet sincken,
Ken kan niet swemmen, helpt, ick ben van mijnen gront.

1. Boerinne

Hout strax u backhuis toe, of 'k lap u voor de mont,
En spreckt ghij noch een woordt, soo gaet het om u leven.

Dragonder

En ben ick noch niet doodt? ké wilt het mij vergheven,
Want 't quam alleen uyt noodt hetgheen ick heb ghedaen.

2. Boerinne

't Is al vergheefs ghekermt. Neen, neen, ghij moeder aen.
Rap, langht mij eene koord'.

Dragonder

ô Heer! Wilt ghij mij hanghen?

1. Boerinne

Men sal u leeren, fiel, den boer soo vinnigh pranghen.

Dragonder

Ach! mocht ick voor het lest mijn vrouwken noch eens sien,
Wat souw sij niet al gheldt om mij te lossen bien.

2. Boerinne

Nemt ghij den deggen mé, en laet hem soo ghebonden.

Dragonder

Vrindinne, eer ghij gaet, verbindt doch eerst mijn wonden.
Ick voel mij eylaes het bloet dat loopt al lanckx mijn hair.

1. Boerinne verbiendt sijn hoofdt met eenen doeck.

1. Boerinne

Hier heb ick juist een vod', dat maeckt dit werck hier klaer.

2. Boerinne

Mij dunckt dat hem den key in 't lest noch sal ontloopen?

1. Boerinne

Ten doet, 't is vast ghenoech, ten sal niet licht ontknoopen.

2. Boerinne

Houdt daer, daer is mijn muts, opdat ghij niet verkout.

1. Boerinne smijt hem platte kaes in de tronie.

Nemt nogh wat permesaen, opdat ghij niet verflout,
Vriendinne, laet ons gaen, en laet hem daer soo legghen.'

Boerinnen binnen.

.....
De twee Boerinnen, die met alle de Dragonders dinghen nae de oude merckt gaen.

1. Boerinne

'Vriendin, hier is de plaets, hier moeten wij ons setten.
En doen ons kraem schoon voor. Wij moeten oock wel letten
Dat ons verkregghen buyt ten diersten wordt verkocht!

2. Boerinne

Hebt ghij den hoedt, en 't sweerdt, oock t' saemen mé gebrocht?

1. Boerinne

Jae, daer is sijnen hoedt, sijnen sluyer, kuylder, deghen.
Is dat niet altemael 't gheen wij van hem verkregghen?

2. Boerinne

Jae, jae, daer is het al.

Dragonder ende sijn vrouwe uyt.

Dragonder

Siet, Vrouw, hier is gherief.

1. Boerinne

Kom, Jouffrouw, draeght wat mé, kom, koopt wat, als mijn lief.

Vrouw

Wat hebt ghij al te koop?

2. Boerinne

Daer, eenen hoedt met pluymen.

Vrouw

Nu, set hem op uw hoofdt.

1. Boerinne

Maer siet hem nu eens luymen.
Hij past hem oft hij waer nae sijnen kop ghedrayt.

Dragonder

Jae, jae, hij past mij wel. Hier is mijn stuk bekayt.

Vrouw

Nu past den kuylder eens, hoe dien u sou voeghen?

Dragonder

Maer Vrouw, dat waer te dier, ick sal mij wel genoeghen
Met iet van minder prijs.

Vrouw

Neen doet ghij hem eens aen.
Indien hij is te dier, soo laet ick hem weer staen.

Dragonder

Wel, als 't u soo ghelieft, laet ons dan eens bekijkenen.

2. Boerinne

Besiet, hij past hem wel, hij sal hem juist ghelijcken.

Dragonder

Wat looft ghij hem, mijn Lief?

1. Boerinne

Ick loof hem seven pondt.

Dragonder

'k Ghelooff wel dat hij u soo dier niet in-en-stondt.

2. Boerinne

Hij kost ons niet veel min. Hij kost ons ses ducaeten.

Dragonder

Hoort, wilt ghij hem voor 't gheldt, dat hij u kost, ons laeten,
Soo is de koop ghedaen?

2. Boerinne

Ba neen, dat waer te nouw.
Hij is veel meerder weerd, dat sweer ick op mijn trouw.

Vrouw

Maer nu, laet ons eens sien, hoe past u dien degghen?

Dragonder

En, seght mij eens, Vrienden, waer hebt ghij hem ghekreghen?

1. Boerinne

Dat segh ick nimmermeer, en wat gaet u dat aen?
Gheeft ghij ons dinghen weer, en daer mé al ghedaen.

Vrouw

Het hoort ons eygen toe, ghij sult het ons oock laeten.

Dragonder

Jae, Vrouw, ghij hebt ghelijck, dat sijn de twee Krauwaeten,
Die mij hebben berooft, en derelijck ghewondt.

2. Boerinne

Wat seght ghij, slimmen filt, al binnen uwen mondt?

Dragonder

Ghij hoort het selver wel, 'k en segh ick niet-met-allen.
Jae, Vrouw, sij sijn het self, ick kense aen hun kallen.

Vrouw

Ghij rechten Hange-broeck, ghij Teeuwen, ghij Jan-gat,
Ghij Hennen sonder moedt, ghij Bierbeest, altijdt sat,
Soo hebt ghij u in 't bosch van Wijven laeten stroopen?
Dat sult ghij (heet ick Lijs) seer dier terstondt bekoopen.
Boerinnen, staet mij bij, en slaet hem grouw en blouw,
Opdat het hij te deegh voor een ghedenck'nis houw.

***

In zijn 'Geschiedenis van Drama en Tooneel,' schrijft J.A. Worp het '*Kluchtspel van Meester Coenraedt en Bierborst, Heer van Kannen en Pinten*' aan Claudius de Grieck toe, echter zonder hiervoor bewijzen aan te voeren, zooals we reeds in de Inleiding gezien hebben. Wij hebben geen reden om de geloofwaardigheid van Joan de Grieck in twijfel te trekken, vooral niet waar hij in andere werken, b.v. in de 'Heerelijcke en Vrolijcke Daeden van Keyser Carel V' nooit verzuimd bij een gedicht van zijn broeder ook diens naam te noemen. Daarenboven is de vorm van de klucht: beelden, zinswendingen, dialoog en rijmen, van 'Meester Coenraedt Bierborst' zoo gelijkend op de hierboven besproken kluchten, dat wij gerust mogen aannemen dat ze van dezelfde hand is.

Door zijn onbekendheid met de 1^e uitgave van 'Het Leven is maer droom', dat als nastuk de 'bevallige Kluchte van de Gildebroeders van Koeckelbergh, daarop passende, mede in 't licht zond, stelt J.A. Worp het voor alsof het motief van den bekeerden dronkaard het eerst door den bekenden 17^e-eeuwschen Hollandschen kluchtspelschrijver en acteur J.N. Noseman tot een klucht werd omgewerkt. Er zijn, volgens Dr E.F. Kossmann, twee J. Noseman of J. Noozeman, allebei kluchtspelschrijvers en acteurs,

geweest. Jillis en Jan waren twee gebroeders. Jillis is tweemaal getrouwd geweest, een eerste maal met Adriaentje van den Berg, een bekende actrice (overleden in December 1661, in October 1661 speelde zij nog op den Amsterdamschen Schouwburg), een tweede maal met Johanna van Fornenbergh, dochter van den tooneelleider Jan-Baptist van Fornenbergh. Hij huwde haar vóór 1669 en zij overleefde hem zeer lang, vermits hij stierf 1 November 1682 en zij eerst 12 April 1728. Jillis is de auteur van 'Bedrooge Dronkkaart', zijn broeder Jan schreef 'De gelukkige Bedriegerij' (naar Rotrou, 1649) en 'De getemde Snorker' of 'Hollebollige Romboud' (1649), Vermits de 'bevallige Kluchte van de Gildebroeders van Koeckelbergh' alias 'Meester Coenraedt Bierborst' van 1647 is en Noseman's 'Bedrooge Dronkkaart, of Dronkke-Mans Hel van 1649 (foutief 1648 bij J.A. Worp) bezit Joan de Grieck de prioriteit.

Het is evenwel onwaarschijnlijk dat Noseman het stuk van de Grieck zou gekend hebben: de wederzijdsche dramatisering van een oer-oud thema vertoont heel wat verschil. Bij de Grieck hebben wij de katholieke hel, bij Noseman een herinnering aan de antieke Onderwereld.

J. Noozemans 'Bedrooge Dronkkaart of Dronkke-Mans Hel' werd 'gespeelt op de Amsterdamsche Schouwburg' en verscheen met vignet, voorstellende den bekenden biekorf met devies: 'In Liefd' bloeyend' te Amsterdam bij 'Dirck Kornelisz Houthaak, boekverkooper op de hoek van de Nieuwezijdscolk' in 1649. Noozeman of Noseman draagt zijn werk op aan den 'kunst-voedende Marten Kretzer':

'De Swarigheidt, "verklaart hij" die in begonne stoutigheidt gelegen is, wordt door de vriendelikke lonken van een goedertieren ziel verbeterd'. Daarom waagt hij het voor de schrandere oogen van een dokter te doen komen 'deze onwaardige Dronkkemans Hel, waarin men zooveel ellendigheden bevindt, dat hij ter nauwer noodt met goede oogen mag aangezien worden. Evenwel een toegenegen heelders aart, gelijk in u beslooten leidt, zal mijn feilen zonder twijfel op een beet'ren voet stellen: bescherm mijn Flooris dan voor de grimmige ondieren, die Adelaars in andere lieden, en Mollen in haar eigen zaken zijn. Zij slachten de klokken die elk ter Kerke nooden, en zelfs daar uit blijven, haar neuswijsheidt wijst ieder de wegen die zij zelfs niet vinden kunnen.'

Meester Coenraedt Bierborst

Meester Coenraedt, oudt Manneken,
Flooris Koerten,
Lijsken, sijn vrouw,
Margriet, Ghebuer-vrouwe,
Duyvels,
Handt-uyt.

.....
.....
.....
.....
.....

Bedrooge Dronkkaart

Kniertje, sijn vrouw,
Diewer, Kniertjes moeder,
Leander, gewezen vrijer van Kniertje,

Docter Nikaziaan,
Hans Ponjaart }
Gijsbert Langhals } Gebuuren,
Brabands Maaiken }
Spook, dienaar van de docter.

Flooris Koerten evenals Meester Coenraedt is altijd in de herberg. Zijn vrouw Kniertje en haar vroeger vrijer Leander besluiten hem van zijn drankzucht te genezen en

roepen de hulp in van een dokter. De geburen zullen helpen, de een na den ander vertelt aan Flooris dat hij er slecht

uitziet. Hij gelooft het en de dokter wordt gehaald. Deze dient hem een slaapdrankje toe. Als hij wakker wordt bevindt hij zich in de onderwereld. Hij moet vóór ‘Radamanthus’ verschijnen en hoort een vreeselijk vonnis over hem vellen wegens zijn dronkenschap. Hij smeekt om nog een beetje te leven, ten einde zich te beteren. Het wordt hem toegestaan en als hij na lediging van een nieuw slaapdrankje na 'n tijdje wakker wordt, is hij een ander man.

Van Noseman's klucht zijn er drukken van 1663 en 1679. Het verhaaltje werd nagevolgd in ‘De bekeerde dronkaard’ van Elias (1691) en in ‘Het noodzakelijk bedrog’ van J. Lemmens (1694).

Tusschen de uitgave van Mommaert van de ‘Kluchte van de Gildebroeders van Koeckelberg’ (1647) en ‘Meester Coenraedt Bierborst’ (1700) is er geen verschil, behalve een bekentenis van overspel met de meid in de biecht van den dronkaard aan zijn vrouw in duivel verkleed, die in de uitgave van 1700 gemilderd wordt tot een diefstal van gespaard geld, toebehoorend aan de vrouw, om buitenshuis goeden sier te gaan maken.

Van de kluchten van Joan de Grieck lijkt ons ‘Meester Coenraedt Bierborst’ als het best geslaagd naar inhoud en vorm.

***

Een achteruitgang beteekent feitelijk het zinnespel: ‘*Den dolenden Pelgrim*’. Met dit stuk, dat trouwens geen klucht is, keeren wij terug tot de 16^e eeuwsche ‘Sinnekens’. ‘Niet tot vermaeck der dertele Jeught’, maar ‘tot spiegel van alle sondaerighe zielen’ heeft de Grieck dezen dolenden Pelgrim het tooneel laten betreden, waarschijnlijk onder invloed der talrijke ‘Pelgrimagies’ uit de geestelijke litteratuur van zijn tijd. De algemeen bekende en dramatisch-pakkende ‘Pilgrim's Progress from this world to that which is to come’ van John Bunyan is van 1677-1685. in den ‘Dolenden Mensch’ worden de Zeven Hoofdzonden ten tooneele gevoerd en geplaatst tegenover de wijze en vrome bedenkingen van een ‘Heremijt ofte Leytsman ten Hemel’. De dolende Pelgrim, ‘een dertele Jongheling’ laat zich achtereenvolgens bekoren door ‘de Hoovaerdigheydt’, ‘de Ghierigheydt’, ‘de Nijdt’, ‘de Gulzigheydt’, ‘de Gramschap’, ‘de Traegheydt’, en men is verwonderd dat ‘de dertele Jongheling’ na zijn zondig leven er ten slotte zoo goedkoop van afkomt, grootendeels dank zij den Heremijt, die hem nog bij tijds op het goede pad brengt en hem ‘den wegh des eeuwigh levens’ wijst.

Sommige tooneelen zijn, niettegenstaande de stelselmatige verpersoonlijking, levendig en dramatisch en onderscheiden zich gunstig van den preekerigen dialoog Heremijt-Pelgrim:

De Ghierigheydt, d' Hooveerdigheydt, ende de Gramschap uyt

Ghierigheydt

‘Wie gheldt heeft in de kist, dat is een gouden man.
Nae gheldt soo dorst mijn hert, wie gheldt heeft, alles kan.

d' Hooveerdigheydt

Men moet de wereltd aen de wereltd overgeven,
Voor mij, ick min de pracht en een verheven leven,

Want wie niet trots en is, noch deftig opgheset,
Die schijnt een arme sloor, ofwel een arm Cadet.
Sien ick Vrou-wereldt niet? Kom, laet ons haer begroeten.

d' Onkuysheydt

't Is mij seer aenghenaem goy vrienden te ontmoeten.

Ghierigheydt

Hoe staet ghij dus verstelt? Is u den haes ontsnapt?
Of hebdijs iet in d'oogh waer nae ghij henen stapt?

d' Onkuyscheydt

Ick had' schier in mijn net een Jonghelingh ghevangen,
Die, nae ick speuren kost, mij socht met groot verlangen.
Hij stont met al sijn hert tot mijnen dienst bereydt,
Maer eer hij was geknapt, soo wierd hij weghgheleydt.

Gramschap

Van wie? Ick wil u leedt soo daedelick gaen wreken,
En val ick hem te slap, met mijne tongh doorsteken.

d' Onkuyscheydt

Van dien kluyssenaer.

Gramschap

Men steeckt sijn kluyt in brandt.

Ghierigheydt

Men rooft eerst wat hij heeft, en dan moet hij van kant.'

Claudius de Grieck vervaardigde insgelijks drie allegorische stukken met de sprekende titels: 'Den betooverden mensch', 'Den Boom des Levens', 'Den Pelgrim' in 1670. Jan de Grieck heeft blijkbaar, doch met minder talent, het onderwerp van 'Den Pelgrim' van zijn broer nagevolgd. Van Daniël Dannoot werd in 1679 door de 'Materbloem' een 'vermaeckelijk kluchtspel' opgevoerd: de Vijf Sinnen. Wij veronderstellen dat 'Den dolenden Pelgrim' chronologisch moet geplaatst worden tusschen den 'Pelgrim' van Claudius (1670) en het blijspel 'De gedempte Hoogmoedt' (1697), waarschijnlijk wel in de omstreken van 1690, toen hij een proza-werk uitgaf met den ongeveer gelijkkluidenden titel: 'Den Pelgrim van deze wereld, verhalende 't gedenkwaardigste dat hij gezien heeft'.

***

'En siet wat vremde saecke, de Min maeckt mij Poët.
Ick quam voor mijn vriendin een aerdigh liedt te dichten,
Waervoor den wijzen Cats, jae Vondel self moet swichten.'

zegt Poffer in 'De ghedwonghe Griet', een sterk bewijs dat in het midden der 17^e eeuw in de Spaansche Nederlanden niet alleen Cats, maar ook Vondel algemeen bekend en gewaardeerd werd.

De bewijzen liggen trouwens voor de hand dat ook andere Hollandsche dichters, o.a. Huyghens, door de intellectueelen van den tijd, een Willem Vander Borcht bijv., genoten werden. Dat Hollandsche kluchten werden geplagiëerd, als 'Lammert met zijn neus', en dat bij gelegenheid ook wel eens een Ogiersche klucht werd verhollandscht gelijk dit het geval was met 'den Moedwilligen Bootsgezel', d.i. de Gramschap, wijzen op letterkundige betrekkingen, die men langen tijd als niet mogelijk had vermoed*. Maar dat de vertaling van Schouwenberg: 'Het Leven is maer droom' en verschillende treurspelen van den Brusselaar Claudius de Grieck op den 'Amsterdamschen Schouwburg' werden vertoond pleit voor een cultureele wisselwerking, die weliswaar overwegend Hollandsch was, maar niettemin bestond.

Noord en Zuid waren in de 17^e eeuw als broeders, die hun eigen weg waren gegaan, maar in de verwijdering door geloof en staatkundig lot geschapen, met elkaar in voeling bleven door de letterkunde.

II

Joan de Grieck werd geboren te Brussel in het eerste kwart der 17^e eeuw. Daar men na 1700 geen werken meer vindt door hem geschreven of uitgegeven is het waarschijnlijk dat hij kort na 1700 is overleden.

In de 'Sotte wereldt ofte den waeren afdruck der wereldsche sottigheden' verschenen in 1682, spreekt hij van zichzelf als van een grijsaard, die niet lang meer te leven heeft. zoodat hij toen wel de 70 zal voorbij zijn geweest. De Grieck moet dus zeer oud zijn geworden.

Wij hebben in de 17^e eeuw, vier de Grieck's ontmoet, die alle vier in den boekhandel werkzaam zijn geweest: Lambert de Grieck, Claudius de Grieck, Joan de Grieck en Judocus de Grieck.

Lambert de Grieck was o.a. de drukker van den 'Spieghel der eyghen kennissen' van Willem Vander Borcht in 1643. Na 1650 hebben we van hem geen uitgaven meer ontmoet, zoodat we mogen veronderstellen dat hij toen reeds gestorven was. Zijn lettertype, versierde kolomhoofden en sluitstukken hebben we naderhand in de drukken van andere Brusselsche drukkers en uitgevers gevonden. Wellicht was Lambert de Grieck de vader van Claudius, Joan en Judocus. Van Claudius heeft Lambert nog het herdersspel 'Hylas' (1644) gedrukt.

In een huldigingsgedicht van 'Het Gulden Cabinet' van 'den Gheleerden ende konstrijcken M^f Cornelis de Bie' troffen we in dato 1661 volgende opdracht aan:

*Vovebat amico suo speciali Claudius de Grieck Procor.
Causarum Fiscalium Curiae Metrop. Mechliniensis.*

Claudias de Grieck was dus in 1661 procurator-fiscaal te Mechelen. Nochtans hebben wij aangeteekend dat Claudius de Grieck insgelijks

* Tijdens het drukken van deze Aanteekeningen werd dit op allerlei gebied, maar vooral in humanistische en letterkundige kringen, op afdoende wijze aangetoond door Prof. M. Sabbe. (Zie o.a. verschillende bijdragen in de Verslagen en Mededeelingen van de Koninklijke Vlaamsche Academie, Jaargang 1925).

boekhandelaar moet geweest zijn, wellicht een tijdje na het afsterven van Lambert de Grieck. Op den fraaien in-quarto druk van ‘Claudii de Grieks Heraklius, treurspel met opdracht aen sijne Doorluchticheyt Leopoldus Wilhelmus, Aertz-hertog van Oostenrijk, Hertog van Bourgoignien, Gouverneur general van de Nederlanden’ komt Claudius voor als ‘*Boek-verkooper* van zijne Doorluchticheyt den Aerts-hertog Leopoldus-Wilhelmus, woonende in den Steen-weg in de drij Kroonen, 1650’, Uit een opdracht van zijn broeder Joan hebben we reeds aangestipt dat hij hem zeer hoogschatte als mensch en als dichter, dat smart hem niet gespaard bleef en dat hij acht kinderen had (uit: *De heerelijcke ende vroolijcke daeden van keyser Carel V*, 1675).

Joan en Judocus zijn beiden boekverkoopers geweest. Daar een geschiedenis der Brusselsche boekdrukkunst in de XVIIe eeuw vooralsnog ontbreekt en we weinig of niets afweten over Brusselsche uitgevers, boekverkoopers of binders uit die eeuw is het bezwaarlijk veel over de bedrijvigheid der de Grieck's als boekverkoopers te weten te komen.

Vóór 1662 bestond er te Brussel geen regelmatig ingerichte nering van de drukkers en boekverkoopers, Waren ze vóór dien tijd niet talrijk genoeg?

J.B. Vincent geeft de volgende cijfers:

Voor de XVIe
eeuw;

Antwerpen	=	107	drukkers,	1 ^e rang
Gent	=	23	drukkers,	
Brussel	=	7	drukkers,	

Voor de XVIIe
eeuw:

Antwerpen	=	88	drukkers,	1 ^e rang
Brussel	=	47	drukkers,	
Gent	=	20	drukkers,	

Voor de XVIIIe
eeuw.

Brussel	=	102	drukkers,	1 ^e rang
Gent	=	60	drukkers,	
Antwerpen	=	58	drukkers,	

Een Ordonnancie van Philips IV van 20 November 1662 bevestigt de erkenning van een Reglement opgemaakt door de drukkers van Brussel. In margine is geteekend: ‘Het reglement van 1662 behelst alles hetgene ten opzichte van deze confrerie opgericht in 1650 specialyck is geordonneert’.

De groote Brusselsche drukkers: de Mommaerts, de Velpiussen, de Fricx, de Foppens behoorden tot de nieuwe bevoorrechte nering. Weldra, in 1664, kreeg ze het aan den stok met het ambacht van de Meersse of Cremers, tot hetwelk de boekverkoopers vroeger behoorden. De nieuwe confrerie had namelijk het monopolium verkregen van het drukken en het verkoopen van boeken te Brussel.

We kennen den uitslag niet van het proces, dat daaruit ontstond. Wel bleven ‘extracten’ bewaard, ‘getrocken uyt twee lanckworpige boeken gebonden in geel

collitoor, berustende op de camere van de Meersche'. L. Leclercq vermeldt daaruit in het Tijdschrift voor boek- en bibliotheekwezen' (1911):

‘XVI Maye 1675.

Is in het Meerschluiden Ambachte gecommen als cleynen cremer Judocus de Grieck, hem generende met het vercoopen van boecken,

Judocus behoorde dus blijkbaar niet tot de nieuwe confrerie. Daar nergens melding wordt gemaakt van Joan is men gerechtigd zich af te vragen of Judocus en Joan niet één en dezelfde persoon zijn. Iets dergelijks heeft men in denzelfden tijd ontmoet met den drukker-uitgever Eugeen-Hendrik Fricx en Hendrik Fricx, dien men vroeger voor twee personen aanzag. Verder onderzoek zal dit misschien vermogen uit te wijzen.

Afstammelingen van den 17e-eeuwschen boekverkooper de Grieck hebben we zeker voor in Emmanuel de Grieck en P.J. de Grieck, wier namen voortleven in een ‘Catalogus librorum compactorum bibliopolii Emm. de Grieck, bibliopolae Bruxellensis, Bruxellis Typis P.J. de Grieck filii. 1753’. We troffen in dien ‘Catalogus’ de volgende voor ons belangwekkende nummers aan:

bl. 102	n ^o	1800	Brussels Klucht-tooneel, Brussel, 1700, in-8,
bl. 104	n ^o	1849	Den wijzen Geck,
	n ^o	1850	De sotte wereltd,
	n ^o	1851	Heerelijcke en vrolijcke daeden van keyser Carel den V, 1675 met fig., in-12,
	n ^o	1852	Lacchende en leerende Waersegger, met fig., in-12.

Behalve het ‘Brussels Klucht-tooneel’, dat, zooals we vroeger gezien hebben, te Amsterdam werd gedrukt zijn de andere werken van Joan de Grieck uit Brusselsche drukkerijen afkomstig. Wij vermelden ze in chronologische volgorde:

1. - ‘De droeve en blijde wereltd’ uyt verscheyde schrijvers bijeengegebracht door J.D.C., 1671, in-8°;
2. - ‘Den wijzen Gheck’ uytdeelende soo Oude als Nieuwe geestigheden, 1672, in-8°;
3. - ‘De Heerelijcke en vrolijcke daeden van keyser Carel V, 1675, in-8°;
4. - ‘Den lacchende en de levende Waersegger’ 1679, in-8°;
5. - ‘De sotte wereltd ofte den waeren afdruck der wereltdsche sottigheden’, 1682, in-8°;
6. - ‘Den Pelgrim van dese wereld’, 1690, in-8°;
7. - ‘Het tooneel der leerlijcke ende vermackelijcke historiën, 1700, in-8° (ook samen ingebonden met het ‘Brussels Klucht-tooneel’ en dus te Amsterdam gedrukt).

Van verschillende dezer werkjes bestaan een groot aantal drukken, tot zelfs in de 19^e eeuw. Dit is o a. het geval met de geschiedenis van keizer Karel. Vermits wij nog zoo weinig over de levensomstandigheden van Joan de Grieck weten, is het vooral zijn werk als kluchtspelschrijver en verteller in dicht en proza, dat voor hem moet getuigen bij het nageslacht.

Zijn naam leve dan voort als één der verdienstelijke ‘virorum obscurorum’, die in de XVIIe eeuw onze Vlaamsche letterkunde te Brussel heeft helpen behoeden voor volledig en smadelijk verval.

Bibliografie

Algemeene werken over de staatkundige geschiedenis van België en Nederland en over de geschiedenis der stad Brussel in de XVIIe eeuw van:

Blok, Desmarez, Gossart, Fruin, Henne, Hymans, Pirenne, Vander Linden, Wauters, enz.

Algemeene werken over de letterkundige geschiedenis van Noord- en Zuid-Nederland in de XVIIe eeuw:

ten Brink, Jonckbloet, Kalff, Muller, Prinsen, Rooses, Stécher, de Vooyo, Willems, te Winkel, Worp, enz.

Archiefstukken te Brussel.

Voornaamste geraadpleegde werken van:

Bolte, Joh. - Die Singspiele der Englischen Komödianten und ihrer Nachfolger in Deutschland, Holland und Skandinavien. Hamburg & Leipzig. 1893.

Davids, W. - Verslag van een onderzoek betreffende de betrekkingen tusschen de Nederlandsche en de Spaansche letterkunde. 's-Gravenhage. 1918.

Duyse, Pr. Van. - De Rederijkkamers in Nederland, 2 dln. Gent. 1900-1902.

Hamel, Dr A.G. Van. - Zeventiende-eeuwsche opvattingen en theoriën over Litteratuur in Nederland. 's-Gravenhage. 1918.

Hauwaert, O. Van. - Historisch en Critisch overzicht van het Vlaamsch tooneel in de XVIIe eeuw. Gent. 1893.

Kalff, G. - Litteratuur en tooneel te Amsterdam in de 17e eeuw. Haarlem. 1916.

Kossmann, E.F. - Nieuwe bijdragen tot de geschiedenis van het Nederlandsch tooneel 's-Gravenhage. 1915.

Leclercq, L. - Brusselsche boekverkoopers en binders in de 17e eeuw. Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen, 1911.

Liebrecht, H. - Histoire du théâtre à Bruxelles au XVIIe et XVIIIe siècles. Bruxelles 1922.

Moerkerken, P.H. van. - Het Nederlandsch kluchtspel in de 17e eeuw. 2 dln. Sneek. 1899.

Moltzer, H.E. - Shakespere's invloed op het Nederlandsch tooneel der 17e eeuw. Groningen. 1874.

Perquy (Abbé). - Histoire de l'imprimerie à Bruxelles au XXe siècle. Bruxelles.

Snellaert, F.A. - Het Vlaamsch tooneel in de XVIIe eeuw. Belgisch Museum, 1845.

Vincent, A. - Les Fricx. Annuaire des bibliophiles et Iconographes de Belgique. 1918.

Vincent, J.B. - Histoire de l'Imprimerie en Belgique. Le bibliophile belge. 1864 en vlg. jaargangen.

Vloten, J. Van. - Het Nederlandsch Kluchtspel van de 14^e eeuw tot de 18^e eeuw. Haarlem 1878.

Winkel, J. te. - De invloed der Spaansche letterkunde op de Nederlandsche in de 17^e eeuw. Tijdschrift voor Nederl. Taal en Letterkunde. 1881.

Worp, J.A. - Engelsche tooneelspelers op het vaste land in de 16^e en 17^e eeuw. Nederlandsch Museum. Gent. 1886.

Wijbrands, C.N. - Het Amsterdamsch tooneel van 1617-1772. Utrecht. 1873.

Woordenlijst

Achterlocht: I vs. 317

achteruit, tuin (syn. lochting).

adop: III vs. 206

edik, azijn.

aemvat: III vs. 111

aam = oude vochtmaat van vier ankers, ongeveer 150 liter bevattende.

aennaeyen, ooren -: II vs. 610

bedriegen, bedotten.

Albertstadt: I vs. 212

Albert, markgraaf van Brandenburg (1522-1558), trad in dienst van Keizer Karel en later in dienst van de Liga van Maurits van Saksen. Bleef berucht om zijn wreedheid en ontembaarheid, werd in den ban van het keizerrijk gedaan, stierf aan de gevolgen van zijn uitspattingen.

Albertin: I vs. 294

Albertijn = gouden muntje met beeldenaar van Aartshertog Albertus, vorst der Spaansche Nederlanden (1598-1621).

albaden: I vs. 195

uit fr. aubade: morgenbegroeting met zang en muziek; hier wordt bedoeld een serenade: avond- of nachtmuziek onder de vensters van de geliefde.

allegrement: III vs. 77

vlug (allegro), hier uit fr. allègrement.

almande: I vs. 411

allemande: opgewekte en wilde dans in twee tijden, waarbij de danser zijne danseres bij de twee handen vat en haar doet ronddraaien. Zooals de naam aanduidt, is deze dans afkomstig uit Duitschland.

Anderlecht: III vs. 181

Anderlecht, Brusselsche voorstad.

antieck: I vs. 128-129

ouderwetsch, oud-modisch.

Arme-reen, Heer van -: I vs. 373

zoeker van uitvluchten.

baren: II vs. 597

te keer te gaan.

bas: II vs. 232

basviool.

bedacht, niet wel -: I vs. 505
 niet wel bij uw verstand.
 bediet: II vs. 376
 verklaart.
 bedorven: I vs. 270; II vs. 572
 verloren.
 bedrijf: I vs. 43; II vs. 513
 handeling, handelen.
 beer: I vs. 492
 mannelijk varken,
 begrijpen, de kunst -: I vs. 348
 de kunst verstaan.
 belget: III vs. 236
 maak u niet kwaad.
 Belsebuch: I vs. 375
 Beëlzebub: eigenl. aanvoerder der duivelen, hier 'n scheldnaam.
 bemerken: I vs. 155
 ondervinden.
 bengel: III vs. 59
 lomperd.
 beproeven: III vs. 213
 ondervinden.
 beschaemen: I vs. 231
 beschaamd maken, in verlegenheid brengen.
 bescheelijck: III vs. 275
 bescheidenlijck = duidelijck, toepasselijck.
 bescheyt: II vs. 407
 antwoord.
 beseffen, raet -: II vs. 205
 raad geven; ongewoon gebruik van beseffen.
 besnijden: I vs. 518
 aan banden leggen.
 besonder: III vs. 290
 buitengewoon.
 bespreeck: I vs. 177
 overeenkomst,

bestaen: II vs. 543; III vs. 229

aangaan (naar huis te keeren); aangepakt.

besteden: II vs. 321

plaatsen.

bestieren: II vs. 129

regelen, tot een goed einde brengen.

bestreden: III vs. 131

bejegend (met slagen).

besuert: I vs. 32

verduurt.

beswelten: III vs. 86

bezwijmen.

betaelen; III vs. 263

betaald krijgen (met slagen)

Beyaerts Ros: I vs. 429

De geschiedenis van het reuzenpaard Beyaart, dat de vier Heemskinderen:

Ritsaart, Writsaart, Adelaart, en Reinout van Montalbaan op zijn rug droeg.

Heimijn of Aymon van Ardennen, hun vader, was een oproerige vazal van Karel

den Groote. Deze eischte van Reinout van Montalbaan dat hij het wonderpaard

Beyaart, dat hem zoo dikwijls had bijgestaan in zijn strijd tegen den keizer, als

een teeken van volkomen onderwerping, zou dooden. Dit geschiedde door

verdrinking in de Maas bij middel van zware molensteenen, die om den nek

van Beyaart werden vastgemaakt.

Bierpeuters: III vs. 147

nachtbrakers; peuter syn. van putier = liederlijke kerel.

bij-lo: II vs. 682

tusschenw. waarachtig.

bindt: I vs. 245

omwindt; - het hoofd: bedot.

binne-tappen: III vs. 182

herbergen van de binnenstad.

bleyckershonden: I vs. 434

de bleekers hielden groote trekhonden voor de bewaking van hun meerschen

en voor het vervoer van hun linnen.

boere-wacht: I vs. 447

wachthuis waar gewapende boeren vergaderen. Het 1^e lid van

de samenstelling is hier geringschattend gebruikt als in: boeren-nachtegal = musch of kikvorsch, boerenlatijn = potjeslatijn, boerenkost, boerenzweet (soort van dun bier), enz.

boonen, in de -loopen: II vs. 9

ook: het loopt in de boonen = het loopt verloren; hier: gij raast.

Boots-ghesel: I vs. 228

maat.

borgen: II vs. 106

uitstel geven.

borst: I vs. 391

jonkman, komt van bors-gezel, d.i. lid van een beurs of gilde (cf. Hgd. Bursche).

braey-vet: III vs. 278

braadvet.

bras: II vs. 556

rommel, nietigheid, eig. mengsel, uit fr. brasser = brouwen (cf. bras-penninck = gemeen bier, sedert de 16^e eeuw, in de middeleeuwen evenals kuit (cute, cuyt) dubbel bier.

braveeren: II vs. 394

intrans. pronken.

bringhen: III vs. 234

drinken op de gezondheid van iemand.

Broerschap: III vs. 6

gilde (van de drinkebroers)

brouquil: III vs. 89; broucquille: III vs. 144

korte broek.

brouwen: I vs. 151

beramen.

brouwt: I vs. 3

bereidt.

bus: I vs. 462

buks, uit het Hgd. Büchse.

Certijn: I vs. 137 (lied)

betrouwbaar.

cier: II vs. 246

sier: goede sier maken, een vroolijk leventje leiden (fr. faire bonne chère, chière)

Circe: I vs. 548

Beroemde toovenares, die op een eiland woonde niet ver van de zogenaamde Kaap van Circe (Italië). Ze is bekend door hare avonturen met Ulysses (Iliade). Waarschijnlijk hebben we hier ook een echo van de schitterende hoffeesten, voorloppers van de Opera, te Brussel. Herhaalde malen, o.a. in 1650 en 1655 werd een succes-stuk: Ulysses op het eiland van Circe opgevoerd.

D a m : II vs. 37

dame, vrouw van rang.

d e e r t : II vs. 99

leed doet.

d e s p e r a d e , a l a - : I vs. 437

eig. desperado = roover; op z'n roovers.

d e u n : II vs. 19

zaag.

D i a e n : I vs. 203

toespeling op den welbekenden Spaanschen roman, voorlooper van de Astrée-romans, de 'Diana' van Montemayor (1542).

d i e r : I vs. 59; I vs. 175; I vs. 364

meisje, met bijgedachte: beest.

d o e n , i n g o e d e n - : II vs. 392

staat.

d o l t : I vs. 198

raast.

d r a e y e r s : I vs. 428-429

doordraaiers, pierewaiers.

d r i l l e n : II vs. 577

zwaaien, beven.

d r o e s : III vs. 195

duivel.

d u b t : II vs. 106

verkeert in 't onzekere.

D u c a e t : I vs. 294

dukaat. Er waren gouden en zilveren dukaten: de eerste van een waarde van ongeveer 12 vóórorlogsche franken, de laatste van ongeveer 6 dito.

dulle-koop: I vs. 423
 spotkoopje; de uitdrukking leeft voort in: 't is dol goedkoop.
 Duycker: II vs. 618
 watergeest, nikker, duivel.
 echten staet: II vs. 434
 echtstaat, huwelijk.
 elementigh: II vs. 688
 allemachtig; verbasterd uit vloekwoord met elementen.
 ergh, sonder -: III vs. 167
 kwaad vermoeden.
 Etterbeek, de vloot van -: III vs. 180
 de dronkaards van Etterbeek, de Brusselsche voorstad. Na het bombardement van Brussel (1695) vroeg het ambacht der brouwers aan de Magistraat om bij wijze van vergoeding voor de geleden schade al de brouwerijen te mogen vernielen in een kring van twee mijlen rond Brussel tot en daarin begrepen Haren, Dieghem, Crainhem, Woluwe St-Pieters en St-Jan, Boschvoorde, Ukkel, Itterbeek, Dilbeek, Zellick, Jette en Strombeek.
 exteroogh: III vs. 194
 likdoorn.
 Eysen: III vs. 181
 Elsene, Brusselsche voorstad (fr. Ixelles).
 Filt: I vs. 88
 fielt, deugniet.
 fiolen: I vs. 344
 flesschen met langen hals.
 flus: II vs. 284, II vs. 406,
 uit Hgd. flugs, gen. van Flug, verwant met vliegen en vlieden; beteekent vs. 284: zoeven, vs. 406: straks.
 Fob, mancke -: I vs. 344
 denkbeeldig kluchtig personage (cf. Jan of Joris Goebloet en Roger Bontemps);
 mnl.: een fobaerdie = een gekkenspel.
 fornijzen: III vs. 145; fornaisen: III vs. 261
 vuren met ovens, uit fr. fournaise.
 Fransche koets: III vs. 103
 de Fransche koetsen of carossen waren in de 17e eeuw te

Brussel sterk in de mode geraakt door het verblijf van Fransche ballingen van koninklijken bloede, o.a. Marie de Médicis, echtgenootte van Hendrik IV en moeder van Lodewijk XIII; Gaston d'Orléans, enz.

fuseyen: III vs. 84-85

vuurpijlen, uit fr. fusées.

Gader: te - waeren: II vs. 46

beteekent hier: samengesteld was uit dragers van groote neuzen.

Galenus: I vs. 69

Claudius Galenus, beroemd geneesheer, omstreeks 131 na Christus te Pergamos geboren, vestigde zich in 194 te Rome, waar hij lijfdokter werd van de keizers Marcus Aurelius tot Septimus Severus. Hij stierf te Pergamos omstreeks 210. Hij is de eenige geneesheer uit de klassieke oudheid, die ons een volledig corpus van geneeskunde heeft nagelaten. Zijne geschriften, die over geneeskunde alleen meer dan 500 tractaten bedragen, hebben tot in de 17e eeuw van een groot gezag genoten. De volledigste uitgave van zijne werken is deze van René Chartier (1639-1670), verschenen te Parijs in 30 boekdeelen (zie Hippocratis).

gallant: II vs. 463

hoofsch.

gans bloedt: II vs. 91

verbloemd vloekwoord: gods bloed.

gans velten: II vs. 658

verbloemd vloekwoord: gods St Velten.

geldekens: I vs. 293

munten.

gestoffeert: II 251

voorzien van, hier: van een neus zooals de mijne.

ghebidt: I vs. 559

gebieden.

ghebodt: I vs. 500

wensch.

ghebreck: I vs. 66

kwaal.

ghecoulereert: II vs. 49
 gekleurd,
 ghedwonghe: I titel.
 bedwongen, getemde.
 ghekrauwte: III vs. 121
 eig. gekrabd, hier: geplaagd.
 ghelettert: II vs. 448
 geleerd.
 ghelijckt, 't - u op een duyte: III vs. 273
 De beteekenis is: Handuyt gelijkt op een sluwen vos.
 ghelost: III vs. 208
 geloosd (uit het lichaam).
 ghemeyn: I vs. 73
 algemeen.
 gheneeren: I vs. 351-352
 den kost winnen.
 gheraect: II vs. 500
 uitstekend (in uw oordeel).
 gheraedsaemt: II vs. 208
 het meest aan te raden.
 ghesinghen: III vs. 42
 perfectief van zingen (id. gheklincken, V S 42
 gesocht: I vs. 23, I vs. 75
 stille.
 ghestroppieert: III vs. 47
 verminkt, uit fr. estropié.
 ghetygh: I vs. 233
 uitrusting, speeltuig (violon) en lied.
 ghewassen: III vs. 162
 aangegroeid (in aantal).
 ghewin: I vs. 253
 loon.
 gilden, lochte -: I vs. 428-429
 drinkebroers; leden van een gilde, die dagelijks vergaderen om te drinken of te
 feesten in plaats van éénmaal 's jaars zooals dat de gewoonte is bij een ernstige
 gilde of broederschap.
 goede: vs. 81
 zwakke.

Griadoor: I vs. 147

uit: fr. agriote of griotte: kriek of vogelkers of bruinkleurig marmer; Meester -: fantastische verpersoonlijking van een buik-zuiverende vrucht, waaraan Poffer zich te goed heeft gedaan (zie: vs. 279) of van de bruinkleurige uitwerpselen.

Het laatste is het meest waarschijnlijk

grillen: II vs. 173

kuren.

grousaem: II vs, 525

gruwzaam, verschrikkelijk.

Gueerix: I vs. 65, vs. 382; Guericx, Sinte- - wijck, III vs. 133 Sinte-Gueerix

toren: de toren van de St-Goorikskerk, thans gesloopt, oprijzende op de thans nog bestaande St-Gooriksmarkt, dicht bij het Beursplein in het hartje van Brussel.

Blijkens de toespeling en den uitroep was de St-Goorikstoren in de 17^e eeuw zeer populair.

G u t : II vs. 622.

God.

h a e n , armen: I vs. 310

janhen, keukenpiet, sukkel.

h a i r , op een -: II vs. 119

op een haar na, heelemaal gelijk.

h a n d t - p r a c t i j k : II vs. 440

hoofdrekenen (cf. handboek).

h a n g h - d i e f : II scheldwoord buiten het vers

beul; eig. scherprechter.

H a n n e - g a t : I vs. 373

syn. van Jan-gat: sukkelaar.

H a n n e k e n - u y t : I vs. 217-218

ook Handuyt: nachtwaker; Hanneken is diminutief van Hans of Johan (cf.

Hanssoep, Jan Potagie.) Men zie woordspeling in het liedje van den Nachtwaker:

Maer Slos-kaus, die vuylsaus,
Braght Hanneken-uyt,
Met moyen en toyen,
Tot Sinte Rijn-uyt.

Nog heden in gebruik in het Vlaamsche land, o.a. te Rupelmonde.

Heleen, de schoon -: I vs. 372

Helena van Sparta, beroemd om hare schoonheid. Vrouw van Menelas van Sparta. Zij werd geschaakt door Paris, zoon van koning Priam van Troje, hetgeen de aanleiding was van den epischen oorlog tusschen Grieken en Trojanen.

Hellebrandt, Joffrouw: I vs. 430

Voorbeeld van 'droeve moordgeschiedenis', die de liedjeszangers van vroeger en thans steeds met voorliefde zongen (men zie: P. De Keyser. - Uit het Repertorium van een Hollandschen XVII^{en} eeuwschen Liedjeszanger - Volkskunde 1924).

her, van -: III vs. 127

opnieuw.

herschicken: II vs. 537

in orde brengen, hier iron. afranselen.

hertssweer: II vs. 7

hartpijn (cf. hooftsweer, tantsweer).

heuscheyd: I vs. 299

beleefdheid.

Hippocratis: I vs. 70

Hippocrates, grootste geneeskundige der Oudheid, werd geboren op het eiland Cos, 468 vóór Chr. Plaats en datum van zijn dood onbekend. Vele geneeskundige werken uit de Oudheid worden hem toegeschreven, maar weinige met zekerheid. *Hippocratès zegt ja, Galenus zegt neen*: dit gezegde wordt gebruikt wanneer de partijen het niet eens zijn over een betwistbaar punt in een wetenschappelijk vraagstuk.

hupsche: II vs. 247

uit Hgd. hübsch = eig. hoofsch, heusch; hier: lieve.

hutse-pot: II vs. 286

hutspot = spijs bestaande uit aardappelen, wortelen, uien en verschillende soorten van vleesch (in stukjes gehakt) door elkaar. Hier beteekent de uitdrukking dat er genoeg vleesch aan haar zoontjes neus is om er een hutspot van te koken.

huys-raet: III vs 242

ingewanden.

huysstrijdt: I vs. 12

huiskijfster.

Jan-haghel: I vs. 310; II vs. 468

gemeene vent, uitschot.

jont: I vs. 440

benoem; Contant stelt Jorden aan als sergeant.

kackhuys: II vs. 531

twee hollen als 't - van een boer; closets met twee brillen komen op oude vlaamsche boerenhofsteden nog heden voor, o.a. te St-Martens-Laathem.

Cadetten: II vs. 317

jongere zonen van adellijke familiën, die voor officier in het koninklijk leger worden opgeleid. (cf. les cadets de Gascogne).

kaeckx-smet: I vs. 380

kaaksmet, kaakslag.

kallen: II vs. 449

babbelen, snappen.

karsauw: I vs. 116

madeliefje.

kassij: III vs. 27

kassei of kalsij uit fr. chaussée; hier; straatsteen.

keef: I vs. 536-537

kevie.

keer, de - van Koeckelbergh: III vs. 174

weg; de drankgelegenheid van Koekelberg.

ken: II vs. 505

erken:

Klaes, Joncker: II vs. 466

Denkbeeld kluchtig personage. Zie Mancke Fob en Stijve Merck.

klappernij: III vs. 178

babbelarij, kwaadsprekerij.

kleer: III vs. 21

waar

klomen: II vs. 90, klommen: II vs. 274

eig. klonen = klappen, kwaadspreken; praatjes.

Koeckelbergh: I vs. 127

Gehucht buiten de poorten van Brussel, geliefkoosde wandelplaats der

Brusselaren in de XVIIe eeuw. Talrijke luthoven en brouwerijen waren er gevestigd, waar er lustig gedronken

en gezongen werd. Hier wordt gezinspeeld op het gebruik bij feestvierende burgers een muzikant of zanger mede te nemen naar Koekelberg. Tal van stedelijke ordonnanciën werden uitgevaardigd om het bezoek van herbergen buiten de stad gelegen te beteugelen, desniettegenstaande werden de brouwerijen van Koekelberg, van Eggevoort onder Etterbeek en van Ganshoren druk bezocht. In 1646 telde men te Koekelberg 8 brouwerijen en 14 herbergen. iunne namen zijn bewaard gebleven; brouwerijen, o.a.: *den Prins Cardinael, de Stadt Loven, den Moriaen, den Coninck van Spaignien*; herbergen o.a.: *het Casteel van Coeckelberg, den Hertogh van Lorijnen, de Suyckerenbergh, den Engel, de Geuse Kercke, den Keyser, den Draeyboom, het Swaentje, de Maeght van Gent.*

Koeckel-bergiſten: III vs. 146

de drinkebroers op Koekelberg.

Collegiken: III vs. 64

vergadering van drinkebroers, (cf. tabakcollege = avondgezelschap waar al de aanwezigen moeten rooken).

konst, na de -: II vs. 222

volgens de kunde of wetenschap.

Contant soldaet: I vs. 204

misschien onbewuste verwarring van Jan Contant = de soliede koopman met Jan Cordaat = de kloeke krijgsman (zie nota bl. 131 slaande op pag. 46, reg. 33 van de uitgave van J.H. Van den Bosch van E.J. Potgieter's Jan, Jannetje en hun jongste kind in de Zwolsche herdrukken), toch komt de naam Kontant als persoonsnaam voor bij Bredero in den 'Spaanschen Brabander'. Contant slaat wellicht op het karakter van den soldaat: Weltevreden.

koppellers: I vs. 276

koppelaarster.

koten: II vs. 61

beenderen.

kouwen: I vs. 219

koud worden, verkoelen.

kraem: I vs. 437

boel, voorraad liederen.

kranckheydt: I vs. 524

zwak

Krick... krack: III vs. 76

Krick = uitroep als uitdaging tot drinken; krack = antwoord van diengene die de uitdaging aanvaardt.

krincken: III vs. 119

waarschijnlijk verward met kringen = zich afwenden, doen keeren.

krouwen: II vs. 537

krabben.

kruymen: III vs. 31

eig. binnenste van brood of aardappels; hier: krachten.

kruysbeenen: III vs 12

met de beenen een kruis slaan, waggelen ten gevolge van dronkenschap.

kruys en munt: III vs. 11

geld; eig. de twee zijden van het muntstuk: kruis (cf. kreuzer) en munt = waarde-aanduiding, thans kop en letter (kop of let in het spel).

kruyt: III vs. 240

specerij.

kusten: III vs. 251

wenschen.

kuyt: III vs. 299

gemeen bier sedert de 16^e eeuw. In de middeleeuwen dubbel bier.

last, geenen - meer kunnen dragen: I vs. 351-352

van geen tel meer zijn.

last: II vs. 425

beschuldiging.

Lauwen: I vs. 374

lauwhartige kerel, onverschillige.

leeder: I vs. 204

ladder.

Lemmen: titel

Lamme(n), door assimilatie uit Lambert, Lambrecht.

let: I vs. 76

hindert.

Letterkunst: II vs. 346
 lezen en schrijven.
 leus: II vs. 271
 tijding.
 Leuvenaer: III vs. 188
 Leuvensch bier. Het verbruik van Leuvensch bier klom in de 18^e eeuw te Brussel tot 30.000 tonnen per jaar.
 leven: I vs. 292, vs. 414
 levenswijze.
 lij, in -: II vs. 691
 eig. onder den wind (cf. lijzijde tegenover loefzijde); hier: in mijn nadeel.
 Lochtgaetjens: III vs. 251
 oogen.
 loeren: I vs. 57
 lomperd.
 los: I vs. 487
 schiet.
 Luck-vrouw: I vs. 117
 Fortuna.
 lullet: I vs. 37
 lallet; lallen: brommend voorzingen.
 lutsken: III vs. 259; III vs. 276
 luttel tijds.
 luysbos: I vs. 307
 luiskop. Het 2^e lid van de samenstelling luysbos is niet bosch (Van Dale), maar bos = gezwel, hoofd (cf. bootsen).
 maeren: II vs. 425
 inlichtingen (te vragen)
 maetigh: I vs. 368
 zich zelf beheerschend.
 manier, op mijn -: II vs. 267
 zoodat men hoort dat ik het ben.
 Mantje-peck: II vs. 387
 Mondje-pik, Monnen, Moenen = namen van den duivel (zie over Moenen en andere 'duivelnamen' het artikel van Prof. Dr J.W. Mulder in *Taal en Letteren* XV bl. 246-248: Aanhangsel).

Meire-cat: I vs. 158
 meerkat, kleine aap.
 Merck, stijve: I vs. 419
 Denkbeeldig kluchtig personage (cf. Blinde Maje, enz.) zie Fob, mancke -.
 Midas: I vs. 176-177
 Koning van Pessinonte, in Phrygië, werd door Apollo met ezelsoeren gestraft,
 omdat hij als kunstrechter de muziek van Pan verkoos boven die van Apollo;
 thans gebruikt als spotnaam vóór een verwaand en slecht kunstrechter.
 mijn, 'k en drinck maar voor het -: III vs. 79
 voor mijn bijdrage. Het gelag wordt gelijkelijk door het aantal drinkebroers van
 het 'Collegiken' betaald (zie vs. 80).
 misverstandt: I vs. 543
 vergissing.
 mottigh: II 476
 leelijk
 moyen: I vs. 217-218 (lied)
 kwellen, tergen.
 nept: vs. 100
 knijpt, de bet. is *de uitspraak van den dokter gaat mij door merg en been*.
 nestel-gat: III vs. 84
 eig. vetergat, waardoor men de nestels haalt; hier: nestplaats = berg- of
 schuilplaats.
 Nickers: I vs. 218-219
 watergeesten, duivels.
 nochtans: I vs. 163
 evenwel
 onbescheet: II vs. 646
 onbescheid, buitensporigheid, dwaasheid.
 oubollighen: III vs, 247
 zonderling
 onlustigh: I vs. 238
 onaangenaam
 ontset: I vs. 301
 verwrongen, mismaakt.
 ontslaghen: II vs. 421
 verlost.

oortje: I vs. 423
 1/4 cent; oorspronkelijk het vierde hoekgedeelte van een munt in vier hoeken
 of oorden verdeeld door een kruis (cf. Kreuzer).

opghetont: III vs. 8
 bedronken; eig. met een ton bier in 't lijf.

oprechte: III vs. 267
 werkelijke.

overgaen: III vs. 15
 overloopen.

pandt: II vs. 511
 schat

parlement: I vs. 444
 bijeenkomst.

passen, op: I vs. 337; vs. 378.
 z'n opwachting doen

Patrouil: III vs. 84
 nachtwacht, uit fr. patrouille.

payen: II vs. 609
 paaien, bedaren.

pertinent: II vs. 48
 behoorlijk, naar den eisch.

pestenaken: III vs. 246
 pastinak = witte peen, bij verbastering pinksternakel geheeten; hier gebruikt als
 verbloemd vloekwoord.

pickel-block: I vs. 476-477
 kapblok, pickel van picken = houwen

pijn: I vs. 105
 moeite.

pistool: III vs. 220
 oude Spaansche munt in goud, ongeveer 20 frank waard; uit fr. pistole.

Pits-af: III vs. 181
 Te oordeelen naar den kontekst een Brusselsche voorstad, maar welke? Hebben
 wij hier te doen met een verbastering van Putshof: hof te putte? De heer des
 Marez, archivaris van de stad Brussel, veronderstelt dat Pits-af de naam is van
 een herberg.

plack: II vs. 524
 slag met de schoolmeestersplak.
 plaetse, reden - gheven: II vs. 29
 z'n gezond verstand gebruiken.
 plassen: I vs. 379
 eig. modderpoel, hier: flater, misslag.
 pock, Spansche - I vs. 349
 ponjaard,
 poort-klock: III vs. 1,
 de klok van de stadspoort.
 postuer: III vs. 72
 houding.
 ponnetten: II vs. 315
 uit fr. poignets = handlubben uit kant.
 practijck: II vs. 203.
 list.
 pralen: II vs. 57.
 pronken, geprezen worden.
 praet, schoon van -: II vs. 595
 mooiprater.
 pranghen: I vs. 301
 drukken
 prat II vs. 144
 fier.
 prij: I vs. 315, III vs. 56
 eig. prooi, hier: kreng, verachtelijk persoon.
 principael: I vs. 239
 hoofdzaak; te principael; tot de hoofdzaak.
 proeft: III vs. 29-30
 beproeft.
 proeven: II vs. 535
 gevoelen, ondervinden.
 quaedt, het noodigh -: I vs. 493
 de vrouwen.
 quacken: II vs. 586
 leugens (kwak heeft hier dezelfde beteekenis als in kwakzalf = waardelooze zalf).

qu a n d t : II vs. 63
 voor quantiteit; beteekent hier: omvang.
 qu a n t : II vs 455
 gezelschap, uit ofra. coint = bekende (lat. cognitum).
 r a b o u t : II vs. 585
 ribaut = lichtgewapend soldaat; bedelaar; hier: deugniet.
 R a d a m a n t : I vs. 180
 uit fr. Rodomont: naam van een personage uit Ariosto, het type van den 'miles gloriosus' (lat. rodo: ik knaag, en lat. mons: berg) cf. Rodomontade: zwetserij, pocherij.
 r e c h t : I vs. 200
 vonnis.
 r e d e n s p o o r : I vs. 249
 weg van het gezond verstand; van 't - loopen: wartaal spreken.
 r e e p e n : III vs. 29.
 hoepels.
 r e s o l u e t : II vs. 484
 vastberaden, openhartig.
 r e s p i j t : II vs. 32
 tijd.
 r e u s : II vs. 219
 machtig persoon.
 r i b b e - s t u c k : I vs. 19
 vrouw, Eva door God uit een rib van Adam geschapen.
 r i j d t , u y t s p e l e n : II vs. 300
 uit spelen rijden: voor zijn plezier uit rijden gaan.
 R i j n - u y t (S i n t e) : I vs. 217-218 (lied)
 Sinte Reinuyt is de patroon van drinkebroers en pierewaaiers;
 volksetymologische zinspeling op den naam Reinout: reine (schoon) en uyt (leeg).
 r i n c k , a l s e e n - : I vs. 371
 in een kring, rondom haar hoofd.
 R o d r i g o : I vs. 353; vs. 354
 Don Rodrigo de Cid: Ruy Diaz de Bivar, bijgenaamd El Cid Campeador, geboren omstreeks 1040 bij Burgos, gestorven in 1099. De Cid is de held van de Spaansche ridderschap. Hij trad in dienst van verschillende Spaansche

koningen en overwon vijf Moorsche koningen, die Zuid-Spanje beheerschten. Hij belegerde verschillende Zuid-Spaansche steden, o.a. Toledo en Valencia, die hij innam. De Spaansche kroniekschrijvers hebben tal van legendarische feiten om zijn persoon verlicht: o.a. zijne liefde voor Ximena, de dochter van de door hem in een tweegevecht gedooide Graaf van Gormaz, Don Gomez. We hebben hier te doen met een echo van 'Le Cid' van Corneille (1636), een stuk dat door de Fransche 'troupe de campagne' meermalen te Brussel werd

opgevoerd in de 17^e eeuw.

r o e d e : III vs. 28

lengtemaat, thans nog in gebruik bij de boeren, ongeveer 3.50 M.

R o e l a n t : I vs. 210

de beroemde paladijn uit het Roelandslied en het Orlando furioso van Ariosto.

Hij stierf bij een achterhoede-gevecht te Roncevael (Roncevaux) in de

Pyrenneeën (778).

r o m t : II vs. 659

roemt = pocht.

r o t : I vs. 445

eig. legerafdeeling; hier: de troep.

r o u w : I vs. 27

bittere smart.

r u g h - s p i j s : I vs. 227

stokslagen.

r u w i e n : I vs. 195

vernietiging.

r u y m e n : I vs. 278

schoonmaken, zuiveren.

S c h a r e b e e c k : III vs. 181

Schaarbeek, Brusselsche voorstad.

S c h e r m i n c k e l , H e r - : II vs. 482

Scheminkel = aap; fantastische verpersoonlijking van de Armoede (cf. in den aap gelogeerd = er slecht of ellendig aan toe zijn).

s c h e u r e n : I vs. 129

sterven (van het lachen).

S c h o o l - b i l l e t : II vs. 335

Uithangbord der school. Zie Over de Uithangborden ter Gouw.

schrijven: I vs. 86
 voor te schrijven.
 schroomen: I vs. 267, vs. 391
 schrikken.
 schroomigh: I vs. 213
 schrikaanjagend.
 schuyffel: I vs. 44
 maak dat je weg komt.
 seud': III vs. 166
 zode = wat samen gezoden of gekookt wordt; hier: het gezelschap.
 seper: II vs. 184
 voorzeker, gewis.
 sier, niet een -: III vs. 232
 niet het minst.
 Slabberment, bij -: I vs. 591
 verbloemd vloekwoord voor sakkerment = sacrament.
 slach-tijdt: I vs. 52
 vechtpartij. *De slach-tijdt, soo mij dunckt, komt t' onsent alle daegh.* Geestige
 verwarring van slach: *klap* met slach: *slachting* (cf. Slachmaent: November of
 December).
 slaen: *de Poësj gheeft vrijheydt in het slaen.*
 eig. het vers is niet gebonden aan een onveranderlijk aantal slagen. Fig. Poffer
 beroept zich op de gemakkelijke uitvlucht van de dichterlijke vrijheid.
 slaet van achter uyt: II vs. 484
 gaat den verkeerden weg op (cf. in wilde slaen).
 slecht: II vs. 215
 eenvoudig (van geest).
 slijpen, mijn sinnen -: II vs. 366
 scherpen.
 slijpmolen: I vs. 345-346
 draagbaar of vervoerbaar slijptoestel van een scharesliep.
 slimme voeten: II vs. 478
 scheeve.
 sloor: I vs. 166
 vadsig en morsig vrouwspersoon.

S l o s k a u s : I vs. 217-218 (lied)
 traag vrouwspersoon; slos: bijvorm van slof in de beteekenis van traag, nalatig.
 s l u y t e n : III vs. 10
 buitensluiten.
 s m i j t e n : III vs. 179
 met kracht vastmaken.
 s m o t s : II vs. 620
 morsig vrouwspersoon; uit Hgd. Schmütz = vuil.
 s n e l l e : III v. 3
 snel: drinkpot in tin met of zonder deksel en voorzien van een handvat, ongeveer
 1/2 liter inhoudend, waaruit men in de XVIIe eeuw in de herbergen dronk.
 s n o o d e : I vs. 9
 slechte, misdadige.
 s n o o d e : II vs. 135
 sluwe.
 s o b r e r e n : III vs. 304
 sober zijn, zich onthouden (van drank).
 S o e t : II vs. 268
 verbloemd vloekwoord: dat soete bloet (van J.C.)
 s o r g h e n : I vs. 344
 fiolen laten sorghen: wijn laten aanrukken.
 s p e c u l e e r e n : II vs. 325
 plannen maken.
 s p e u r , in 't selve - trecken: I vs. 404
 spoor; in 't zelfde bootje varen.
 s p i j t : III vs. 295
 berouw.
 s p i t s : II vs. 318
 puntig.
 S t a e t s c h e L i e n : II vs. 312; S t a e t e n : II vs. 474 lieden van staat, van stand;
 standen.
 s t a e y , met geen goey - wachten: III vs. 6; met goey staey: III vs. 213
 stade = gelegenheid; de uitdr. beteekent hier: gelukkig dat de wachten aan de
 Stadspoort geen rekening houden met het juiste uur der sluiting, anders konden
 de drinke-

broers op Koekelberg wel buiten de stad blijven. III vs. 213: bij gelegenheid.

statisch: II vs. 128

waardig.

steken: III vs. 251

kwellen.

stel: I vs. 350

scherp maken.

stofféren: III vs. 313

voorzien.

stommen: I vs. 202

Het speelt hier al den stom-men: alles zwijgt hier.

stoop: III vs. 302

kruijk met een inhoud van 2 1/2 liter; hier hebben we te doen met een woordspeling van Handuyt op 'drinckt... met maet'.

straf: I vs. 553

streng, hard.

strijcken, vonnis: I vs. 357

oordeel vellen.

stroot: III vs. 194

strot, keel.

swacken: III vs. 20

syn. van zwalpen in de beteeken. van braken.

swaerigheydt: I vs. 265; II vs. 264

hartzeer.

Tamerlan: I vs. 191

Berucht veroveraar van Tartaarsche afkomst, die bijna gansch Azië en een goed deel van Europa onder zijn scepter wist te brengen. Hij versloeg herhaalde malen de Ottomansche Turken en nam hun sultan, Bajazet den Eerste, gevangen. Hij hield zijn gezag staande door ongehoorde wreedheid. Zijn eigenlijke naam was Timoer-leng. Timoer de kreupele. Zijn hoofdstad was Samarkhand. Hij leefde van 1336-1405. Fig. een Tamerlan: een in den grond vredelievend burger, die zich een wreed uitzicht wil geven.

tap: III vs. 43

croeg, eig. plaats waar getapt wordt.

t a s : II vs. 231

tasch, gordelbeurs.

t e n t e e r e n : III vs. 98

tempteeren = in verzoeking brengen.

t e s t i m o n i u m : I vs. 292

getuigschrift.

t i j t : II vs. 678

slaat (op de vlucht), tijen = trekken.

T o p : III vs. 76

onomat. met de beteekenis van: ik stem toe! tot bekrachtiging van een weddenschap, uit fr. tôle van tôle = akkoord zijn.

t o u r : I vs. 171

de wandeling à la mode. Te oordeelen naar een vers uit den Spiegel der Eygen-kennisse van Guilielmus a Castro (Willem Vander Borch), 1643, was de 'tour' te Brussel toenmaals 'de Nieuw-straet en de Kaey' (bl. 73). In een nota van a Castro leest men: 'Daer is eenen draey genaemt den *Tour à la mode*, daer al wat den naem van Jufferen voeren dert schier ghenoodtsaeckt is te verschijnen, gelijk de koopmans op hunne borsse, daer watter om-gaet eerlijcker te bedencken is als schandelijck voor te stellen'. De Kaey is waarschijnlijk de door de Aartshertogen met Mariakapelletjes voorziene weg langs het kanaal van Laken: den groenen Dijk. In later tijd werd de Groendreef (Allée Verte) de door de Brusselaren geliefde mode-wandelplaats en bleef zulks tot in de 19e eeuw.

t o u w e n : II vs. 673; III vs. 316

slaan (leer touwen).

t o y e n : I vs. 217-218 (lied)

tooien, zich optooien.

t r o p : III vs. 156

troep.

t r o u w e n : II vs. 306; II vs. 393

zeker.

t r o u w g h e v a l , jonstigh: I vs. 334

het gunstig verloop van het huwelijk.

u y t g h e l a e t e n : I vs. 307.

bnw. driest, vermetel.

Valentijn: I vs. 210
 herinnering aan den bekenden ridderroman: Oursson ende Valentijn.
 vat aen: I vs. 144
 vooruit maar.
 vellen: II vs. 454
 causat. van vallen, doet instorten.
 veegh: II vs. 485
 een veeg (uit de pan), een knauw.
 veeltje: II vs. 232
 vedeltje, kleine viool.
 Venusboef: I vs. 310
 loeder, ontuchtig manspersoon.
 verbolghen: I vs. 345
 kwaad maken.
 verbrast: I vs. 5
 verbruid, verbrod.
 verdefendéren: II vs. 593
 komische en volksche versmelting van ver-dedigen en fr. défendre (cf. nadessert
 = nagerecht).
 verdoet: I vs. 413
 doodt.
 verhapt: II vs. 502
 besluit neemt (het ww. leeft nog voort in: is er nog wat te verhapstukken? is er
 nog wat in orde te brengen (zie Van Dale)
 verheven: I vs. 142
 geprezen.
 verheyst: II vs. 520
 vereischt,
 verkoude: I vs. 64
 verkoelde,
 verladen: III vs. 128
 overladen (van den drank)
 verlaeten: III vs. 1
 alleen gelaten; de beteekenis is: het sluitingsuur was lang voorbij.

vermagh: I vs. 400
 verdraagt.
 vermeten: II vs. 97
 vermetelheid, aanmatiging.
 verrassen: I vs. 336
 verschalken, bedriegen.
 verschockt: III vs. 17
 verplaatst.
 verschoont: I vs. 409
 verbeterd.
 verslijten: I vs. 259
 doorbrengen.
 verstorven: I vs. 512
 eig. aanbestorven, door sterven op een ander overgaan; hier: beschoren.
 verstranden: III vs. 21
 stranden, vast blijven liggen.
 vest: III vs. 285
 veert = wind.
 vieren: I vs. 369
 ontzien
 vileyn: II vs. 648
 leelijk, uit fr. vilain.
 vinnig: I vs. 16
 giftig.
 vlughs: II vs. 292
 spoedig, niet te verwarren met fluks: zie aldaar.
 voester: I vs. 297
 voedster, eig. min; fig. onderhoudster.
 volghen, laet -: III vs. 74
 doorgaan.
 vouden: I vs. 89
 strecken.
 voorbod': III vs. 307
 voorteeken.
 voorder: III vs. 73
 verder(e)

voordert: II vs. 115

zet (uwe reis) voort.

vosse-vel: III vs. 273

bont waarmede de mantel van Handuyt afgezet is.

vraecht: III vs. 52

lading (bier)

vrom: I vs. 480

vroom=kloek, dapper.

Vrouwkenschach: I vs. 240

2 Februari of Maria-lichtmis; herinnering aan Maria's tempelbezoek den 40^{en} dag na de geboorte van Christus tot het brengen van haar reinigingsoffer. Te Brussel is 'Vrouwkenschach' verbonden met een legende, die verschillend wordt verteld, maar éénzelfde besluit heeft: de alleenheerschappij van de vrouw in het huishouden. Er wordt namelijk verteld dat bij een belegering van Brussel in de middeleeuwen alleen de vrouwen met wat ze dragen konden de met hongersnood bedreigde stad mochten verlaten. Ze verlieten dan ook de stad, maar droegen op hun rug... hun echtgenooten. Als beloning zijn de vrouwen alle dagen, maar in 't bijzonder op 'Vrouwkenschach' heelemaal meester. Een variant gewaagt van een terugkeer van Brusselsche kruisvaarders, die zoo vermoeid - kwade tongen zeggen dronken - waren, dat ze door hun vrouwen Brussel werden binnen gedragen. Voortaan waren de vrouwen meester in de stad. Deze terugkeer geschiedde, naar het schijnt, den 19^{en} Januari 1100, zoodat men tegenwoordig 'Vrouwkensavond' viert op 19 Januari.

Vrondt: III vs. 85

gevangenis; door een geestige verwarring met vriend in het Brusselsch dialect, waarschijnlijk dagteekenend uit de 17^e eeuw, in het Spaansch Amigo herdoopt. Het woord is nog steeds in het Vlaamsch en in het Belgisch-Fransch voor gevangenis in gebruik,

vurtuyten: II vs. 466

virtuut = bovennatuurlijke kracht en uitwerking; hier twee wonderbare neuzen.

vuylsaus: I vs. 217-218 (lied)

vuil, morsig vrouwspersoon.

waerachtigh: III vs. 5

gelukkig.

waetersucht: I vs. 167
 hebzucht.
 wederklanck: I vs. 141
 weergalm, rijm.
 wederlegghen: I vs. 138
 afkeuren.
 weegh, uytte -: III vs. 34
 uit den weg, opzij.
 weerwolf: I vs. 219
 manwolf, monster.
 weet: II vs. 175
 voorkennis.
 welde: I vs. 2
 rijkdom. *Dat stercke beenen zijn, die welde konnen draghen*; bekende spreuk
 uit: 't zijn stercke bienen die *weelich vleys* konnen draghen' (hollandsche spreuk,
 eveneens voorkomend in de 17^e eeuwsche kluchtspel-litteratuur).
 wercken: I vs. 10
 daden. I
 weycken: III vs. 196
 weeken, nat houden.
 wijt: II vs. 635
 verwijt, schuld.
 wis: III vs. 289
 tak; hier: willoos schepsel.
 wit: I vs. 252
 doel.
 worpt op: III vs. 12-13
 rispt op.
 zaen: III vs. 16
 room (van de melk).